

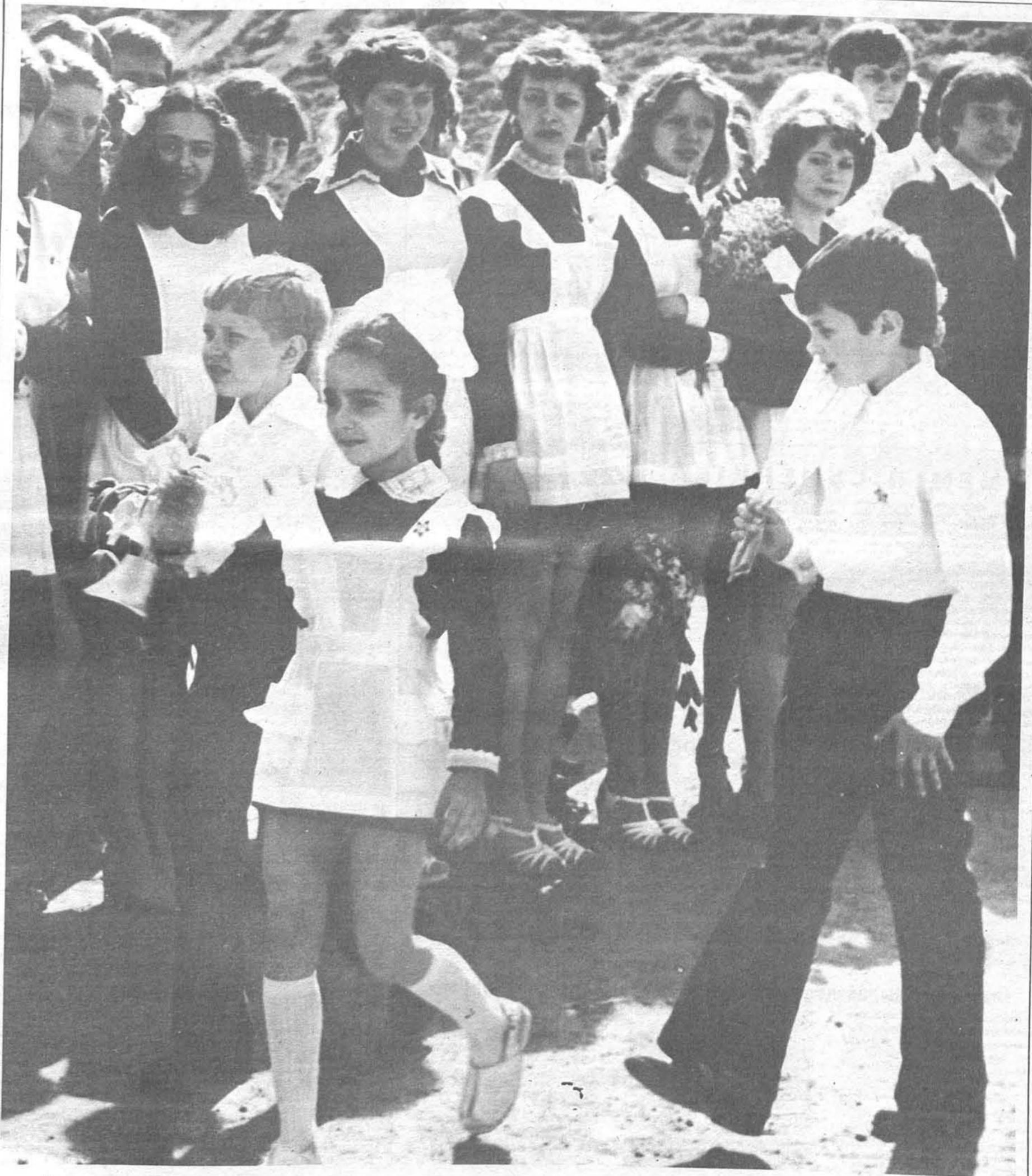
Пролетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 35 (3029)
29 жніўня 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

На пачатку дарогі.

Фота А. АСТАШАВА.

ГАЛОУНАЯ ТЭМА ЭКРАНА

Новымі творчымі задумамі і справамі, выкліканымі падрыхтоўкай да XXVI з'езда КПСС, адзначалі сваё прафесійнае свята — Дзень савецкага кіно — работнікі самага мавага і папулярнага мастацтва.

Аб апошніх дасягненнях беларускіх кінематаграфістаў, аб вялікіх задачах, якія ставяцца перад імі ў справе камуністычнага выхавання працоўных і стварэнні экраннага летапісу вялікіх спраў савецкіх людзей, гаварылі ўдзельнікі ўрачыстага сходу, прысвечанага Дню савецкага кіно. Ён адбыўся 27 жніўня ў самым вялікім сталічным кінатэатры «Кастрычнік».

У прэзідыуме — намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ І. І. Антановіч, Ю. П. Смірноў, іншыя партыйныя і савецкія работнікі, прадстаўнікі творчых саюзаў, працоўных калектываў.

Самай характэрнай рысай творчага пошуку беларускіх кінематаграфістаў за апошніе пяцігоддзе, адзначыў у сваім

данладзе на сходзе старшыня Дзяржкіно БССР У. В. Мацвееў, была пільная ўвага да тэмы сучаснасці, стварэнне фільмаў, якія раскрываюць шматгранны характар савецкага чалавека, яго багаты духоўны свет, ідэйныя і маральныя каштоўнасці сацыялістычнага грамадства. Майстры экранна паспяхова прадоўжылі ў сваіх апошніх работах традыцыйную ўжо тэму геранізму савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Каля трохсот дакументальных і навукова-папулярных стужак, сотні кіначасопісаў стварылі ў дзясціх пяцігоддзі беларускія кінадакументалісты. Цяпер, напярэдадні партыйнага форуму, яны вядуць здымкі вялікага публіцыстычнага цыкла «Камуністы 80-х».

Сур'ёзных поспехаў дабіліся работнікі кінатэатры і кінапракату рэспублікі.

Удзячныя словы і добрыя пажаданні ў адрас беларускіх кінематаграфістаў выказалі на сходзе прадстаўнікі працоўных калектываў горада, маладыя глядачы.

(БЕЛТА.)

ВОДГУЛЛЕ ВЕКАПОМНАГА ЧАСУ

27 жніўня наша краіна адзначыла Дзень савецкага кіно, які стаў святам і стваральніцай фільмаў, і мільёнаў глядачоў.

У гэтыя дні на экранах Беларусі дэманструюцца мастацкія і дакументальныя стужкі, зробленыя кінематаграфістамі рэспублікі ў розныя гады. Адбылася прэм'ера фільма «Дзень вяртання». На сустрэчах з глядачамі сцэнарысты, рэжысёры, апэратары і артысты падзяліліся новымі задумамі і планами, зрабілі справаздачу аб зробленым.

Сёння кінематограф правярае сябе высокай мэтай — дастойнымі творами сустраць XXVI з'езд КПСС. Асабліва многа клопатаў у дакументалістаў аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм». Калектыву аб'яднання рашыў да партыйнага з'езда падрыхтаваць цыкл кінапубліцыстычных стужак пад агульнай назвай «Камуністы васьмідзесятых». Здымачныя групы цяпер працуюць на Палессі і на Далёкім Усходзе, робяць апэратыўныя рэпартажы з палёў рэспублікі і з прадпрыемстваў, якія сталі на перадз'ездаўскую вахту. «Санктар райнома», «Мы — брыгада», «Пяць гадоў і ўсё жыццё», «Другі хлеб» — вось назвы некаторых фільмаў, у цэнтры якіх — перадавікі пяцігодкі, героі нашых дзён.

Народныя артысты БССР рэжысёр Віталь Чацверыкоў здымае каляровы мастацкі фільм «Па-

лессе». У ім даследуюцца значныя чалавечыя характары, сутыкаюцца розныя індывідуальнасці ў імкненні знайсці аптымальныя варыянты ажыццяўлення смелых планаў пераўтварэння краю балот у зямлю ўрадлівую, шчодрую.

Пастановачныя групы «Беларусьфільма» рыхтуюць да паказу на шырокім экране і па тэлебачанні мастацкую карціну «Трэцяга не дадзена», чарговую серыю фільма «Дзяржаўная

граніца», працягваюцца здымкі стужкі «Траянскі конь»...

На здымку, які зроблены нарэспандэнтам БелТА Я. Казюлем, кадр з фільма «Дзяржаўная граніца» — сцэна ўрачыстага адкрыцця адной з першых пагранічных застаў на заходняй граніцы Краіны Саветаў. На першым плане — сакратар палітбюро камітэта партыі Лагода, ролю якога выконвае артыст Анадзімінага тэатра імя Янкі Купалы Фама Варанецкі.

САДРУЖНАСЦЬ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ

Заклучаны дагавор аб сацыялістычным спаборніцтве паміж работнікамі кінематаграфіі Літоўскай ССР і Беларускай ССР па дастойнай сустрэчы XXVI з'езда КПСС. На ўрачыстым сходзе, які адбыўся ў Доме кіно, яго падпісалі старшыня Дзяржкіно Беларусі і Літвы, кіраўнікі творчых саюзаў і галіновых прафсаюзаў. У адпаведнасці з умовамі спаборніцтва Літоўская кінастудыя завершыць мастацкія фільмы «Справу спыніць пасля заканчэння тэрміну даўнасці» і «Сустрэчы з 9 да 9», пастановачныя групы «Беларусьфільма» прадставяць на суд глядача двухсерыйную мастацкую карціну «Трэцяга не дадзена» і тэлевізійную з серыі «Дзяржаўная граніца».

Абавязальствы прадугледжваюць таксама меры па павышэнні эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы. Калектывы кінапракату будуць больш інтэнсіўна ўвараняць у практыку перадавыя формы і метады

кінаабслугоўвання насельніцтва. Намячаецца правесці сумесныя семінары, конкурсы аматарскіх фільмаў.

У гонар XXVI з'езда КПСС у дзюх суседніх рэспубліках пачаўся шырокі паказ найбольш значных фільмаў літоўскіх і беларускіх аўтараў. Абдуццця тэматычныя прагледы, абмен творчымі групамі.

Садружнасць беларускіх і літоўскіх кінематаграфістаў мае даўнюю гісторыю. Яна памагае ствараць новыя цікавыя стужкі, дае магчымасць удзельнікам спаборніцтва лепш выкарыстоўваць кіно для патрыятычнага і інтэрнацыянальнага выхавання працоўных. У літоўскіх сяброў, напрыклад, наш кінапракат узяў вопыт шырокакаляна-дакументальных фільмаў. Работнікі кінапракату Прыбалтыкі па пачыне беларускіх калег стварылі ў сябе шырокую сетку дзіцячых школьных кінатэатраў.

ІМЕМ ПІСЬМЕННІКА

Імем вядомага савецкага пісьменніка, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі Канстанціна Сіманова названа адна з новых вуліц у адраўнапраўным жылым раёне Магілёва.

У суровыя дні Вялікай Айчыннай вайны Канстанцін Сіманав, будучы военным карэспандэнтам, стаў сведкам мужнасці і стойнасці абаронцаў горада на Дняпры.

(БЕЛТА.)

З досвітку да позняга вечара кіпіць работа на хлебных палетках налгаса «Бальшавік» Салігорскага раёна. Ураджай у гаспадарцы атрыманы адменны; намалоты ячменю ў першыя дні жніва дасягаюць 45 цэнтнераў з гектара. Сярод камбайнераў і іншых удзельнікаў уборачна-транспартнага канвеера разгарнулася спаборніцтва за правядзенне ў кароткія тэрміны завяршальнага этапу бітвы за хлеб. Усе 2.150 гектараў вырашана ўбраць за дзесць рабочых дзён, не дапусціць страты зерня.

На здымку: памочнік камбайнера камсамolec Мікола Жарскі.

Фота В. ШУБЫ І Г. СЯМЕНАВА. (БЕЛТА.)

ФРОНТАМ БЫЛА КРАІНА...

Сярод успамінаў пра Вялікую Айчынную вайну папулярнасцю карыстаецца і кніга Уладзіміра Якавенкі «На акупіраванай зямлі», дкая вытрымала ўжо некалькі выданняў. Гэта не выпадкова. Аўтар яе, удзельнік Бабруйскага партыйнага падполля, былы намандзір партызанскай брыгады імя Д. Гуляева, шмат перажыў і пабачыў за дні, месяцы і гады народнага змагання з фашызмам, неаднаразова быў сведкам выключнай мужнасці, геранізму і стойнасці савецкіх людзей.

Прайшлі гады. Памяць вятэрана партызанскага руху паранешаму не магла маўчаць. Паступова нараджалася задума новай кнігі, зноў убачанае і перажытае сістэматызавалася, абагульнялася. Так пачалі пісацца новыя раздзелы мемуараў. І вось яны ўбачылі свет у Ваенным выдавецтве Міністэрства абароны СССР.

Кніга «Партызанкі», што папоўніла вядомую серыю «Ваенныя мемуары», не проста пра Вялікую Айчынную вайну, не проста пра партызанскі рух на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі. Яна апавядае аб тым, які вялікі ўклад у справу перамогі ўнеслі савецкія жанчыны — маці, жонкі, сяброўкі, нявесты.

Выкарыстоўваючы багаты фактычны матэрыял, у тым ліку і ўзяты з публікацый іншых аўтараў, У. Якавенка паказвае, што ў час змагання з фашызмам Савецкая краіна па сутнасці была адзіным фронтам. Згуртавала людзей у іх нялгякнай барацьбе Камуністычная партыя, клікала ў бой святла нянавісць да ворага і абавязак перад Радзімай.

ГЭТА — НЕ ЗАБЫВАЕЦЦА

У своеасаблівы мастацкі летапіс змагання Беларускага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, які ствараецца рознымі аўтарамі — як пісьменнікамі, так і непасрэднымі удзельнікамі векапомных падзей — упісаны нядаўна новыя старонкі. Гэта — дакументальныя апавяданні Алесандра Падабета, што ўвайшлі ў кнігу «Партызанскі сувязь», якая выйшла ў серыі «Школьная бібліятэка» ордэна

«Знак Пашаны» выдавецтва ДТСААФ СССР.

Аўтар, былы юны партызанскі сувязны, расказвае аб тым, што перажыў сам і яго баявыя таварышы ў час змагання з ворагам.

Кніга прываблівае сваёй праўдзівасцю і пераканаўчасцю. Прадмову да яе напісаў былы камандзір партызанскай брыгады асобага прызначэння «Няўлоўныя», Герой Савецкага Саюза М. Пруднікаў.

АД ПАДМАСКОЎЯ ДА КЕЊІГСБЕРГА

Таную назву кнігі Льва Карташова, выпушчаная Ваенным выдавецтвам Міністэрства абароны СССР, носіць не выпадкова. У ёй расказваецца пра баявы шлях 83-й Гвардзейскай стралковай Гарадоцкай Чырванасцяжнай, ордэна Суворова дывізіі, якая была сфарміравана ў грозныя снежаньскія дні сорак першага года ў Бураціі (спачатку называлася 97-я стралковая), пачаўшы свой баявы шлях пад Масквой, закончыла яго ва Усходняй Прусіі.

Адзін з раздзелаў кнігі называецца «Вываленне Беларусі». З яго можна даведацца, што ў час Беларускай наступальнай аперацыі дывізія прайшла з баямі 495 кіламетраў і маршам 228 кіламетраў у сярэднім па 18 кіламетраў у суткі, вываляла Барысаў, Талачын, многія іншыя населеныя пункты рэспублікі. Поруч з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей з ворагам змагаліся і беларусы. Пра іх мужнасць і геранізм Л. Карташоў піша дэпла і шчыра.

АЎТАР ПЕСНІ—РАБОТНІК МІЛІЦЫ

Больш як 300 музычных і паэтычных твораў паступіла на Усеаюзны конкурс на лепшую песню, марш і паэтычны твор аб савецкай міліцыі, які праводзіўся Упраўленнем па палітыка-выхаваўчай рабоце Міністэрства ўнутраных спраў СССР у саюзам кампазітараў СССР і Саюзам пісь-

меннікаў СССР. Нядаўна падведзены яго вынікі.

Трэцяй прэміі ўдасцоена песня «Твае, міліцыя, сыны». Аўтар музыкі — кампазітар Л. Захлеўны, а тэкст напісаў старшы лейтэнант міліцыі, інспектар-дзяжурны УУС Мінскага аблвыканнома С. Давідовіч.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускага музычнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровыя званні заслужанага артыста Беларускай ССР артысту хору Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчання КАЗАНЦАВУ Барысу Дзмітрыевічу і салісту-вакалісту хору тэлебачання і радыё Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчання ПАДГАЙСКАМУ Анатолію Сяргеевічу.

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага тэатральнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровыя званні народнага артыста Беларускай ССР артыстыцы Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларускай ССР ГАЙДЗЕ Наталлі Віктараўне, артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ГАРБУКУ Генадзію Міхайлавічу, артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы КАРМУНІНУ Паўлу Васільевічу, артысту Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Беларускай ССР імя М. Горкага СТУПАКОВУ Юрыю Фёдаравічу; ганаровыя званні заслужанага артыста Беларускай ССР—артысту Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР ГАЛКОЎСКАМУ Міхайлу Фёдаравічу, артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ДЗЯНІСАВУ Аляксандру Пятровічу, артыстыцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ЗІНКЕВІЧ Марыі Міронаўне, артысту Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларускай ССР ЛАЗОУСКАМУ Юрыю Віктаравічу, артысту Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Беларускай ССР імя М. Горкага КАШКЕРА Анатолю Фёдаравічу, артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ПАМАЗАНУ Арнольду Кандратавічу, артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы РАГАЦОВУ Уладзіміру Мітрафанавічу, артысту Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра ТРУХАНАВУ Юрыю Уладзіміравічу.

Выпускае выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна ў 1981-м

Чарговы выпуск зборніка «Беларуская літаратура» прысвечаны даследаванню ўплыву, які аказваюць на сучасны літаратурны працэс традыцыі Я. Купалы і Я. Коласа.

У манаграфіі А. Жанава «Сучасная савецкая паэма» абагульняюцца заканамернасці развіцця рускай савецкай паэмы за апошні дваццаць пяць гадоў. Даследаванне цікавае тым, што аўтар праводзіць паралель паэмы рускай з паэмай

беларускай і паэмамі іншых нацыянальных літаратур.

Кніга І. Навуменкі «Творчасць Я. Коласа» ўяўляе сабой дапрацаваны і дапоўнены варыянт яго манаграфіі «Якуб Колас. духоўны вопыт героя», у якой прасочваюцца ідэйна-мастацкія пошукі пісьменніка ад ранніх твораў да такіх шэдэўраў, як «Новая зямля», «Сымон-музыка», «На ростанях».

100-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы прысвечаны зборнік «Песні беларускай уладар»,

што выходзіць пад рэдакцыяй А. Лойкі. У кнігу ўключаны новыя даследаванні С. Александровіча, А. Лойкі, В. Рагойшы, М. Ларчанкі, В. Казловай і іншых.

«Сугучнасць слоў жывых» — даследаванне М. Цікоцкага па стылістыцы мастацкай літаратуры.

Вядуюцца выбраныя апавяданні і апавесці Л. Андрэева «Чырвоны смех», зборнік «Руская лірыка пачатку стагоддзя», «Апавяданні» А. К. Талстога.

«ДАЛЯГЛЯДЫ»-80

У шосты раз прыйшоў да чытача літаратурны зборнік «Далыгляды», у якім змяшчаюцца пераклады твораў пісьменнікаў Саюза, братніх сацыялістычных краін і прагрэсіўных літаратураў напісанага свету.

Разнастайны і цікавы асноўны раздзел зборніка «Проза і паэзія». Ён адкрываецца дванаццацю песнямі пра Беларусь «Хвалі Нёмана», што напісаны грузінскім паэтам Х. Берулава (пераклад Р. Барадзіна).

Прадстаўлены таксама балгарская літаратура — вершы А. Германова (пераклады Г. Бураўкіна, А. Вярцінскага і Н. Гілевіча), апавяданні Н. Хайтава (уступнае слова і пераклад У. Анисовіча); украінская — вершы Д. Белавуса (уступнае слова і пераклад Н. Гілевіча), апавяданні «Навала» У. Дразда (пераклад Л. Салаўя); латышская — вершы І. Роя (уступнае слова і пераклад С. Грахоўскага). Творы вядомага башкірскага паэта М. Карыма пераклаў С. Гаўрусёў, падборку армянскіх апавяданняў — М. Гіль, вершы ўзбекскіх паэтаў — В. Іпатава...

У гэтым жа раздзеле — апавяданні немца Г. Канта (уступнае слова і пераклад М. Навіцкага), аўстрыйца Ф. Хабена (пераклад М. Навіцкага), полькі А. Лаймінг (уступнае слова і пераклад А. Траяноўскага).

Чытач пазнаёміцца з апавесцю «Неверагодная і сумная гісторыя пра нявінную Эрэндыру і яе блздушную бабулю» Г. Маркеса, якую пераклаў К. Шэрман. Слова ж пра аўтара напісаў В. Тарас.

«Спадчына» — традыцыйны раздзел «Далыглядаў». У яго увайшлі вершы А. Блока (пераклад С. Грахоўскага), Б. Брэста (уступнае слова і пераклад А. Зарыцкага), П. Ж. Беранжэ (уступнае слова і пераклад Э. Агняцвёт), Е. В. Гётэ (пераклад А. Лойкі), фрагменты з IV кнігі паэмы А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш» (уступнае слова, пераклад і заўвагі Я. Семліона) і камедыя вядомага румынскага пісьменніка М. Себасцыяна «Безыменная зорка» (уступнае слова і пераклад А. Вярцінскага).

Есць у выпуску раздзел «Пісьменнікі і кнігі» («Размова з Вацлавам Жыдліцкім» А. Гардзіцкага), «Голас наш чучен дэлькі» (артыкулы А. Вераб'я, Польскай крытыка пра творчасць Максіма Танка) і В. Нікіфаровіча «Праўдзівая і чалавечная» — водгукі пра беларускую прозу ў Балгарыі). Завершае яго «Хроніка перакладных выданняў 1977—1978 гг.», якую падрыхтавала Л. Рабушка.

Галоўны рэдактар «Далыглядаў» — Н. Гілевіч, укладальнік — А. Гардзіцкі.

У СЕРЫІ — ПАПАЎНЕННЕ

30-томная бібліятэка «Беларуская народная творчасць», якую выпускае выдавецтва «Навука і тэхніка» сумесна з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, рэгулярна папаўняецца новымі тэмамі. Вось і нядаўна аматары фальклору атрымалі том «Валачобных песень», які склаў Г. Барташэвіч і Л. Салавей, а музычную частку падрыхтаваў В. Ялатаў.

У плане выдавецтва — чарговыя тамы бібліятэкі: «Восенскія і талочныя песні», дзве кнігі «Вяселле. Песні» і іншыя.

УСПОМНІЛІ СЛОВАМ ЗЕМЛЯКА

Пісьменнікі С. Шушкевіч, М. Пянірат, журналіст У. Права-суд, удава вядомага беларускага байкапісца А. Н. Корбан былі гасцямі рабочых, служачых і інжынерна-тэхнічных работнікаў завода «Чырвоны Кастрычнік», што на Аршаншчыне. Тут, у пасёлку Барань, у Палацы культуры прадпрыемства адбыўся вечар, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Корбана. Госці падзяліліся ўспамінамі пра яго — чалавека, грамадзяніна, камуніста. Многія цікавыя факты з жыцця У. Корбана нагадаў і яго таварыш, адзін са старэйшых рабочых завода П. Міронаў.

А потым гучалі байкі і фельетоны, якія чыталі заслужаныя артысты БССР М. Шышкін, а таксама чытачы — школьнікі і рабочыя.

1. УСЁ ПАЧЫНАЕЦЦА З БРЭСТА

Блакiтную дарогу гэту ад Гомеля па Сажы, Дняпры, Прыпяці, Пiне, праз Дняпра-Бугскi канал i Мухавец да прычала ў Брэсце я некалі прайшоў пагоднай чэрвеньскай парою i цяпер не хацелася паўтарыць падарожжа па ёй, калi амаль кожны дзень неба завалаквалi хмары, а набрыняюць вiльгацiю зямлю шчодрa палiваў палетняму цёплым дожджам. Ды даўнi i добры мой сябра Нiчыпар Пашкевіч з уласцiвай яму паслядоўнасцю i лагiчнасцю давёў, што паўтарыць падарожжа не азначае паўтарыцца, што ёсць нагода ўвачавiдкi, наглядна пабачыць тыя змены, што адбыліся ў Палескiм краi за апошнiя паўтары дзесятка гадоў.

Назаўтра ранiцой наша пiсьменнiцкая брыгада (Яўген Каршукоў, Пятрусь Мэхаль, Уладзiмiр Някляеў, Аляксi Махнач, Бранiслаў Спрычан i мы з Нiчыпарам Пашкевічам) ступiла на палубу агiтцэплахода «Уладзiмiр Маякоўскi», перад гэтым ухiтрыўшыся цягнiком аб'ехаць усё Палессе.

У Брэсце было сонечна i цёпла. Паўнюткi, як вока, Мухавец ледзь-ледзь умяшчаўся ў нiзкi берагах, iмкнуўся разлiцца па нязжатых палях, пагойдаць на хвалях учарнелыя стажкi сена. Гледзячы на ягоную гэтую зухаватасць, падушчалася, што ў падарожжа мы, бадай, выбралiся не ў час. У людзей самы прыпар ды яшчэ ў складаных умовах летняй паводкi, якую ў народзе здаўна называлi iльiнскай — прыйшоў iль, нарабiў гнiлля. Але падарожжа наша найперш заляжала ад рачнiкоў, якiм высокая вада не шкодзiць, а якраз спрыяе. Мы ў першую чаргу павiнны былі сустрэцца з рачнiкамі, бо арганiзавалi гэтак падарожжа Галоўнае ўпраўленне рачнога флоту i Саюз пiсьменнiкаў Беларусi, а разам з намi выправiўся ў дарогу начальнiк аддзела i член калегii ўпраўлення, дзёнь прыхiльнiк беларускай лiтаратуры Яўген Аляксандравiч Образаў, якi павiнен быў дапамагачь у арганiзацiй лiтаратурных сустрэч.

Падарожжа — гэта заўсёды новыя знаёмствы i новыя адкрыццi, нават тады, калi iдзеш па маршруце не першы раз. Мянсяцца краевiды, мяняюцца людзi. Рука чалавека ў нястомнай яго дзейнасцi не толькi стварае, але нешта i разбурае, каб потым занава стварыць хоць бы прыблiзны аналаг таго, што было страчана.

Людзi здавён пазначалi шляхi сваёй дзейнасцi рознымi вехамi, каб бачыць, што i калi зроблена. Для нас, савецкiх людзей, такiмi гiстарычнымi вехамi сталi пяцiгодкi, партыйныя з'езды, якiя падводзяць вынiкi стваральнай працы народа, вызнаваюць новыя рубжы.

Нашы сустрэчы з рачнiкамі мелiся адбывацца ў днi ўсеагульнага працоўнага ўздзiму, выклiканага падрыхтоўкай да XXVI з'езду КПСС. Гэта ўскладала на нас асаблiвую адказнасць.

На захадзе, як усюды, Радзi-

СУСТРЭЧЫ НА БЛАКIТНЫХ ДАРОГАХ

ма пачынаецца з пагранiчнага слупа з гербам Савецкай дзяржавы. I ўсё ж на захадзе яна пачынаецца з Брэста, з яго гераiчнай крэпасцi — сiмвала няскоранасцi i непераможнасцi савецкага народа, iдэi камунiзму, савецкага ладу.

Тут, на святой зямлi крэпасцi, багата палiтай крывёю сыноў Савецкай Айчыны, з асаблiвай выразнасцю адчуваеш марнае шаленства свету iмперыялiзму, якi хацеў бы знiшчыць аплот мiру i прагрэсу — Савецкi Саюз.

Цi мала iх было шаленцаў, што ў дзiкай сваёй нянавiсцi да першай краiны сацыялiзму спрабавалi сiлай зброi паставiць савецкi народ на каленi, запiнiць яго ўладную хаду да камунiзму. Iх прах даўно развёў вецер гiсторыi. А Брэсцкая крэпасць стаiць i нягледзячы на мёртвыя, што палеглi ў няроўным баi з ворагам, сваiм неўмiручым прыкладам адданасцi i вернасцi iдэям камунiзму змагаюцца сёння ў адным страi з жывымi за мiр i шчасце людзей на планеце.

Потым на шматлiкiх сустрэчах i лiтаратурных вечарах беларускi пiсьменнiк, адзiн з абаронцаў Брэсцкай крэпасцi, Аляксi Махнач будзе расказваць пра баявыя справы жменькi савецкiх людзей, аб чью мужнасць разбiвалася бранiраваная наземна-паветраная армiда фашысцкiх войск. I кожны раз яго слухалi з няёмкай увагай, як жывую чалавечную памяць...

З Брэста пачынаецца наша Радзiма.

2. БЛАКIТНАЯ МАГIСТРАЛЬ

Блакiтная магiстраль — гэта не толькi сiстэма рэк i каналаў, па якiх ходзяць судны-буксiры з цяжкiмi баржамi, iмклiвыя «ракеты», прагулачныя цэплаходы, паромы i шматлiкiя маторкi, на якiх ловяць рыбу, перавозяць грузы i ходзяць у госцi, — гэта яшчэ порты, шлюзы, рачныя пасты, земснарады, карчавацелi, прыстанi i брандвахты, дзе прэцуюць i жывуць людзi, забяспечваючы нармальнае суднаходства.

Калектывы рачных службаў невялiкiя. Хiба ў портах ды на судна-рамонтных заводах колькасць народу перавышае сотню чалавек, а так дзесяцi-трыццаць, часам нават менш, як на тых буксiрах, што водзяць баржы. Але народ тут працуе цікаўны, дасцiпны, жывы — флотацкая кастачка, асобная каста, са сваёй моўнай тэрміналогiяй i нават... паходкай. Рачнiк ходзiць грунтоўна, робiць сваю справу без мiтуснi ўжо само сабой не называе заяву заявай — рапортам. Iменна рапорт, а не рапарт.

Мы выступалi ў портах, такiх, як Брэсцкi, Мiкашэвiцкi, Пхоў, на шлюзах, земснарадах, брандвахтах i нават на буксiрах, прышвартаваўшыся да баржы.

Звычайна на пачатку сустрэчы нехта з нас, Нiчыпар Пашкевіч, Яўген Каршукоў або я

расказвалi пра беларускую лiтаратуру, пра яе дасягненнi i задачы. То была своеасаблiвая справаздача перад рачнiкамі напярэдаднi XXVI з'езду КПСС.

У спешцы будняў i неадкладных спраў мы, бывае, не маем часу азiрнуцца назад, падавацца лiтаратурнымi набыткам. А яны немалыя. Янка Купала i Якуб-Колас, Максiм Гарэцкi i Кузьма Чорны, Аркадзь Куляшоў i Пятрусь Броўка, Мiхась Лынькоў i Иван Мележ — кожны з iх прынёс бы гонар любой развiтай лiтаратуры. Тым часам у беларускай лiтаратуры працуюць такiя волаты паэтычнага слова, як Максiм Танк i Пiмен Панчанка, такiя выдатныя майстры прозы, як

га народа. I нарэшце фiльм, якi здымаецца па раманах Iвана Мележа «Людзi на балоце» рэжысёрам Вiктарам Туравым.

Найбольш даводзiлася выступаць паэтам: Петрусю Макалю — першаму лаўрэату лiтаратурнай прэміi iмя Аркадзя Куляшова, Уладзiмiру Някляеву — лаўрэату ўсесаюзнай прэміi Ленiнскага камсамола i рускаму паэту Бранiславу Спрычану. Кiнааператар Вячаслаў Канавалаў заныў многiя хвалюючыя сустрэчы з рачнiкамі.

Выступленнi перад рачнiкамі былі толькi паловай нашай справы. Нам хацелася як мага шырэй пазнаёмiцца з бла-

У Брэсцкай крэпасцi.

Фота Ул. КРУКА.

Янка Брыль, Васiль Быкаў, Иван Шамякiн. I ўжо тое пакаленне, што гадоў пянаццаць напорыста i дружна заяўляла аб сабе, зараз нясе галоўны цяжар адказнасцi за агульны стан лiтаратуры. Нясе з поспехам i гонарам. А ўжо прыйшлi i сталi ў строй многiя маладыя творцы. Наша лiтаратура выйшла за рамкi рэспублiкi. Творы многiх беларускiх пiсьменнiкаў перакладаюцца на мовы народаў Савецкага Саюза, на рускую мову. Беларускую лiтаратуру ведаюць i далёка за межамi нашай краiны.

Ды i мы навучыліся перакладаць шмат i плённа. Дастаткова прыгадаць два пераклады апошнiх год: «Фаўста» Васiлём Сёмухам i «Сто песень» — кнiгi балгарскай паэзii Нiлам Гiлевічам.

Не, мы зараз нябедныя i нам ёсць чым ганарыцца. Зрэшты, як i другiм творчым саюзам. Расказваючы аб планах кiнастудыi «Беларусь-фiльм», яе галоўны рэдактар, вядомы лiтаратурны крытык Нiчыпар Пашкевіч засяроджаў увагу на работах, звязаных з Палескiм краем. Рэжысёрам Вiталiем Чацверычовым заканчаюцца здымкi двухсерыйнага фiльма аб пераўтварэннi сённяшняга Палесся. Сцэнарый для яго напісаны беларускiмi пiсьменнiкамі — кiнадраматургамi А. Адамчыкам, В. Казько i Ф. Коневым. Яшчэ адну двухсерыйную стужку здымае рэжысёр Iгар Дабралюбаў. Яна расказае пра слаўнага сына беларускага народа Васiля Захараўча Каржа, якi ўсё жыццё аддаў барацьбе за шчасце Палескага краю, усяго беларуска-

кiтнай магiстраллю, набрацца ўражанняў, каб потым спакойна падумаць над убочаным. А пакуль толькi некаторыя штрыхі з падарожжа.

...Брэсцкi порт не Находка, не Уладзiвасток або Адэса. I ўсё ж у эканамiчным жыццi краiны ён адзiн з тых вiнцiкаў, без якiх не можа працаваць механiзм.

На пiрсе Брэсцкага порта — гара залацiстага пяску. Яна чымсьцi нагадвае Казбек з таго малюнка, што ўпрыгожвае пачкi папярос. Толькi замест лiхога джыгiта на канi, пад партовай гарою стаiць самазвал i партовы кран жалезнай жменьнай насыпае яго ў кузаў.

Будоўлям Брэста патрэбен не адзiн востр-такi казбек будаўнiчных матэрыялаў — гiяску, гравiя, шчабенкi. Iх возяць па рэках не толькi ў Брэсцкi порт. — Водная дарога танная, хоць хуткасцi на ёй малыя.

Будаўнiчныя матэрыялы не адзiны груз, якi прымае Брэсцкi порт. Сюды з Крывага Рога iдзе жалезная руда. Партавікi перагружаюць яе з баржаў у вагоны, якiя дастаўляюць руду ў ГДР. Так Брэсцкi порт упiсваецца ў планы Савета Эканамiчнай Узаемадапамогi.

...Дзвесце гадоў назад выкапаны рукамі прыгонных сялян, нешырокі Дняпра-Бугскi канал злучыў вытокi двюх рэк — Пiны i Мухавца, Чорнае мора з Балтыйскiм. Але толькi ў савецкi час канал набыў вялiкае народна-гаспадарчае значэнне.

(Заканчэнне на стар. 4).

СУСТРЭЧЫ НА БЛАКІТНЫХ ДАРОГАХ

[Працяг. Пачатак на стар. 3].

У Айчынную вайну шлюзвая гаспадарка канала была разбурана гітлераўцамі. Ды і сам канал заняпаў. У складных умовах пасляваеннай разрухі канал быў адноўлены, па ім пайшлі судны. Аднак размах будаўніцтва ў рэспубліцы, пашырэнне эканамічных сувязей з краінамі сацыялізму запатрабавалі павысіць эфектыўнасць перавозак, правесці рэканструкцыю канала. Цяпер ён значна пашырэў, вырасла яго прапускная здольнасць.

...Ціхая, ласкавая Прыпяць, бывае, становіцца дыбкі, кідаецца ў бок, пракладае сабе новае ложа, быццам у старым ёй было мулка. Такое, прэўда, здараецца не часта. Затое забуляцца пяском, будаваць з яго перамычкі, косы, водме-

не гэта хвалюе і рачнікоў, але вырашыць яго яны не могуць. А тым часам на некаторых участках Прыпяці, дзе пясок быў выкінуты на бераг, дрэвы ўзімаюць у неба сухое голле. Надпрыпяцкія ж лясы — гняздоўі буслоў, шэрых чапляў, журавоў. Відаць пры правядзенні работ у такіх экалагічна складаных зонах неабходны комплексны падыход з удзелам многіх ведамстваў.

І яшчэ адно гора. Скрозь, па абодва бакі Прыпяці — палаткі і легкавыя машыны. На Прыпяць рынуліся турысты з усёй Беларусі і нават Украіны. Турысты селяцца сем'ямі, палаткавымі гарадкамі. У самых прыгожых мясцінах. А што застаецца пасля іх? Хто кантралюе іх узаемадзячынненне з прыродай? Маючы ў сваім распараджэнні легкавую машыну і

рагах рэк захавалася шмат помнікаў сёвай даўніны. Усё гэта наша мінулае, наша гісторыя, якая непарыўна звязана з намі — сучаснікамі.

Народа без мінулага не бывае, як дзяцей без бацькоў. Мінулае памагае нам разумець саміх сябе, яшчэ мацней любіць зямлю, палітую потам і крывёю продкаў. Нездарма ж у прынятай нядаўна пастанове Савета Міністраў Беларускай ССР «Аб мерах па ляляшэнні аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры ў Беларускай ССР» гістарычным помнікам надаецца вялікае значэнне ў ідэалагічнай і выхаваўчай рабоце.

У Беларусі праводзіцца значная работа па захаванні і рэстаўрацыі помнікаў старыны. Пра гэта добра сказана ў пастанове Савета Міністраў БССР. Хоць здараюцца і прыкрыя выпадкі, пра што ў свой час пісала і «Літаратура і мастацтва». Трэба спадзявацца, што цяпер іх не будзе наогул.

Даўніна даўнінай, але нішто не хвалюе так, як новае, што ўзнікае на тваіх вачах: новы горад, новы будынак, човая школа, клуб.

Сённяшняе Палессе набывае ўсё больш выразны індустрыяльны воблік. На асушаных балотах створаны дзiesiąткі калгасаў і саўгасаў. Мяняюць свой выгляд старажытныя гарады. Векавечныя дубы, глянёўшы на вяршыню якіх, бывала, падала шапка, ужо не могуць спаборнічаць з высотнымі дамамі новых пасёлкаў, і, здзіўленыя буслы пазіраюць са сваіх гнёздаў у вокны дамоў. Во куды забраўся чалавек, зрабіў сабе гняздо вышэй за яго, буслава!..

Азірнемся на колькі мільёнаў год назад. Там, дзе зараз сярод палескіх лясоў прытуліўся пасёлак Мікашэвічы, аднаго разу выбухнула з-пад зямной кары магма, разлілася вялікая шапка-грыбам. Мільёны гадоў праляжаў пад слоём зямлі граніт. Цяпер на яго базе створаны камбінат нярудных матэрыялаў.

Пра Мікашэвіцкі камбінат ужо не раз пісалася ў друку, а пазт Мікола Федзюковіч стварыў аб ім пазычны рэпартаж. І ўсё ж не лішне нагадаць, што камбінат гэты пабудаваны па апошнім слове тэхнікі. Ён будзе забяспечваць будоўлі рэспублікі высакаякасным шчэбнем, прыгожымі аблічавачнымі плітамі з граніту, мармуру і вапняку.

Старажытны Тураў адзначае сёлета сваё тысячагоддзе. Мы пахадзілі па яго ціхіх, задуманых вулачках, пасля Бярэсця зноў крануўшыся даўніны. Бадай, адзін ён застаецца без вялікіх змен. Хоць ёсць і яны. Затое другія гарады паскідалі свае адвечныя строі і выглядаюць зусім па-сучаснаму. Як, напрыклад, Мазыр. Некалі ён нагадваў Тураў, толькі са шматлікімі пагоркамі і глыбокімі

равамі. Цяпер гэта горад заводаў, светлых мікрараёнаў, шырокіх плошчаў і вуліц.

У гаркоме партыі нам падрабязна і зацікаўлена расказвалі пра поспехі і клопаты мазыран, пра той уздым, які тануе зараз на прадпрыемствах у сувязі з падрыхтоўкай да з'езда партыі. На жаль, строгае распісанне нашага падарожжа не дазволіла нам затрымацца ў Мазыры хоць бы на два дні. Мы здолелі правесці літаратурныя сустрэчы толькі ў порце Пхоў, на нафтаперапрацоўчым заводзе ды ў трох піянерскіх лагерах. Мы спяшаліся ў Чарнобыль, дзе намаячалася сустрэча з украінскімі пісьменнікамі і вечар дружбы ў горадзе атамнікаў Прыпяці.

4. У СЯБРОЎ

Я спачатку хацеў папрасіць каго з паэтаў перакласці гэты верш, што экспромтам нарадзіўся ў нашага даўняга і добрага сябра, заслужанага работніка культуры Беларусі Аляксея Юшчанкі. Ды прыгадаў ягоньня выступленні ў часе дэкада і літаратурных сустрэч на Беларусі, калі ён чытаў свае вершы на роднай мове. Разумелі!..

Я с'ёгодні в якіхсь напрузі. Але выпіватись не берусь... У Чарнобілі—давні друзі, У Чарнобілі — Вілорусы!

Верш гэты Алякса Якаўлевіч прачытаў на літаратурным вечары ў горадзе чарнобыльскіх энергетыкаў-атамнікаў Прыпяці. У ім — адбітак нашых пачуццяў і дум, той урачыстасці, якая панавала ў часе сустрэчы.

Мы абавязкова хацелі пабываць на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Хіба можна прайсці міма цуда дваццаціга стагоддзя і не прыпыніцца перад ім.

З Кіева падмеліся пад'ехаць у Чарнобыль украінскія пісьменнікі. Але хто — не ведалі. Зрэшты здагадаліся, што даўні сябра Беларусі, вядомы ўкраінскі пісьменнік Аляксандр Левада абавязкова будзе. Ён ужо даўно, кожнае лета, жыве ў Чарнобылі і першы на Украіне ўславіў справы чарнобыльскіх энергетыкаў, напісаўшы п'есу «Добры дзень, Прыпяць», якая прайшла па многіх тэатрах краіны.

Раніцай Аляксандр Сцяпанавіч сапраўды паявіўся на «Маякоўскім», прынесшы з сабой гасціннасць украінскай зямлі і сонечную ўсмешку. А неўзабаве з Кіева прыехалі Тамара Каламіец, Алякса Юшчанка, Васіль Швец, Барыслаў Сцяпанюк, Леанід Горлач, Анатолій Лагвіненка, Юрый Сярдзюк, Васіль Сідарэнка. Усё чашы добрыя сябры, якія ведаюць беларускую літаратуру, як кажуць, з першых рук, бо шмат перакладаюць з беларускай паэзіі.

Разам едем на атамную электрастанцыю. Жартуем: а што, калі раптам сустрэнем які шалёны атам, што вырваўся на волю праз усе крапасныя сцены рэактара?

Жарты, вядома, жартамі, а некай і вусцішна, калі ідзеш доўгімі-доўгімі калідорамі станцыі нікога не сустракаючы — нібы ўсе схаваліся ў атамасховішча. На станцыі няма той мітуслівасці, якую сустрэнеш, бадай, на кожным прадпрыемстве. Тут пануе свой, атамны стыль — ніякай пастеш-

лівасці, больш удумлівасці. І ў рабочыя пакоі воль так проста не зойдзеш — хіба па справе. Суправаджаючы нас супрацоўнік станцыі спачатку звоніць па тэлефоне. Праз колькі секунд цяжкія дзверы бяшумна адчыняюцца. За імі вялізны пакой, сцяна якога падмігвае рознакаляровымі агенчыкамі, свеціцца нейкімі як бы кабалістычнымі знакамі. Гэта пульт упраўлення адным з блокаў станцыі, яе мозг, які скіроўвае дзейнасць. Тут дзяжураць тры інжынеры высокай кваліфікацыі, якія прайшлі яшчэ спецыяльную падрыхтоўку.

Потым па крутой лесвіцы падыходзім у «чорную скрыню», туды, дзе варыцца атамнае варыва, — рэактар. Вялізная зала нечым нагадвае язычаскі храм, падлога якога выслана металічнымі плітамі на заклёпках. Пад гэтымі плітамі хаваюцца стрыжні з радыёактыўным палівам.

Кожны блок станцыі выпрацоўвае адзін мільён кілават электраэнергіі. Адзін мільён кілават ужо ідзе ў Беларусь, на Гомельшчыну. Я пры гэтым прыгадаў першынец нашай беларускай энергетыкі «БелДРЭС». Ён даваў тады, здаецца, трыццаць пяць тысяч кілават. Як жа дзёлка мы крочылі наперад! І не толькі ў галіне энергетыкі. Скрозь...

Ну, а атам мы не сустрэлі. Гэта засведчылі прыборы, якія правяралі нас на выхадзе. Яны нязменна запальвалі на экране слова: чыста...

Чарнобыльскі райком партыі, партком горада Прыпяць зрабілі ўсё, каб мы маглі грунтоўна азнаёміцца з горадам, з яго атамнай электрастанцыяй, з Чарнобыльскім мемарыялам, што пабудаваны на высокім беразе ракі. Нагледзячы на навалніцу і забойны дождж, літаратурны вечар прайшоў на высокім напале, хоць і праводзіўся ён днём і тая ж навалніца грукатала над горадам.

Адкрываючы вечар дружбы, Аляксандр Левада ўзнёсла гаварыў пра сінявокую сястру, нашу Савецкую Беларусь. Са словамі ў адказ выступіў Яўген Каршукоў, які расказаў прыпятчанам пра нашу літаратуру, пра даўняе сувязі літаратараў Украіны і Беларусі.

Украінскія і беларускія паэты чыталі свае вершы, пераклады. У зале панавала тая ўрачыстая атмасфера, якая нязменна бывае на такіх вечарах. Сустрэча ў горадзе атамнікаў запомніцца на ўсё жыццё.

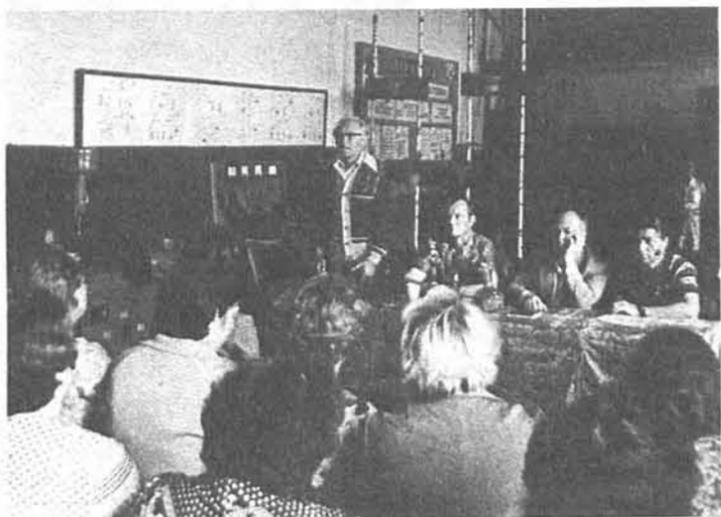
5. ЗАМЕСТ ЭПІЛОГА

Мы прайшлі па вадзе тысячу кіламетраў. Пабывалі ў многіх калектывах, найбольш тых, што належаць службам рачнога флоту. Мы бачылі, з якім энтузіязмам працуюць сёння людзі. Народ упэўнена будзе сваё жыццё. Ён — творца. Ён — гаспадар свайго лёсу.

Пройдуць дні, месяцы. Тое, што мы бачылі, абавязкова выльецца ў нейкія творы, розныя па жанрах. Можна, гэта будзе верш, апавяданне ці нарыс, а можа, наша падарожжа наведе каму тэму рамана аб сучаснасці, які так патрэбны людзям.

Блакiтная магістраль — гэта яшчэ і крыніца натхнення...

Алесь АСПЕНКА.

Сустрэча беларускіх пісьменнікаў з работнікамі рачнога порта Пхоў.

Фота Ул. КРУКА.

лі — любімы заняткаў Прыпяці. Таму і працуюць на раздзень і ноччу зямснарады. Магутныя на 750 кубоў грунту ў гадзіну і менш магутныя зямснарады не толькі чысцяць, пашыраюць фарватар Прыпяці, але і спрамляюць яе рэчышча, дзе яна бегла ўкосікі. Рачнікам ад такога спрамлення выгода з усіх бакоў. А як яно адгукнецца на здароўі ракі ў засушлівыя гады?

Блакiтная дарога — гэта яшчэ два новыя каналы, пракладзеныя літаральна ў апошнія гады. Адзін з іх выкапаны да Мікашэвіч, каб можна было непасрэдна з камбіната нярудных матэрыялаў грузіць на баржы шчабенку. Другі, ужо на Украіне—да новага горада Прыпяць, вядомага як горад атамных энергетыкаў. Разам з каналамі пабудаваны порты. Усё гэта, безумоўна, вялікая заваёва рачнікоў на працоўным фронце. Але, як кажуць, з песні слова не выкінеш. З ложа канала ў часе яго пабудовы выкінуты на абодва бакі канала горы пяску. На ім не вырасла яшчэ ні адна былінка. Вятры разносяць яго, пагражаючы засушыць навакольныя лясы. Што рабіць з гэтымі горамамі пяску, які прыгодны хіба для будаўніцтва дарог? Пытан-

маторку з магутным матарам, сучасны турыст па сутнасці бескантрольны. А калі ён яшчэ і бескультурны?..

...У гэтыя прад'ездаўскія дні сярод рачнікоў пануе працоўны уздым. Людзі працуюць з небывалым энтузіязмам, змагаюцца за датэрміновае выкананне планаў.

Блакiтная магістраль жыве ў добрым, напружаным рытме працоўных будняў.

3. СІВАЯ ДАЎНІНА І НОВАЯ ЯВА

Мы не маглі абмінуць старое Бярэсце, над якім будаўнікі ўзводзяць ажурнай канструкцыі дах, каб наведкі захааць адзін са старэйшых археалагічных помнікаў старажытнасці.

Па хісткіх мастках спускаемся пад зямлю ў... дзiesiąце стагоддзе. Рэшткі старых будынкаў, вузкіх вуліц, платоў. І не проста рэшткі ў адзін-два вячцы, а будынкi тысячагадовай даўнасці пад самую страху, складзеныя па пэўнаму плану, упрытык сцяна да сцяны. Далёкі і троху таямнічы свет жыцця нашых продкаў.

Ад Брэста да Рэчыцы па бе-

КНИГАПІС

Анатоль ВЯЛЮГІН

БЕЛАЯ ВЕЖА

А. ВЯЛЮГІН, Белая вежа. Пазэзія. На ўкраінскай мове. Кіеў, «Радянський письменник», 1980.

Кніга пазэзіі Анатоля Вялюгіна пад назвай «Белая вежа» папоўніла серыю «Бібліятэка «Братэрства», якая выходзіць на Украіне. Змест яе сілалі творы аб нашым сучасніку, гераізме савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

У зборніку — чатыры раздзелы: «Лісты з трывожнай раннай вясны», «Лісты з грымучай цішыні», «Лісты з-пад ранішніх зарніца», «Лісты з верасня».

Сілаў кнігу і напісаў да яе прадмову вядомы ўкраінскі паэт, заслужаны работнік культуры БССР Мікола Нагнібеда, які слухна заўважае, што пазэзія А. Вялюгіна «падабаецца нам не толькі яскрава метафарычнасцю вобразаў. Яна хвалюе нас вечным імкненнем паэта мець дачыненне да ўсіх спраў свайго народа, глыбока пранікае у яго радасці і турботы, жаданнем заўсёды быць з ім — у мінулым, сённяшнім і будучым. У гэтым духоўнае карэнне пазэзіі Анатоля Вялюгіна».

Зборнік «Белая вежа» — трэцяя паэтычная кніга А. Вялюгіна на ўкраінскай мове.

Вершы на ўкраінскую мову пераклалі М. Рыльскі, У. Сасюра, А. Малышка, М. Нагнібеда, А. Юшчанка, Б. Алейнік, Б. Сцепанюк, Д. Паўлычка, Р. Данец, А. Жалдан, Д. Белавус, І. Ганчарэнка і іншыя.

М. БАЗАРЭВІЧ.

ЕМЯЛЬЯН БУКАЎ

НАРАДЖЭННЕ ПЕРШАЙ ЗОРКІ

Е. БУКАЎ. Нараджэнне першай зоркі. Пераклад з малдаўскай. Серыя «Пазэзія народаў СССР». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1980.

Кніга «Нараджэнне першай зоркі» — першае асобнае выданне лепшых вершаў вядомага малдаўскага савецкага паэта, празаіка і драматурга Емяльяна Букава на беларускай мове. Змест зборніка, што пераклалі М. Калачынскі, У. Шахавец, Р. Барадулін, Я. Семяжон, П. Прыходзька, Р. Яўсееў, Х. Жычка і Ю. Свірка, складалі творы розных гадоў пра характар роднай аўтару малдаўскай зямлі, дружбу, сяброўства, шчырасць чалавечых пачуццяў.

Е. ДРОМІН.

«С УКУПНАСЦЬ зорак нашай зорнай сістэмы — Галактыкі, якой яна выглядае знутры...».

«Бачная на начным небе светлая палоса няправільнай формы, што складаецца з вялікай колькасці зорак, якія пасобку нельга бачыць простым вокам, але можна распазнаць з дапамогаю тэлескопаў...».

Гэта — Млечны Шлях. І нават сухія навуковыя яго вызначэнні не ўспрымаюцца намі раўнадушна. Уяўляецца зорнае неба, мігальца светлая палоса на ім, і, здаецца, зноў узнікае тое асаблівае хваляванне, з якім амаль заўсёды глядзіш на гэтую прывабную, загадкавую бясконцасць і далеч... Зорка зорцы голас падае, а і душы таксама: глыбей думаеш пра жыццё, вечнасць, лёс, пра лю-

Што гарыць над бязмерам палёў, Я па млечным тым шляху без мукі Чалавека да шчасця бы вёў. («Песняй толькі»).

Не навейвае Млечны Шлях залатога сну, салодкай дрымоты, а трывожыць, узмацняе душэўнае памкненне да ідэалу і справы. Такі ён у сапраўднай, вялікай пазэзіі. У той пазэзіі, якая маштабна адкрывае далягляды народа і чалавецтва, сягае ў неспазнаныя прасторы быцця, жывою і запоўненай уяўляе жыццёвую бясконцасць і вечнасць; у пазэзіі, якая гэтак жа маштабна адкрывае ўнутраны свет чалавека, працаўніка і творцы.

І вось з'явіўся ў нашай пазэзіі «Млечны Шлях» Пімена Панчанкі, і яшчэ болей расхіну-

парыванне да новага. Цвёрдая ўпэўненасць мудрага чалавека, які мае свой погляд на жыццё, і адмаўленне абмежаванасці, спрашчанага падыходу.

Затое з якой паўнатою, рознабаковасцю, гнуткай выразнасцю раскрывае яна нам духоўнае жыццё сучасніка: у шматстайных дачыненнях з бытам і ў высокім сненні душы, у трапяткіх пачуццёвых рэакцыях, у ёмістых абагульненнях, у раптоўных і адкрышталізаваных паэтычных формулах.

Таму чытанне вершаў Панчанкі адбываецца як нешта асаблівае: быццам вее на нас цеплынёй і свежасцю, апаноўвае адчуванне ўнутранай сабранасці і душэўнай прасторнасці, узнікае радасна-трывожны стан духоўнай свабоды, пранікнёнасці і дзейнага падключэн-

Згадваеш гэтыя радкі, а яны клічуць за сабою іншыя — і хочацца яшчэ і яшчэ прыгадаваць, зноў перачытваць, разам з паэтам радавацца, смяяцца, злаваць, думаць «аб жыцці, аб часе, аб сабе».

І якое багацце настройў і адчуванняў! І крыўда, і недаўменне, і роспач, і абурэнне, і захваленне, і радасць, і здзіўленне. Патрыятычныя пачуцці грамадзяніна, вернага сына Радзімы, сардэчная лірыка каханя, бяссонная трывога памяці («Я ўсё яшчэ ля дымных перапраў») — і ўсё гэта — у адценнях, пераходах, усплёсках, у жывой пульсавальнасці складаных і глыбокіх перажыванняў. Лірыка Панчанкі вызначаецца псіхалагічнай чуйнасцю, дакладнай душэўнай мерай адчужага і сказанага, такой суверэннасцю свайго і агульнага, што ўражае і трапнасцю, і духоўнай ёмістасцю, і ўсенароднай значнасцю, і характэрнай праяўленасцю жывой, непайторнай асобы.

І што ў нас, як нікому, уласціва іменна Панчанку — паэт заўсёды адчувае сябе сярэд людзей, у гучыі іх штодзённага жыцця і звычайных спраў. Пачуцці паэта не адрываюцца ад таго, чым штодня жывуць людзі. Лірычная асоба выяўляецца ў ролі суседа, бацькі, дзеда, сына, вернага друга, радавога пасажыра і пакупніка — «проста» чалавека, які знаецца з іншымі людзьмі будзённа, проста, па-свойску.

Але ж затое і самыя ўзнёслыя словы, і самая строга маральная выснова, і размова аб высокіх духоўных, грамадскіх катэгорыях застаюцца прыналежнымі да свету і ладу пачуццяў чалавека-працаўніка і становяцца рэальным стымулам для сумлення і дзейнага жыцця кожнага з нас, паэтавых чытачоў.

І, не спанушаны маюю, Павінен ведаць цвёрда я: І што за мной, і што са мною, І будзе жыць зямля мая.

І ўсё ж прызнацца мне не сумна, Што між людзей я добрых жыў — Адажных, мудрых, неразумных — І, можа, сам не з горшых быў.

Паэтычная, духоўная атмосфера вершаў Панчанкі прасякнута як спагадай, прызнасцю, добрай чалавечай увагай, так і строгай патрабавальнасцю, высокай маральнасцю, пафасам шчырасці і праўдзівасці, рэзкім непрыняццем маны, прыстасаванства, абыякавасці. Маральныя нормы і грамадзянскія ідэалы сцвярджаюцца паэтам у страсных прамых выказваннях, якія пацвярджаюцца ўсім ладам пачуццяў і лірычных паводзін паэта, пазначаных самапатрабавальнасцю, змабілізаванасцю, адсутнасцю фальшы і пустаслоўя. Пра гэта, дарэчы, вельмі добра пісаў нядаўна Заір Азгур у артыкуле «А небу дакую за промні...», апублікаваным у «Звяздзе» з нагоды выхаду кнігі «Млечны Шлях».

Маральныя высновы і грамадзянскія пачуцці паэта пазбаўлены зададзенасці. Яны ўзнікаюць і выяўляюцца кожны раз па-свойму і па-новаму ў розных душэўных, лірычных абставах: то ў пейзажнай лірыцы («Лес мой, цуд мой, акіяны мой зялёны і сіні, захавальнік магіл і прыся...»), то ў размове аб дзеях («Толькі вы захавалі праўду, і пшчы, і рэкі, і святых сцягі...»), то ва ўспаміне аб перажытым («Зноў аб вайне, аб вайне...»), то ў роздуме аб жыцці («Мой белы свет, мой свет цяжкі ды мілы, я ведаю, як трэба шмат рабіць, каб нам было бліжэй, чым да магілы, да шчасця і да сонечных арбіт...»), то ў водгуках на паэты, даты, уражанні ад сустрэч і размоў.

(Працяг на стар. 6).

Сэрца паэта ўмясціла...

НАТАТКІ ПРА «МЛЕЧНЫ ШЛЯХ» Пімена ПАНЧАНКІ

дзеі, пра нешта самае запаветнае; само сабою адпадае ўсё мітуслівае, дробнае; нараджаецца стан асаблівай душэўнай адкрытасці ўсяму чыстаму, прыгожаму, сапраўднаму... Узмацняецца адчуванне неабходнасці пазэзіі як спосабу найлепшага выяўлення гэтай душэўнай паўнаты, чуйнасці, хвалявання.

Праходзяць стагоддзі і тысячагоддзі, паміраюць і нараджаюцца новыя пакаленні, змяняюцца ўмовы і абставіны жыцця, ды і само аблічча Зямлі, а маўклівы дыялог чалавека з Млечным Шляхам усё доўжыцца і доўжыцца, і пазэзія, прылучыўшыся да гэтага дыялогу, пільна ўзіраецца ў вечнасць і гаворыць пра надзённае, пра свой час і чалавека ў часе.

Млечны Шлях здаўна пранісаны ў пазэзіі як велічны вобраз, суладны з натхненнем і глыбокім лірычным одумам. Пры паглядзе на яго вялікія паэты адкрывалі прасторныя далягляды, прамаўлялі істотнае слова, сугучнае народным спадзяванням і клопамтам.

«Лёг на небе шлях млечны, шлях злепленых зорак, пясом-серабром без канца і пачатку...» Так пачынаўся верш Янкі Купалы «Млечны шлях», напісаны ў першую гадавіну Вялікага Кастрычніка.

І галубіць шлях бледны зямлю яснавіцай, Сочыць вочак мільёнамі долю людскую, То святлей, то мільсцей зацітае, мігціцца, Сее скрозь ні то сон, ні то яву такую.

Людзі кажучь, што птушкам, збудзіўшым усючы, Млечны шлях служыць сценжай-пуцінай у вырай. Яшчэ кажучь, што гэта слязіныкі сірочы Замяніліся ў зоркі ды свецяць так шчыра.

Складанае перажыванне, у якім — і балючы водгалас народных пакут, прынесеных імперыялістычнай вайной, і роздум аб долі людской, і прадчуванне-чаканне вялікіх пераменаў, і спадзяванне-вера, і нешта яшчэ, невыказнае і важнае, прасякнутае спагадай да людзей і чалавечай шчырасцю.

А да гэтага былі ўжо ў Купалы поўныя рашучасці і смелага парывання радкі:

Млечны шлях, што нябесны дзідзінец Засцілае, я б зняў на зямлю і масціў бы ім новы гасцінец Цераз родную ніву сваю.

Сонца ўзяўшы агністае ў руці,

ляся яе зорнае неба, і, здаецца, стала больш у свеце красы, святла і даброты.

У Панчанкі Млечны Шлях мае з чалавечай душой мноства самых тонкіх сувязей, якімі злучаны і вечнае, эпохальнае, гістарычнае з трапятаннем жыцця, імклівым ходам падзей, штодзённым россыпам з'яў і фактаў. У звыклым, будзённым высвятляецца галоўнае, важнае; простае і звычайнае становіцца высокім і ўзнёслым, застаючыся самім сабою ў жыццёвай плыні; чалавек — зямны і просты — узнікае да сваіх духоўных, грамадзянскіх, маральных вышынь. Чалавек і грамадзянін, сын свайго часу, узростае ў змаганні за праўду, сумленнасць і шчырасць, багацее ў духоўным пошуку, дужае ў пераадоленні жыццёвых нягод і непазбежных страт:

Сцвярджае век: ты чалавек — не страх, не крах, не прах... А з вышыні ўсю ноч на лесе і на мяне ўсё сыплецца Трывожны ціхі зорны дождж, журботны Млечны Шлях.

Дыялектыка сапраўднага, глыбокага жыццесцвярджэння: светлае, прыгожае паэтызуецца ў драматычным супрацьдзеянні са змрочным, варожым. Таму выяўляецца не адна толькі радасць, але і неспакой, трывога, боль, журба, праз якія і ўсведамляецца рэальная мера жыццёвых каштоўнасцей.

Дзівосная гэта кніга — «Млечны Шлях» Пімена Панчанкі. Зорная, узнесеная да вышынь інтэлекту, натхнёная высокімі ідэаламі; зямная, запоўненая тым штодзённым, што навокал нас існуе — і ціха, і тлумна, і неназойліва, і дакучна. Напружана-патэтычная: «Мітынгі вялікай рэвалюцыі — боль адзін, і стог адзін, і гнеў адзін...» Мякка-лірычная: «Сцякае дождж з далоняў светлых лесу, пажоўклы мох бяшумна п'е ваду. Мне сёння ты патрэбна да зарэзу, дай толькі знак — і ў момант я прыйдучу». Даверліва-спавядальная і актыўна-наступальная; прасякнутая спагадай і спачуваннем і патрабавальна-строгая.

І адно ў другім, і ўсё разам. Высокі пафас — у абалонцы свядома зніжанага прастамоўя, найтанчэйшая лірыка — у знешне грубаватай праяве. Пытанні ў адказах, адказы ў пытаннях. Побач і разам — усмешка, самотны ўздых, палемічная нота, гнеўная інтанацыя, радасная акрыленасць, трывожны неспакой, вяртанне да мінулага

ня ўласнага вопыту да ўсяго, што складае змест і сутнасць сучаснасці.

Набягаюць адна за адной новыя і новыя хвалі пачуццяў, і многае застаецца з табою як незабыўнае і дарагое — як твай вопыт, твой уласны жыццёвы прыныці, як заўсёды патрэбны духоўны набытак.

Мы даўно, ад першых сустрач запамінілі шмат якія радкі і цэлыя вершы, якія зноў перачытаем у «Млечным Шляху».

Толькі часам, выракліся тлуму, Нашу год адчуушы на гарбе, Не пашкодзіць сёння нам падумаць Аб жыцці, аб людзях, аб сабе...

Памятаеце? Канечне ж! Хто з аматараў пазэзіі не помніць і ўвесь верш «Чалавечнасць» з паэтычна чудаўным душэўным урокам, у якім выдатна выявіўся маральны, гуманістычны стан нашай пазэзіі:

Стаў дабрэй, і даўня наіўнасць Варухнула крыллем над табой. Лечыцца трава ад спелі ліўнем, Людзі ласнай лечацца людской.

Мо бяда намуду здушыла горла, Можна хтось не можа ўжо дыхнуць? Не забудзь туды раней за гора Хоць на дзве хвіліны заглянуць.

А як не згадаць многія іншыя пазэтычныя выслоўі, праніклівыя і сардэчныя, апанаваныя любоўю да жыцця і людзей!

«Нам патрэбны ісіны прастыя, як хлеб, і праўдзівыя, як плач дзіцяці» («Паэма майго лесу»).

«... Без чалавечнасці не будзе і вечнасці» («За вогненнымі вякамі»).

«Я перад вамі вечна вінаваты, усе, каму нялёгка ў жыцці...» («Жыццё маё...»).

«І кожны подзвіг крою душна пахне...» («Святотныя салюты»).

«... Гарэць для людзей хоць малым, але толькі агнём...» («Я аб дзеях, аб дзеях...»).

«А словам дакладным не трэба прыкрас, сапраўдным пачуццям не трэба аздобы. Пазэзія мучыць бясплітна нас» («Творчасца»).

«... Сэрца паэта ўмясціла ўвесь боль чалавечы і плач» («Памяці М. Святлова»).

Бадай, у кожным вершы Мар'яна Дуксы, якія склалі яго зборнік «Зялёны акварыум», адрасаваны маленькім, пазнаеш самога аўтара — вясковага настаўніка, чалавека, які добра ведае сваіх герояў — гарэзлівых непаседаў, дапытлівых фантазёраў, нястомных выдумшчыкаў. А яшчэ паўстае перад намі паэт, які піша даверліва, укладваючы ў вершы ўсю шчырасць сваёй душы.

...А ДРОБЯЗЕЙ — НЕ БЫВАЕ

Маленькі герой паэта жыве пастаяннай прагай пазнання наваколля, людзей, жыцця, а таксама і самога сябе. Хто ты ёсць, для каго існуюеш на зямлі, кім будзеш — гэтыя і іншыя, зусім няпростыя пытанні, вядома, у творах прама не ставяцца, тым не менш яны прысутнічаюць у большасці вершаў зборніка. І ў тых, у якіх раскажваецца пра паўсядзённую справу школьнікаў, і ў тых, дзе гаворыцца пра іх адпачынак на ўлонні прыроды, пра сяброўства, дружбу.

М. Дукса «не выдумляе» свайго героя, а бярэ з жыцця. Вось, напрыклад, Стась з верша «Фантастычныя раманы», які вельмі захапляецца прыгоднікай літаратурай. Ці возьмем безыменнага хлапчука з другога верша — «З апошняга ўрока». Зноў жа, М. Дука не імкнецца «прыглынцаваць» характар свайго героя. Перад намі — звычайны гарэза і свавольнік, «хвацкі рыбалоў», які думае толькі аб адным, каб хутчэй закончыўся ўрок і можна было пабегчы на рэчку.

У вершах М. Дуксы звычайна няма адкрытай дыдактыкі. Паэт спадзяецца, што самі чытачы змогуць даць правільную ацэнку ўчынкам тых, пра каго прачытаюць. Уменне ж бачыць у

М. Дукса. Зялёны акварыум. Вершы. Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1980.

маленькім асобу, здольную крытычна ставіцца да пачутага, пераасэнсоўваць яго — якасць, без якой не можа быць сапраўднай дзіцячай літаратуры, той літаратуры, што нясе ў сабе не толькі пазнаваўчы, але і важны выхаваўчы, педагагічны аспект.

Цеплынейшыя свецяцца радкі, прысвечаныя роднай прыродзе. Тут звычайна думкі самога аўтара і ягоных юных герояў супадаюць — яны

любяць усё жывое, са спагадай адносяцца да яго. З цікавасцю прачытаюць дзеці вершы «Кульгавы голуб», «Вясеннія мелодыі», «Развітанне з летам». Яны — жыццярэдыя, у іх ёсць і назіранні над прыродай, і пазнавальнасць, і шчырасць, з якой паэт выказвае свае думкі.

Кніжка «Зялёны акварыум» атрымалася цікавай. Праўда, хочацца зрабіць аўтару і некалькі заўваг. Хацелася б напаміць яму аб той добрай ісціне, што ў літаратуры дробязей не бывае. Асабліва важна памятаць гэта, калі ты пішаш для дзяцей.

Яўны педагагічны перакос, як нам здаецца, дапушчаны ў вершы «Запарк на спіне». Вядома, добра, што «шануе Віцку» цёця Шура і любіць ад усёй душы». Няблага зрэшты, што і кашулю прывезла яму з-за мяжы. Аднак ці варта так адкрыта захапляцца гэтым «цудам»: «Адна што значыць расфарбоўка — Якіх там колераў няма! Малюнак, надта ўжо вясёлы, Заскача раптам у вачах... Усе замежныя жывёлы Сышліся разам на плячах...»

Часам у творах заўважаецца аўтарская паспешлівасць, што вядзе да неданладнасці рыфмы, вобразнай незразумеласці. Трэба пазбягаць М. Дуксу і ўжывання слоў, сэнс якіх дзеці не заўсёды зразумеюць.

Святлана ХОРСУН.

СЭРЦА ПАЭТА Ў МЯСЦІЛА...

(Працяг. Пачатак на стар. 5).

Паэзія Панчанкі ўласціва вострае адчуванне сучаснасці, руху часу, жыццёвых змен. Сам паэт, яго герой, навакольны свет — у руху, развіцці, новых адкрыццях. Сучасныя хуткасці, ускладненыя перспектывы грамадскага развіцця знаходзяць адлюстраванне ў вершах і адкрываюцца ў адпаведнай сённяшняму дню сваёй духоўнай, маральнай сутнасці.

У адным з вершаў Леаніда Мартынава ёсць радкі:

И когда
Разбеганье галактик
Наблюдает в космической
мгле,
То не стоишь ты, сколько прантник,
Обращаешь ты взоры
К Земле.
Все
Стремится
Здесь сблизиться, слиться,
В косяки собираются птицы,
В элеваторы летят зерно,
И, устав проклинать
и молиться,
Любим хочется быть заодно,
Чтобы спорился труд
вдохновенный,

Окрыляя людские сердца
В этом мире
Вот в этой вселенной,
Расширяющейся
Без конца!

І ў вершах Пімена Панчанкі самыя складаныя жыццёвыя працэсы, не губляючы сваёй складанасці і ўнутранай змястоўнасці, пераўтвараюцца ў простыя і важныя ісціны: трэба сумленна жыць і працаваць, любіць жыццё, шанавачь людзей і берагчы прыроду, не адступаць перад нягодамі, ісці да мэты, быць на Зямлі Чалавекам. У гэтым — наша прызвание і наш абавязак.

«Млечны Шлях» склаўся з ранейшых кніг Пімена Панчанкі: «Пры святле маланак» (1966), «Снежань» (1972), «Крык сойкі» (1976), «Вячэрні цягнік» (1977)... Кожная з іх узнікала, калі згадаць словы А. Платонава, «як адзіная» — на ўздыме натхнення і з поўнай аддачай сіл. Кожная становілася літаратурнай падзеяй, памятнай вяхой у духоўным жыцці, запалоньвала навізнай і свежасцю

Здавалася, пісаліся яны парознаму. «Пры святле маланак» нараджалася некалькі вельмі радасна: быццам самі сабой расхіналіся далаглядзі і выказваліся пачуцці. «Снежань» ствараўся марудна, трудна, у ім чуецца перабоі сэрца, цяжар перагрузак і пераадолення. «Крык сойкі» — лірычны дзённік усталяванага рытму напоўненага, актыўнага жыцця. «Вячэрні цягнік» — працяг ранейшай лірычнай размовы і ўзбагачэнне новым вопытам жыццёвай сталасці...

Цяпер, калі яны размясціліся разам пад адной вокладкай, яны сталі адзінай, цэласнай кнігай, якая ў нечым большая за іх механічную суму. Мацней чуецца традыцыйная вялікая паэтычная класіка, з якой паэзія Панчанкі захоўвае глыбінную сувязь па ўсіх галоўных лініях дэмакратызму, гуманізму, народнасці, грамадзянскасці і па многіх мастацка-вобразных, стылявых пераклічках.

Яшчэ выразней бачыцца і наватарскі, адкрывальніцкі характар паэзіі Панчанкі: яе незвычайны псіхалагізм, праблемна-канфліктная навізна, дух пошуку і актыўнага дзеяння.

«Млечны Шлях» — гэта праграмадзянска палыміяны, паэтычна прыгожы, тонка інтаніраваны маналог, змацаваны адзінствам асобы, лёсу, характару. І гэта кніга, у якой кожны асобны верш — паэтычная з'ява, з вялікай духоўнай прасторай, з выхадамі ў жыццёвае бязмежжа.

Тут, у гэтай кнізе, непаспешліва чытаеш і пасля падоўгу затрымліваешся на такіх вер-

шах, як «Рабінавы гай», «Родная мова», «Іх вечныя агні», «Пры святле маланак», «Мала сказаць: ненавіджу...», «А страціць годнасць невыносна...», «Толькі голас»...

Панчанка — выдатнейшы майстар верша як цэласнага і закончанага паэтычнага твора, у якім усе кампаненты жывуць і рухаюцца, маюць нагаруку і сэнс. Вершы паэта, здаецца, ніколі не маюць прадвызначанай формы: жывое і зменлівае пачуццё быццам само падказвае і адпаведны рытм, і сінтаксічны рух, і страфічную будову — такія, каб у іх як паўней выявіўся і кожны душэўны жэст, і настроёвы зрух, і паварот думкі, і сэнсавы акцэнт.

Спецыяльна на гэта ўвагі не звяртаеш, але ўвесь час адчуваеш гэтае чарадзейства, свабоду формы, мастацкае багацце паэтавага лірызму, нейкую невычэрпнасць натхнення... не, не толькі натхнення — душэўных рэсурсаў.

Чытаеш «Святочныя салюты» і, паглынуты прамой сутнасцю сказанага, яшчэ паўней адчуваеш гэтую сутнасць з-за таго, што тут так дарэчы прырастае радок у страфе, якая быццам «адваёўвае» ўвагу ад знешняга, пераключае яе на іншае:

Вам весела, шчаслівая дурніцы,
Вас цешаць халастыя перуны,
А я ўвесь век нясу ўсё ад граніцы
Трывожныя калючыя зарніцы,
І плач, і хрып, і грукаты вайны.

І як ушчыльняецца, умацавана далей перажыванне своеасаблівай трайнай анафа-

рай, як трудна вымаўляецца галоўная выснова наступнай страфы:

НЯВЕСЕЛА, як сто гармат бабахне...
НЯСЦЕРПНА, горка гарадам зграць,
НЯЛЕГКА і героям паміраць,
І кожны подзвіг кроўю душна пахне...

І толькі сэрца, глыбіннае натхненне пачуццё маглі падказаць, як выказаць — зноў жа па-новаму — заключныя словы патрабавання, просьбы, уздыху і нечага недагаворанага:

Сябры мае,
Прашу цішэй паліць:
Зямлі яшчэ баліць.
І мне баліць.

Гукапіс сцішаны, а рыфма — патроена, зноў жа ў адпаведнасці з пачуццём: паліць — сказана аднойчы, а баліць — двойчы.

Пра Панчанку нельга казаць, што ён валодае майстэрствам узмацнення пачуццёў унутранымі сугуччамі, дамагацца празрыстасці гукапісу, адточанай выразнасці радка: усё з'яўляецца быццам само сабою, знаходзіць сябе ў моманце і абставінах лірычнага дзеяння, не як умельства, а як праява самога пачуцця.

Побач з умоцненай, скразной рыфмоўкай з'яўляюцца раптам нерыфмаваныя радкі — і так трапна, хораша:

Свет для іх тварыўся нанова,
Пачалася эпоха цудаў:
Сэрцы прагнулі сініх

маланан,
Вусны сохлі ад спелай смагі.
Гэта — з верша «Пры святле

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННИК ПИСЬМЕННИКА

ШЛЯХІ БАРАЦЬБЫ І ПАКУТ

У гэтым рашэнні мела і адчуванне крытыка, што ў савецкай літаратуры ўсё яшчэ працягваецца працэс «збірання праўды», абгульнення сапраўдных фактаў з жывой гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Ён быў перакананы, што ўбачанае і перажытае ім асабіста будзе не лішнім у агульнай скарбніцы па-мастацку асэнсаванага гераічнага подзвігу народа.

Да несумненых вартасцей аповесці, напісанай прафесійна, упэўнена, варта аднесці перш за ўсё праўдзівы паказ падзей і высокі маральны і духоўны крытэрыў у ацэнцы паводзін чалавека ў цяжкіх умовах вайны.

Жыццёвую праўдзівасць аповесці Н. Перкіна варта падкрэсліць асабліва, бо менавіта дзякуючы гэтай сваёй якасці яе змест набывае яшчэ больш значную важкасць. Справа ў тым, што часам з'яўляюцца творы, у якіх адлюстраванне ваенных падзей часам набывае легкаважасць і нават крыўдную спрошчаную забаўнасць.

Аповесць «Я стаў партызанам» праўдзівая ў самым руху падзей, бо ён, гэты рух, ад пачатку да канца адпавядае рэальнаму чалавечаму лёсу. У гэтых адносінах, гэта значыць — па жанравы-стылявых асаблівасцях, яна блізка прымыкае да тых твораў, дзе аўтабіяграфічны момант у многім прадвызначае структуру формы і сам ход мастацкай думкі.

Афіцэр-артылерыст, у мінулым філолаг, Міхаіл Рыгоравіч Крошын прыязджае на папаўненне ў часць, якая ўжо знаходзіцца ў акружэнні. У сутычках з моцнымі нямецкімі заслонамі малалікія групы савецкіх байцоў яшчэ больш дробняцца, расейваюцца, схо-

Паўлу ТКАЧОВУ—50

дзяць з грунтавых дарог у палі і лясы. Надзеі на прарыў няма. Мала людзей, зброі, патронаў. Сабраць разрозненныя групы немагчыма. Але першы раздзел аповесці называецца «Акружэнне—гэта не канец». Н. Перкін вельмі пераканальна паказаў, як у цяжкіх і адчайных пошуках савецкія салдаты, што засталіся жывымі, не здаюцца духоўна, знаходзяць новыя магчымасці для барацьбы.

У аповесці Н. Перкіна «Я стаў партызанам» падкрэслівалася праблема маральнага ўсведамлення салдатамі свайго абавязку ў цяжкіх умовах пачатковага перыяду Вялікай Айчыннай вайны.

Спраба разам з сябрамі па няшчасці, а пасля і ў адзіночку дагнаць фронт закончылася няўдала. Застаецца адзін выхад — знайсці партызан. І гэта нарэшце ўдаецца Крошыну.

Момант прыходу ў партызаны таксама не спрашчаецца аўтарам, а раскрываецца ў адпаведнасці з праўдай жыцця як адказны і ў многім балючы паварот лёсу, які прываблівае выразнай мэтай і адначасова палюхае невядомасць. Шлях у партызаны, аказваецца, не лёгкі, ён не заканчваецца ў той момант, калі адбываецца сустрэча з імі.

Далёкі Н. Перкін і ад таго, каб апавядаць пра жыццё і барацьбу партызан, як пра сусьцельны шэраг перамог над моцным ворагам. Перш за ўсё, аўтар не ўпускае магчымасці паказаць, як не проста складваецца жыццё ў лесе, у лагерах на першым этапе арганізацыі партызанскага руху. Яно спачатку неўпарадкавана, занадта стыхійнае. Вядома ж, Міхаіл Рыгоравіч страшэнна рады, што знайшоў новых сяброў па зброі. Адчуванне баявога сяброўства дае маральнае заспакаенне, усведамленне сваёй неабходнасці тут, у партызанах, задавальненне ад прылучэнасці да ўсеагульнай справы. Аднак не ўсё адразу ідзе паспяхова. Няма вопыту партызанскай вайны—і гэта прыводзіць да непатрэбных ахвяр.

Але размах партызанскай барацьбы няўхільна нарастае. Баявое жыццё вылучае людзей—сапраўдных майстроў партызанскай тактыкі. Ствараюцца падпольныя раённыя камітэты партыі. Дробныя партызанскія атрады аб'ядноўваюцца ў брыгады, злучэнні. Наладзілася сувязь з Вялікай зямлёй, і адтуль сталі прылятаць самалёты са зброяй.

У новых умовах партызаны ваююць лепш, з большымі вынікамі. Аднак шырэйшыя маштабы барацьбы параджаюць і новыя складаныя праблемы. Адчуўшы сілу партызан, немцы навалююцца на іх вялікімі механізаванымі злучэннямі, выкарыстоўваюць для барацьбы з партызанамі франтавыя вайсковыя часці.

Будзённыя дні партызанскага жыцця напоўнены турботамі, трывогамі, баямі. Цяжка з харчаваннем: партызаны не галодныя, але і не ядуць уволью.

Немцы бамбяць і паляць вёскі, забіваюць пагалоўна жыхароў. «Осталось ли хотя бы одно не тронутое врагом селение? Даже партизанские деревни—и те наполовину сожжены. Стоит нам как-нибудь из них покинуть на короткое время, враг уже тут как тут... Кругом горе. Великое народное горе. Семьям, женщинам с детьми, наверное, еще труднее, чем нам...»

Аўтар далёкі ад таго, каб вострым бачаннем партызанскай рэчаіснасці і пачуццём чалавечальнасці надзяляць толькі свайго аўтабіяграфічнага героя. І іншыя героі аповесці заклапочаны тым, каб перамогі над ворагам дасягаліся меншай крывёй і меншымі пакутамі народа.

Аповесць Н. Перкіна «Я стаў партызанам» адметная дакладнасцю малюнка партызанскага жыцця, унутраным асэнсаваннем падзей у час гераічнай барацьбы савецкага народа з фашызмам у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Віктар КАВАЛЕНКА.

маланак», якраз там, дзе найбольш валодае запаленасць стыхійнага жыцця і гаворыцца пра хлопца з дзяўчынаю, якія і ў жыццёвай сітуацыі, і тут у вершы быццам забыліся на ўсіх у сваім шчасці і радасці; і адсутнасць рыфмы таксама пра гэта сказала.

І як тонка і выразна выяўлены душэўны стан паэта ў вершы «Вячэрні цягнік»: і ціша, і рух, і свае падраўнкі, і чаканне.

Вочы абганяюць сэрца,
Сэрца абганяе думку,
Думку нараджае цішыня...

Можа, усё як-небудзь
утраецца,
Нібы рэчы ў паходным
клубку, —
Спадзяюся я на схіле дня...

Патрабаванні да паэзіі заўсёды былі незвычайна высокімі. Яна не можа быць расслабленай, не дазваляе палёгкі, вымагае духоўнай вышыні, смеласці, навізны, надзённасці, найвышэйшай дасканаласці. «Я браў толькі тое, што адчуваў вышэй сябе, і ў той жа час сугучнае», — пісаў Інакенцій Анненскі ў прадмове да сваіх артыкулаў. Тут, думаецца, выказаны і чытацкі падыход да паэзіі: нам патрэбна тое, што нам душэўна сугучна і ўзвышае нас.

Проза можа зацікавіць жыццёвым матэрыялам, сюжэтнай інтрыгай, прыватнымі калізіямі. У лірычнай паэзіі дачыненні з чытачом патрабуюць найшчыльнейшай духоўнай, душэўнай

связі. Тут справа і ў яе родавых асаблівасцях. «Лірыка—гэта адзіны від мастацтва, які чалавек можа цалкам і поўнаццю «ўвабраць» у сябе, пераўтварыўшы лірычны твор або хаця б яго фрагменты ў неабдымную частцінку сваёй сядомасці. Творы іншых мастацтваў жывуць у душах людзей як уражанні, як памяць пра сустрэчы з гэтымі творами, між тым як лірычныя вершы самі па сабе ўрастаюць у душы кожнага і ўсіх», — слухна адзначае В. Кожынаў у «Кнізе аб рускай лірычнай паэзіі XIX стагоддзя» (М., 1978).

Вось чаму так часта ўзнікае і размова пра адставанне (і пры Пушкіне такое было, і Дабралюбаў пазней пісаў, і яшчэ многа разоў гаварылі, спрачаліся). Але чытаеш сапраўдную паэзію і зусім іншае табой валодае, а сярод іншага — вялікая ўдзячнасць паэту.

21 ліпеня ў «Правде» была апублікавана змястоўная рэцэнзія Генадзя Бураўкіна «На праўдзе ўзрошчана песня» — пра творы Пімена Панчанкі апошніх гадоў. Хочацца, каб літаратурна-крытычнае слова пра паэта часцей чулася на ўсеагульнай арэне: паэзія Панчанкі — вялікі набытак усёй савецкай літаратуры.

Як сапраўдны творчы подзвіг, як этапная з'ява ўспрымаецца кніга «Млечны Шлях». Яна дае нам высокі ўзор паэтычнага мастацтва, якое самаадана прысвячаецца Радзіме, народу, партыі.

Варлен БЕЧЫК.

серцацыю. Вашы манаграфіі «Вечны бой», «Іду на «вы», «Межы жанру» сталі набыткам усеагульнай філалагічнай думкі.

Жадаем Вам, дарагі Павел Іванавіч, доўгіх гадоў жыцця, моцнага здароўя і заўсёднай творчай няўрымлівасці.

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

Спаўняецца 50 гадоў паэту і перакладчыку Анатолю Шаўню. З нагоды юбілею праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі, накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

Анатолю ШАЎНЮ—50

«Павананы Анатолю Аляксандравіч!

Мы, Вашы таварышы па літаратурнай працы, сардэчна віншую Вас з выпадку 50-годдзя. Нам прыемна адзначаць, што Вы прыйшлі да сваёй юбілейнай даты ў добрым здароўі, з сур'ёзнымі творчымі здабыткамі і новымі задумамі.

Скончыўшы Першы маскоўскі дзяржаўны педагогічны інстытут замежных моў, Вы пачалі сваю працоўную і творчую дзейнасць журналіста ў рэспубліканскім партыйным друку. Шмат гадоў мы ведаем Вас па нястомнай працы ў рэдакцыі часопіса «Беларусь». Нямаючы зраблена Вам на літаратурнай ніве. Вашы вершы, сабраныя ў кнізе «Паводна», занялі належнае месца ў сучаснай беларускай паэзіі. Але найбольш прыкметнай, найбольш плённай з'явілася Ваша перакладчыцкая дзейнасць. Выдатны знаўца некалькіх замежных моў — у першую чаргу італьянскай, — Вы

шмат працавалі, каб пазнаёміць беларускага чытача з лепшымі здабыткамі італьянскай паэзіі і прозы. Дзякуючы Вам, мы атрымалі магчымасць пазнаёміцца на роднай мове з такімі творами, як «Прыгоды К'ядзіна» А. Арджылі і Г. Паркі, «Юнацтва становіцца ў строй» В. Берціні, «Лішнія» Д. Арфелі, з апавяданнямі італьянскіх пісьменнікаў, сабранымі ў зборніку «Злата Фарчэлы» і інш. Важнае месца ў Вашай перакладчыцкай творчасці займае анталогія сучаснай італьянскай паэзіі «Ад вежаў Ферары». Зробленае Вам у галіне мастацтва перакладу спрыяе ўзбагачэнню нашай нацыянальнай сацыялістычнай культуры.

Шчыра жадаем Вам добрага здароўя, заўсёднай бадзёркасці і творчай энергіі, новага плёну на карысць роднай літаратуры.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

МОЙ ДОБРЫ, МІЛЫ СЯБРА...

Да 80-годдзя з дня нараджэння Сымона БАРАНАВЫХ

Творчы шлях вядомага беларускага пісьменніка Сымона Баранавых пачаўся больш за паўвека назад, калі ён, дэмабілізаваны чырвонаармеец і арганізатар Савецкай улады на вёсцы, быў накіраваны на вучобу ў Мінск на рабфак. Тады ў газеце «Чырвоная змена» ў 1928 годзе і быў надрукаваны яго першы пражыты твор — невялікі лірычны абразок.

Зусім мала — толькі некалькі дзесяці гадоў працаваў С. Баранавых на літаратурнай ніве, аднак пакінуў прыкметны след у беларускай прозе. Яго апавесці «Межы» і «Новая дарога», раман «Калі ўзыходзіла сонца» сёння не страцілі сваёй мастацкай каштоўнасці.

Нарадзіўся Сымон Баранавых у вёсцы Рудкова на Уздзеншчыне. Дзіцячыя гады правёў у вялікай беднасці. Быў пастухом у кулака, парабкаваў у панскім маёнтку. Потым слухаў з 1920 па 1923 год у Чырвонай Арміі, якая з'явілася для яго палітычнай школай.

Дэмабілізаваны, баец-кўльмётчыні вярнуўся ў родную вёску, стаў арганізатарам камітэта вясковай беднаты, быў абраны старшынёй сельскага Савета. Як актыўны селькор, выкрываў кулакоў, змагаўся з цемрай і папоўскай забобонамі. Газета «Беларуская вёска» і накіравала яго на вучобу ў Мінск.

...Яны жылі ў адным інтэрнаце, у адным пакоі, мае — сябры па вучобе — Сымон Баранавых, Аляксей Пальчэўскі, Сымон Куніцкі, Апанас Сідарэнка, Ілары Дуброўскі, якія і стварылі на рабфаку філію «Маладзінка». І зараз перад маімі вачамі быццам жывы Сымон Баранавых у паліналай гімнасцёрцы, на якой яшчэ не паспелі выцісці чырвонаармейскія пятліцы.

Познім вечарам, калі ўжо заціхла інтэрнацкае жыццё, Сымон даставаў са свайго кўфара нейкія паперы і садзіўся за доўгі стол, які стаў паслрод пакоя. Часам хлопцы любілі пажартаваць:

— Наш Сенька захварэў мабыць на пісьменніка...

Усміхнуўшыся, Сымон спакойна адказаў:

— От хачу перадумаць усё тое, што за дзень забылася ў галаве, як тая аса ў валасах...

Праходзіў год за годам. Сымон скончыў рабфак і вучыўся ўжо ва ўніверсітэце, па-ранейшаму сябраваў з намі. Ды і не толькі з намі. З Баранавых часта сустракаўся Янка Купала. У трыццатыя гады паміж імі ўсталяваліся вельмі шчырыя, прыязныя адносіны. Яго можна было часта бачыць за дамашнім сталом Купалы. Уладзіслава Францаўна яго ласкава называла «наш Сымонка». Для Сымона слова «Купала» было святое. За шчырасць, прастату яго любілі Кузьма Чорны, Міхась Зарэцкі, Эдуард Самуілаў.

У творчасці С. Баранавых імкнуўся прытрымлівацца традыцый класікі. Ён пісаў з той, у добрым сэнсе, прастаю, якая і ёсць першы паказчык пісьменніцкага майстэрства. Сацыя-

лістычнае будаўніцтва ў нашай краіне, духоўны рост савецкага чалавека ўзбагачалі яго творчасць новымі вобразамі змагаюцца за сацыялістычную вёску. Антыўна працаваў ён і ў дзіцячай літаратуры. Яго апавесці «Боты» і «Пастна» неаднойчы выдаваліся на беларускай і рускай мовах. А ў выдавецкіх архівах застаўся ненадрукаваным раман аб будаўніцтве Днепрагэса, які быў напісаны пасля камандзіроўкі.

Аднойчы Сымон пазнаёміў мяне і Кузьму Чорнага з некалькімі старонкамі гэтага твора:

— Мабыць, мой новы раман будзе вялікай нечаканасцю для нашай крытыкі. Мае героі будуць людзі ўсіх нацыянальнасцей, якія твораць адзіную ўсеагульную справу. Святаму Днепрагэсу будзе бачна не толькі на Украіне...

Сымон не пакідаў думаць пра гэты твор, якому яшчэ нават не прыдумаў і назвы. Ён пісаў сваёй шчырай сяброўцы Надзі:

«Дарагая Надзюша! Добры мой, адзіны светлы друг!.. Надзідзе той доўгачаканы светлы час, калі я вазьму ў рукі сваю доўгачакананую кніжку, якая засталася ў Мінску. І мне стане так лёгка на душы, што я забуду пра ўсе перажытыя згрызоты і пакуты, якія выпалі на долю ў маім жыцці...»

...Перачытваю творы Сымона Баранавых і кожны раз адчуваю іх непахісны аптымізм. Вузел жыццёвых падзей звычайна развіваецца павольна, — пісьменнік што далей, то ўсё шырэй знаёміць чытача са сваімі героямі. У дакладна напісаных дыялогах і ў пейзажных замалёўках — ва ўсёй стылістычнай палітры яго адчуваецца плённа вучоба ў выдатных майстроў слова Змітрака Бядулі і Кузьмы Чорнага.

Памёр мой дарагі сябра 10 лістапада 1942 года.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

Таіса БОНДАР

Заблудзіўшыся ў любым з вякоў,
дагукваюся да песні маці —
да яе надзеі, што вянком
на далоні Пцічы калыхаць ім,
калыхаць, пакуль з жывых крыніц
п'е і не дап'е рака сінечу,
і на лёгкіх крылах таямніц
зоркі разлятаюцца штовечар.
Песня маці... Песня той ракі,
той зямлі, што змалку паланілі,
з цэлым светам свет мой трапяткі,
з цэлым людствам —
лёс мой параднілі.

Я не пішу. Я гавару,
каб словамі не захлынуцца,
каб хоць адным з іх дакрануцца
да песенных балючых струн.
Тых струн, якія ладзіў дзень
і для журбы й для весялосці,—
яны маўчаць. Бы песня помсціць
тым, што цяпер сама ў бядзе,
тым, што не можа памагчы
падняцца над сабой, шчаслівай,
над бегам думкі нецярплівай.
Трывогу — не перамагчы.
Я не пішу! Я гавару.
Я пець хачу, як маці пела,
рыфмуючы з жыццём няўмела
рук спрацаваных кожны рух.
Зламаны лёс — зламаны колас...
Душу да слёз не прывучыць.
Так горасна ўва мне гучыць
гадзім не чутны матчын голас,
а дзве вясны не спалучыць
цяжкім ад снежных гурбаў полем,
цяжкім, нявыплаканым болем,
балючым:
— Як мне?.. Навучы!

З году — ў год,
з году — ў год,
ўсё даўжэйшыя ночы...
А гадзінік свой ход
запавольваць не хоча:
за зімою — зіма,

за рахункам — рахунак.
І ратунку няма,
калі ў руху — ратунак:
набліжаю сама
развітальныя вёрсты.
— З году — ў год...

Не зламаць
ход гадзініка просты,
не зламаць, не спыніць.
Бег падзеннем здаецца:
рвецца тонкая ніць —
разбіваецца сэрца

З прыгаршніў
хачу наліць воблака:
хтосьці сарваў яго і кінуў у вецер
толькі таму,
што яно непадобна на ружу.
Быццам нельга падарыць каханаму
проста воблака!
Гэта нават лепш.
Яно будзе цвісці доўга-доўга,
і калі асплещца
лёгкімі срэбнымі кроплямі —
кожная з іх зацвіце
пад яго акном
кветкай.

Я не баюся пачуцця,
што затпіла ўсё былое—
яго крывінкаю малою
далучаная да жыцця

і да цябе, баюся шляху:
ну, як, не звёўшы,
развядзе?
І ты паверыш не бядзе,
спакою, што не знае страху?
Баюся, і ўсё тку і тку
з гадзін, афарбаваных шумам,
той шлях-між намі,
сумны-сумны—
па дню — па нітцы — па радку!
І не шкадую, што згублю—
магу згубіць! —
усё дазвання.
Калі б не гэта шчыраванне,
што значыла б маё: люблю...

Не разумела салаўёў,
зайздросціла іх славе пеўчай.
А тут адчула як сваё
іх захапленне гэтым нечым,
чаму і назвы не знайсці.
Жыццё? Не, болей, значна болей...

Бягу пад дождж, каб падрасці,
злавіўшы рэха, дражню воляй,
сумую над разбітым сном
і складаю са шкельцаў ранака,
гукаю цень свой — і, як гном,
той побач скача паслухмяна.
Бяжым пад дождж, далей ад сцен,
ад забарон—ці ж забароніш
сабе расці, калі расце
святло
высокім лесам промняў!

Аляксей КУЛАКОЎСКИ

Напісаны новы твор... На гэты раз пра чалавека на вайне.
Пасля часовага адыходу ад гэтых вайны, уявілася мэтазгодным адгарнуць
яшчэ адну старонку ўласных успамінаў. Не аб тым, як стралялі, як ішлі ў
атаку, а што адчувалі нашы воіны перад атакай, што мелі на душы, на сэр-
цы.
У вайскоўца-франтавіна нарадзіўся сын. Гэтая шчаслівая вестка прыйшла
на перадавую пазіцыю, у тыя анопы, адкуль рыхтавалася наступленне.
Малады воін стаў бацькам. І адчуў, што жыццё яго франтавое нібыта пера-
іначылася, сэнс бязлітаснага змагання з ворагам набыў яшчэ большую
грунтоўнасць і перакананасць, амаль зусім адышоў страх пагібелі ў жорст-
кіх схватках з фашысцкімі нелюдзьмі, цешылася душа ад усведамлення,
што сын прадоўжыць гераічныя справы бацькі.
Хацелася б, каб чытачы штотыднёвіка пазнаёміліся з урыўкам з новай
аповесці.
Аўтар.

Шэрая, як хатняя кошка, сібірская ка-
былка носіцца паміж дрэў і кустоўя...
Кароткія, кудлатыя ногі, чорная
палоска на спіне... Лясне міна пablі-
зу — кабылка ледзь не падае ад выбу-
ховай хвалі і кідаецца ўбок, быццам пе-
рактываецца ў іншае месца. Тады міна
ўзрываецца там, дзе апынулася кабыл-
ка... Асколкі сякуць лісце, упіваюцца ў
кару дрэў, а жывёлінку пакуль што мі-
наюць.

Часта падаюць міны... Кабылка выбі-
лася з сілы, ратуецца ад смерці. Доў-
гія, трохі падобныя на асліныя, вушы
палахліва стулены, ногі трымцяць, калі
яна хоць на момант спыняецца і, напэў-
на, думае, вызначае, куды рынуцца зноў.
«Ці ж гэтак ратуешся? — нібы хоча
падказаць Віктар, назіраючы за жывё-
лінай з бліндажа. — Не вопытная сібі-
рачка, не абстраляная...»

Старшына роты недзе падлавіў гэтую
кабылку і пры патрэбе запрагаў яе ў
нейкія драбінкі. Часам падвозіў скрын-
кі з патронамі, часам ротную кухню.

Драбінак не відно пablізу, магчыма
іх ужо даўно разнесла мінамі. І старшы-
ні не чуто, не відно... Віктар пасылаў
связнаго шукаць ротнага гаспадара.
Салдат некуды поўзаў, некуды бегаў і

потым уваліўся ў бліндаж, увесь выка-
чаны ў росны пясок, увесь прапахлы
расціснутымі маслякамі.

— Нідзе не знайсцоў, таварыш стар-
шы лейтэнант!

Віктар прыморшчыўся ад такога дак-
ладу, аднак сцярапеў, не паслаў байца
зноў пад агонь. Раптоўнае знікненне лю-
дзеў у яго штурмавой роце ўжо амаль
і не здзіўляла. Што ж зробіш, калі ўвесь
час даводзіцца быць на самых гарачых
участках?

...Яшчэ на світанні стуліўся ля стажка
сена... Ён непадалёку ад бліндажа. Ста-
жок невялічкі, ад кулі заслоніць, а варо-
жыя пазіцыі цераз яго ўбачыць можна.
Узлёт на сена, прыклаў да вачэй бінгокл.

Падбег связны, не той, што потым
шукаў старшыню. Дробненькі, чарня-
венькі і амаль яшчэ дзяцюк з выгляду. І
звалі яго — Толя.

— Дайце я гляну, таварыш каман-
дзір!

— Ды што ты ўбачыш з тваім рос-
там? Бяжы ў бліндаж!

— Я на стажок трошкі...
Рэзкі выбух калынуў у вушы, гарачай
маланкай бліснуў у вачах... Заціснуў, за-
біў дыханне пахам гарэлай серкі. Віктар

з'ехаў па сене ўніз, аддыхаўшыся, пра-
цягнуў сувязнаму бінгокл:

— Ну глянь, калі гэтак хочаш!

Бінгокл павіс у яго ў руцэ...

— Ну чаго ты? Бяры, калі даю!

...Чарнявы сувязны ляжаў побач, нібы
прыкрыўшыся сваім сцёганым бушлаці-
кам.

— Што з табою?! Толя!

...Міна была маленькая, ад ротнага мі-
намёта, але асколак, няхай самы мака-
вы, трапіў байцу ў скронь... І адразу
страціў хлапец прытомнасць...

У бліндажы... Аднак ці можна наз-
ваць гэта бліндажом? Яшчэ зусім нядаў-
на штаб роты размяшчаўся ў маленькай,
утульнай глінабітцы тутэйшага хутарані-
на. Такіх многа ў Заходняй Украіне. Ва-
рожы мінамётчык «засек» яе і пачаў ме-
тадычна і настойліва «расклёўваць» хат-
ку мінамі. Спачатку трапляў то ў хлеву-
шок, то ў калодзеж, раскапаў на ямкі
ўвесь дворык. А потым усё ж натрапіў
на хату, і міны пачалі рвацца на чара-
пічнай страсе. Навылет не прабівалі, але
хатка небяспечна ўздрыгвала ад выбу-
хаў і на гаспадарскі стол, пусты, але на-
крыты вышываным абрусам, пачала сы-
пацца пабелка са столі. Было відавочна,
што заўзятая і бязлітасны ў сваіх дама-
ганнях фашысцкі мінамётчык паступова
праб'е страху і міны пачнуць падаць на
кастрыцу, якой усыпана столь. І за-
палаяць хатку.

Штабу асобнай штурмавой давядлася
перабрацца ў склеп гэтага ж гаспадара.
Добра, што склеп быў немалы і нават
абмураваны па баках цэглаю, быццам га-
спадар ведаў, што будзе вайна і што да-
вядзецца пераседжаваць тут ліхалецце.
Самога ж хутараніна аднак не відно бы-
ло нідзе.

Связысты перанеслі ў склеп тэлефон,
і вось, пакуль варожы мінамёт «даклёў-
вае» хатку, у склепе зусім утульна і
амаль бяспечна, можна часам узйсці на
прыступкі і агледзець наваколле.

...Толькі паклалі на нары, наспех зро-
бленыя на пустым засеку для бульбы.
Санінструктар крыху «адкачаў» яго, і
хлопец пачаў пра нешта гаманіць. Га-
маніў доўга, бесперапынна і бязладна.
Вачэй не расплюшчваў. Прызнаўся ва
ўсіх сваіх святасцях і грахах, успомніў,
бадай, усіх блізкіх і родных... Асаблі-
ва — маці... З матуляю доўга і жалліва
развітаўся. Потым стаў прасіць у яе за
нешта прабачэння: «Даруй, матулька,
даруй...» І змоўк на гэтых словах...

Санінструктар, прыгнуўшыся над на-
рамі, узяў Талева руку, патрымаў паль-
цы на пульсе і ціха апусціў нежывую
далонь...

Толя астанецца на сваім месцы да поў-
нага змяркання. Тады яго вынесуць са
склепа і пахаваюць.

Перад гэтым жа хутарком, па ляску,
ідуць баявыя пазіцыі роты. Толькі ўчора
ўдалося захапіць іх. Нязручныя яны для
абароны, залішне адкрытыя, ніякага вы-
бару тут няма. З абодвух бакоў — грун-
тавыя дарогі, і загад камандзіра палка
такі — утрымаць рубеж, не дапусціць
танкавага прарыву!

У стралкавой роце — два ўзводы
ПТР, кулямётны ўзвод, дзве гаўбіцы,
прыдадзеныя для большай ударнай сі-
лы. Але ў ворага моцы намнога больш.
Намеры яго пакуль што не вядомы Вік-
тару. Званіў у штаб, пытаў, але і там ні-
чога пэўнага не казалі.

З бліндажа далекавата відно нават і
без бінгокла. Віктар зноў стаіць на цэ-
ментавых прыступках і сочыць. Кабылкі
ў ляску ўжо не відаць, напэўна натрапі-
лася недзе на асколак і ўпала. Коні
хутка мярцвеюць нават ад малой раны.
Вунь на дарозе — падбітая нашымі аў-
таматчыкамі нямецкая параконка. Двое
белых коней стаяць на каленях, галова-
мі прытуліліся адзін да аднаго, быццам
спяць. Але яны ўжо даўно нежывыя,
Віктар бачыць іх з самага світання. Па
масці і па складу коні нагадваюць таго
«Сокала», што некалі быў у Віктара ў
эскадроне, таму выклікаюць боль у ду-
шы і шкадаванне. І нават крыўду на рот-
ных аўтаматчыкаў, якія стралялі не ў во-
рагаў, а ў коней. Коні—нідзе не ворагі.
Брыдка прызнацца не толькі каманда-
ванню, а нават і самому сабе, што двое
ездавых з фурманкі саскочылі на хату
і ўцяклі, а ні ў чым не вінаватыя белыя
прыгажуні застылі на месцы. З павоз-
кі хлопцы ўзялі пакункі з пахучым мы-
лам, некалькі камплектаў бялізны і бя-
рэзмя ўціральнікаў. Астатняя банная не-
патрэбшчына аставалася яшчэ там.

Калі Віктар убачыў белых коней пер-
шы раз, то паспаздэваўся, што яны яш-
чэ ажывуць: вось устануць і пацягнуць
аблегчаную павозку далей. І, можа, на-
ват не да ворага, а да нас.

Цяпер ужо зразумела, што коні не
ўстануць. Можа, і сібірачка прыбілася
да іх і там знайшла свой канец?

Віктар стаў больш уважліва ўглядацца
ў лясок і шарыць бінгоклем па навакол-
лі. Лінзья слізганулі па стажку сена і ад-
разу адскочылі ўбок: страшна глядзець
на гэтае сена, хоць яно і прывабнае і па-
хучае... На ім нядаўна загінуў Толя. Ча-
му мурожае сянцо не ўберагло тако-
га чудаўнага хлопца, чаму не ўзяло ва-
рожы асколак на сябе?

Ля стажка быццам бы нешта заўва-
жылася. Віктар зноў навіў бінгокл. Пры-
гледзеўшыся, убачыў, што там, прытуліў-
шыся бокам да мурагу, стаіць кабылка.
Стаіць спакойна, ужо нават не ўздрыгвае
ад мінных выбухаў і раз-пораз паскубвае
са стажка. Паскубвае і ўсмак жуе. У за-
цішкавую хвіліну паміж варожымі стрэ-
ламі Віктару здаецца, што ён нават чуе
гэтае хрумкае жаванне.

Каму мне дзякаваць за гэту шыр,
За гэту сіль, што растае на сонцы
І потым доўга свеціцца ў душы?
За цішыню — ў сна на самым донцы?
За раницу, што п'ю і не дап'ю,
Зачэрпнуўшы з крыніцы даланёю?
За песню, у якой я пазнаю
Цябе, мая зямля?

Жыццё не мною
Закончыцца...

Што ж, так павінна быць.
Таму жыццё і вабіць, і чаруе,
таму і нельга ўсё ў ім не любіць,
што не сябе, а частачку малую
сваёй любові, радасці сваёй
пакіну на зямлі, калі здаю...
І ўсё!..

Дзяўчо зачэрпне даланёй
празрысты ранак, вып'е, і схмялее,
і выгукне насустрач дню:

— Бягу-у!

І сонца сіль растопіць, пырсне квецень,
даль адхіснецца, разарве смугу —
вясна наступіць. Зноў. У цэлым свеце.
Хай без мяне!

Я знаю, як цвіце
над галавою неба—белым-белым!
Як набрыняе сонцам нават цень
чаромхі

над рачулкай разамлеяй.
Як дождж ідзе і ў леташнім лісці
хаваюцца пралескі, як спявае
жаўрук — ратаю першаму наўздзіў,
я знаю,
буду знаць, пакуль жывая.

За стажком, гоняў за двое, відзён
яшчэ адзін хутарок. Можна меркаваць,
што ён такі ж, як і гэты, дзе цяпер раз-
мяшчаецца штаб роты. Напэўна, жылі-
былі тут добрыя суседзі і хадзілі адзін
да аднаго на вячоркі: для хутараніна
вярста, а-то і дзве — не адлегласць. За
тым хутарком—варожыя пазіцыі. За ху-
тай стаіць і той ротны мінамёт, які вель-
мі разлічана і злосна раздзёўбае буд-
дынкі штабнаго хутарка. «Накрыць» той
мінамёт нашы стралкі не могуць, бо за-
мінае прыакопны будынак.

Віктар убачыў гэта яшчэ ўчора ўвеча-
ры і доўга ўпотаі думаў, што рабіць з
гэтым хутарком, якое прыняць рашэнне.
І параіцца ні з кім не мог, бо адчуваў,
якія тут могуць быць парадзі: не такія
хутаркі знішчалі, калі яны становіліся пе-
ршакодай на баявой дарозе.

Пазваў да сябе Толю, калі ўжо добра
сцямнела. Цяпер балюча ўспамінаць пра
яго...

— Ты бачыў той хутарок, што ля ва-
рожных пазіцый?

— Бачыў, вядома.

— Ну і што ты думаеш пра яго?

— Думаю, што трэба яго спаліць, па-
куль не позна.

— Чаму так бязлітасна: спаліць! А мо-
жа, там людзі, дзеці?..

— Нікога там няма, як і ў нас тут. Ху-
таранцы паўцякалі адсюль.

— Не паўцякалі,—запырачыў Віктар.—
Прыходзіў жа нядаўна гаспадар нашага
хутара. Па-мойму, — харошы чалавек.
Падказаў нават, дзе ў яго ў пограбе бут-
ля леташніх вішань стаіць, дазволіў раз-
даць байцам.

Толя абцягнуў свой бушлацік, ледзь
не на самыя вочы насунуў пілотку.

— Дык я пайшоў?!

— Куды? — здзівіўся Віктар.

— Выконваць загад. Пляшка гаручага
ў мяне ёсць.

— Нікага загаду я табе яшчэ не
даў, — рэзка прамовіў Віктар. — Негу-
манна гэта! Чуў?

— А яны заўтра паставяць за тым ху-
тарком яшчэ адзін мінамёт і будуць
вельмі «гуманна» нас расстрэльваць. Гэ-
тага мы павінны дачакацца? А я ўпэўне-
ны, што так будзе!

Віктар падаў ціхі, шапатлівы голас, ма-
быць, праз некалькі хвілін, ужо калі яны
падала адыйшліся не толькі ад стажка,
а і ад хутара, ды прытуліліся за кучара-
вай і нізкай, як вазон у гаршку, ранет-
кай.

— Толькі гэта... Ніхто, акрамя мяне і
цябе, не павінен ведаць!

— Ды хто будзе ведаць? — са смяш-
ком азваўся Толя. — Немцы спалілі, і
ўсё!

Прыхапіўшы недзе ў садку сваю пля-
шку з гаручым, Толя, прыгнуўшыся,

Хай без мяне,
як колісь да мяне,
вясна прыходзіць, абагнаўшы сненні —
заўжды ў свой час!

Я знаю, той вясне
паўторацца і гэтыя імгненні.
Каму мне дзякаваць?..

Ці сняцца табе вечары,
пустыя наскрозь, аж да зорак?
Прыслухайся...

Зноў паўтарыў
імя невядомае морак.
І ціха. І страшна.

Баліць
у горле — у памяці? — слова,
з усіх

аднаму на зямлі
патрэбнае.

А не прамовіць,
хоць ведаю: мне трэба — мне! —
спяшацца насустрач надзеі—
чыёй усё роўна!—

раней,
чым вечар наскрозь апусцее.

А раптам гукаю і я
вось гэтак у ноч, у пустэчу,
дзе толькі трывога мая
блуквае між кінутых рэчаў,
дзе ты не пазнаеш мяне,
мой голас,

ухутаны ў морак...
Прыслухайся!

Як скамянеў,
як выдзьмуты свет, аж да зорак...

шмыгануў у цемру і хутка знік там, ні-
бы растаў. Спачатку Віктар прыслухоў-
ваўся да яго крокаў, а потым стаў угля-
дацца ў тое месца, дзе павінен быць
прыгавораны ім да знішчэння хутар, і з
нейкай асаблівай, нязведанай дагэтуль
трывогай чакаў, што вось-вось блісне
там агонь. Магчыма, спярша засвеціцца
вокны хаты, быццам вярнуўся туды гас-
падар ды запаліў лямпу. Уяўлялася, што
густы, вогненны дым паваліць потым з
коміна і таксама будзе відзён тут, каля
супрацьлеглага хутара.

Прайшоў час, за які ўжо можна было
Толю і дабегчы туды, і даць ход сваёй
пляшцы з гаручым, а начная вільготная
цёмра на месцы хутара ні чым не пару-
шалася. Трывога ў Віктара расла, але по-
бач з ёю пачынала напаўняць душу і та-
кое незвычайнае пачуццё, якое ў той
момент нельга было вызначыць: быццам
радасць ад таго, што сувязны не змог
падпаліць хутар, а яшчэ лепш, калі не
здолеў, не захацеў знішчаць звычайную
сялянскую хату, напэўна ж, вельмі па-
добную на тую, у якой нарадзіўся і жыў
сам. І раптам з асаблівай вострынёй і
болема пачало мучыць Віктара сумлен-
не: як ён сам мог аддаць такі загад, як
мог паслаць туды чалавека з пляшкаю
гаручага? Хіба гэта баявое заданне! Хіба
дзеля такіх, з дазволу сказаць, аперач-
цый ён, цяперашні баяц, прызначаны
камандзірам роты? Брыдка будзе ў во-
чы глянуць байцам, калі даведаюцца,
што звычайная, зусім мірная сялянская
хата спалена па яго загаду.

Неўзабаве рота павінна пайсці ў на-
ступленне. Перад атакі палкавая арты-
лерыя дасць падтрымку: выклічам агонь,
хоць і з рызыкай для сябе, бо вельмі
малая адлегласць паміж варожай лініяй
і нашай. Абавязкова папярэдзім, каб ху-
тарка не чапалі. Выб'ем фашыстаў з іх-
ніх акапаў, і фронт адхлыне адсюль,
вернуцца ў хутарок гаспадары, магчыма,
з малымі дзецьмі. Старыя будуць дзя-
каваць богу, што ўратаваў іхняе жылло.
А бог гэты — хто? Вось ён, камандзір
штурмавой роты.

Думкі ледзь не захапілі Віктара, ледзь
не адцягнулі ўвагу ад галоўнага: хоць і
ранетка побач і яе лісце ледзь чутна
шапаціць пры ветрыку, хоць цішыня і
начная, вядома ж, часовая, хоць спакой-
насць усюды, але перадыху ў вайне па
сутнасці няма, і сувязны Толя не ў гос-
ці пайшоў да блізкіх людзей, а маючы
загад спаліць хату. І ён выканае загад,
абавязкова выканае, бо добра ведае за-
коны ваеннага часу.

«Трэба адмяніць, пакуль не позна!»
Такое рашэнне, як токам маланкі, праця-
ло ўсё нутро. Працяло і асвятліла пром-
нем вышэйшай праўды, не аставалася ў
ім ні кропелькі якога-небудзь сумнення.
У той жа момант Віктар пазваў друго-
га сувязнога і загадаў бегчы следам за
сабою...

Алесь КАСКО

Палессе. Паплавы. Паводка.
Размыты сцежкі і сляды.
Няхай расплэскаецца лодкай
прастора весняе вады.
Далёкі, як у мора, бераг,
яго і рэхам не дастаць.
Я тут, як бог, я шыра веру,
што здольны з чыстага ліста
пачаць жыццё сваё і вае:
паболей — спраў, паменей — страт.
Мне трэба час быў, каб узважыць
дзве ношы — сумных дзён і свят.
Каб потым уздыхнуць з палёгкай:
адно ёсць права — жыць, тварыць,
бо там, на беразе далёкім,
чакаюць маці і сябры;
бо там, ля ніткі далагляду,
дзе зачкакаліся гасцей,
ад аднаго твайго пагляду
вясло лістамі цацвіце.

Прызнанне

Абдуванчыкам —
пад даланёй,
і пушынкай —
пад небам родным я.
Нахіляешся нада мною
Ты — адзіная,
непаўторная.
Між глыбокіх маршчынак —
мой цень...
Недзе стынуць
сляды мае босыя.
Я, адзін
з найшчаслівых дзяцей,
твае рукі цялую
бязрозавыя.

І за смех,
і за вочы ў журбе,
і за ўсё,
чым з зямлёю звязаны,
кожнай жылкай,
крывінкай
табе,
Маці мая, абавязаны.

Колькі б ні зведаў
дарог і трывог,
колькі б ні жыў
ні хадзіў па свеце я,—
буду пытацца:
імя ці збярог?
Ці тваімі
мае вочы свеціцца?..

Абуджэнне

Штодня нябёсы ўсё тлыбей,
усё званчэй начная ціша,

але ні слова не напішаш,
пакуль вясна не для цябе.

Пакуль не леглі на душы
яе цяпла, добра павевы,
ты і высокія напевы —
не блізкія, як спарышы.

Гняце няўпэўненасці лёд,
ды кліча свет палёў крылатых,
дзе сейбіт кідае зярняты
з адвечнай думай пра ўмалот.

Яго надзеяй наталі
душу ў халоднай паняверцы,
і слова выклонецца з сэрца,
нібы з пупышкі новы ліст.

Дакор

Плач твой бачыў толькі месяц,
чуў
вятрыска-лістабой,
ды яны нікому ў свеце
не казалі пра твой боль.

Не казалі. Але вецер
біўся птушкаю ў акне,
і ўсю ноч глядзеў праз вецце
сумна-месяц на мяне.

Ранкам знік ён — плыткі востраў,
долу скінуўшы святло;
вецер быў пякуча-востры,
як паранены аб шкло.

Маладыя

ў Доме творчасці

Злятаемся сюды,
як вераб'і падвечар
злятаюцца ў сады,—
з сабою на сустрэчу.

Ці пад жанглёра слоў,
ці пад каго з вялікіх—
выходзь у круг сяброў
і голасна чырыкай.

Не ведаю, ці смеў
хто слухаць без давер'я...
Шануюць тут твой спеў,
хоць не шкадуць пер'я.

Наказ — адзін для ўсіх,
для ціхіх і савольных:
каб светла галасы
будзілі край прывольны.

Натхніць сябрына нас,
захмеліць пах ялінін —
ляцім у добры час
на родныя галіны.

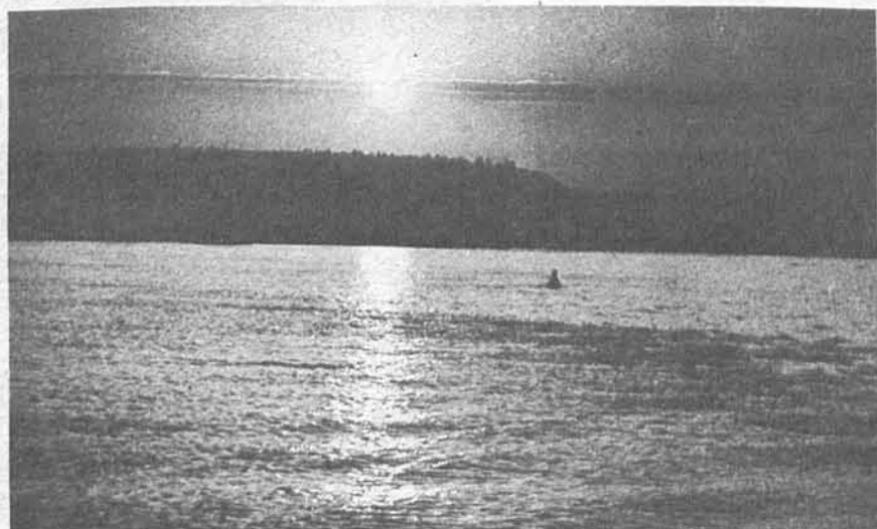
О лёс мой, выказацца дай,
не забяры мяне заўчасна
ў тую далеч, дзе так часта
мне сніцца будзе любы край.

Яго дажджы і пошум дрэў
жывуць ва мне, як сіла ў ветры,
як у душы глыбокіх нетрах
жыве мой заўтрашні напеў.

Дай новым песням прарасці,
на іх зямля мая багата.
Шчаслівы сейбіт і араты,
на жніва часу адпусці.

Не стане моцы — і няхай!
у памяці, руцэ, у зэрнцы,—
взьмі ты ўсё

і толькі сэрца
пакінь і выказацца дай.

Возера Нарач.

Фота Э. ЭЛЬКСНА.

РАДКІ З ЛЕТАПІСУ

7 лістапада 1928 г. — Кастрычніцкай гадавіне прысвячаецца прэм'ера «Браня-поезда 14-69» У. Іванова ў рэжысуры А. Вінора і А. Смяянова. Спектакль развівае героіка-рэвалюцыйную лінію рэпертуару БДТ-1.

Сезон 1928-29 гг. — ставяцца п'есы аб надзённых праблемах тагачаснага жыцця «Крывая аблона» і «Мост» Я. Рамановіча і «Запяюць верацёны» Е. Мірвіча.

6 лістапада 1929 г. — гадавіне Вялікага Кастрычніка прысвечана прэм'ера спектакля «Міжбур'е» па п'есе беларускага драматурга Д. Курдзіна, якая паказвала людзей Чырвонай Арміі мірных часоў і раскрывала надзённую тады праблему выхавання новых ваенных кадраў Краіны Саветаў.

Май 1930 г. — прэм'ера «Гуты» Р. Кобеца ў пастапоўцы Е. Мірвіча. Спектакль меў вялікі поспех дзякуючы дасціпнаму і праўдзівому сюжэту і яркім чалавечым характарам; ён абвяргаў фэльшывую «тэорыю» немагчымасці сродкамі мастацтва раскрываць вытворчую тэматыку.

«Гута», «Кар'ера таварыша Брызгаліна», «Мост», «Міжбур'е» — першыя творы, напісаныя для БДТ, што набылі ўсесаюзную папулярнасць і ставіліся ў тэатрах РСФСР і Украіны.

ЧАРОУНАЕ мастацтва тэатра імгненнае. Адзін і той жа спектакль нельга паўтарыць. Здаецца, і акцёры тыя ж іграюць, і словы тыя ж гавораць, а спектакль — іншы. І зноў жа — непаўторны. У гэтым магічная сіла тэатра. У кіно — іначай. Кожную стужку можна пракруціць яшчэ і яшчэ. І ўбачыць тыя ж жэсты, рухі, міміку акцёраў. Экран захаваў для нас радасць сустрэчы з класікамі беларускага тэатра, артыстамі, якія былі, ёсць і будуць гордасцю нашай нацыянальнай культуры: Уладзімір

Крыловіч — да іх адносіцца і Аляксандр Дзянісаў — не ўяўляюць свайго жыцця без абодвух мастацтваў.

— І ў кіно і ў тэатра ёсць свае перавагі і свае выдаткі, — разважае Аляксандр. — Але ўсё ж і тэатр і кіно па-свойму вучаць, выхаваюць акцёра. У кіно заўсёды трэба працаваць хутчэй, чым у тэатры. Калі ў тэатры ёсць магчымасць працягваць работу над вобразам, пастаянна адшліфоўваць ролю, на нейкі час можна нават памыліцца, то ў кіно шунаць і памыліцца надоўга не дазволена. У тэатры мне падабаецца павольны, паступовы падыход да ролі. У кіно ж трэба быць больш гнуткім акцёрам, больш натуральным, больш жыццёвым. І налі кіно багата жыццёвай

мяне, нягледзячы на мае ўласныя сумненні. І яго настойлівасць, упэўненасць у правільнасці выбару — гэта было як своеасаблівы допінг, пасля якога адкрывалася другое творчае дыханне.

З удзячнасцю ўспамінае Дзянісаў і партнёраў па першай сваёй рабоце ў кіно: У тэатры ўвесь час працуеш поруч з аднымі і тымі ж людзьмі. Кіно тут значна больш дае акцёру. Даводзіцца працаваць з зусім рознымі, незнаёмымі індывідуальнасцямі. У гэтым ёсць свая складанасць і характэрна. Новыя партнёры дадаюць вельмі многа новага ў тваю творчую індывідуальнасць. Калі мне, як лічу, яшчэ не пашанцавала на добры сцэнарый, дык з акцёрамі давялося іграць выдатнымі. У «Фронце без флан-

серыямі фільма «Дзяржаўная граніца». Апрача Дзянісава, тут здымаюцца яшчэ два беларускія акцёры — Віктар Тарасаў і Аўгуст Мілаванаў. Дзянісаў стварае вобраз матроса Гамаюна — чалавека рашучага, мужнага, героя свайго часу. У першых дзвюх серыях, якія ўжо выйшлі на экран, Гамаюн-Дзянісаў прываблівае глядача душэўнай прастатой, моцнай воляй, прамым, адкрытым характарам. Захоплена расказвае Аляксандр пра чарговыя здымкі:

— Здымаюцца трэцяя і чацвёртая серыі пад Наваполацкам. Падзеі іх адбываюцца ў 21-м годзе. Гэта расказ пра станаўленне нашай беларускай граніцы, пра тое, як нараджаецца Савецкая Армія. Мой Гамаюн у гэтых серыях — чэкіст. Па заданні партыі ўзначальвае адзін з адназначных участкаў барацьбы з ворагам. Лічу, мне вельмі пашанцавала: работа падабаецца, я ўлюбены ў свайго героя. Гамаюн — чалавек адкрыты, шчыры. Праз наўнага Гамаюна можна адчуць такую ж наўную эпоху 21-а года. Можна адчуць рост, станаўленне гэтай эпохі: у першых дзвюх серыях Гамаюн — малапісьменны матрос, і вось ён — чэкіст, адназначны работнік партыі, які праішоў ужо сур'ёзную школу жыцця. Ён нават авалодаў польскай мовай! Няма ўжо ў яго паводзінах бесшабашнасці. Ён намага пасталеў. Да людзей ставіцца таксама па-іншаму: больш асцярожна, беражліва. Гамаюн расце маральна і духоўна, ён ужо не такі катэгорычны, калі ў чымсьці памыліцца, то ў гэтым і прызнаецца, ён шчодро дзеліцца сваім вопытам. У гэтых серыях Гамаюн — нібы чалавек новы нарадзіўся... Але, шчыра кажучы, я не ўяўляю свайго працы ў кіно без тэатра. Вельмі люблю свайго Мікалая Гусоўскага ў «Напісаным застаецца»...

Гэта адна з апошніх па часе роляў Аляксандра ў тэатры. Зараз шмат работы ў будучых прэм'ерах: «Кошка, якая гуляла сама па сабе», «Бераг», «Ляццяць пералётныя птушкі» — у гэтым спектаклі ў яго цікавая роля Барыса.

Здавалася б, героі Дзянісава павінны быць падобныя адзін да аднаго, бо гэта час, час за ўсё людзі, вельмі сур'ёзныя, прынцыповыя — матросы, салдаты. Але ў выкананні Аляксандра Дзянісава яны зусім розныя: Вакулечук, Ліхалетаў, Гамаюн. Кожны з гэтых людзей па-свойму ўяўляецца акцёру, у кожным з іх ён бачыць індывідуальнасць, асобу. Яго героі жывяць фільм, нібы праменьчыкі цяпла. Таму, якую б стужку з удзелам Аляксандра Дзянісава ні паглядзеў, над ёй заўсёды думаеш.

Вераніка КОЗЕЛ.

На здымку: А. Дзянісаў у ролі Гамаюна.

Фота А. ВІРЬЛКІ.

Не толькі на сцэне

Крыловіч у фільме Э. Аршанскага «Двойчы народжаны», Уладзімір Дзядзюшка, Барыс Платонаў у фільме-спектаклі паводле Купалавай «Паўлінкі»... Сёння на экраны — «Пятроўка, 38», «Пагаворым, брат», «Дзень вяртання», «Чакайце сувязнога»... І мы сустракаем герояў Віктара Тарасава, Мікалая Яроменкі, Паўла Кармуніна, Галіны Макаравай, Стэфані Станюты, Аляксандра Дзянісава...

Акцёр тэатра Аляксандр Дзянісаў сёння адзін з самых папулярных артыстаў кіно. Яго добра ведаюць па фільмах «Агонь», «Белы круг», «Фронт без флангаў», «Такая яна, гульня», «Расклад на паслязаўтра» і іншых. У кіно Дзянісаў працуе шмат. І працуе аддана, захоплена. Яго героі нясуць нам душэўную адкрытасць, прынцыповасць, абаяльнасць. Гэта заўсёды людзі смелыя, мужныя, і таму заўсёды любімыя. Помніцца і спектаклі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы з яго ўдзелам: «Напісанае застаецца», «Ваня, як ты тут?», «Характары», «І змоўклі птушкі»...

Акцёр тэатра і кіно... Некаторыя лічаць, што так працаваць немагчыма. Выбіраюць што-небудзь адно. Дру-

трапнасцю, натуральнасцю, то тэатр — непасрэднасцю, жывым кантактам з глядачом... Каючы каманду «матор!» на здымачнай пляцоўцы, часта ўяўляю перад сабой паўнютку глядзельную залу ў тэатры, хвалюючую цішыню, і ад гэтага адчування хочацца быць заўсёды праўдзівым і на сцэне і ў кіно.

Мужныя рысы, смелы, адкрыты позірк, у якім ёсць штосьці ўзнёслае, герайчнае. Ці не па гэтай прычыне і запрасіў украінскі рэжысёр Юрый Лысенка маладога беларускага акцёра на галоўную ролю ў фільме-дылогіі «Агонь» і «Белы круг»? Фільм-дылогія расказвае пра час першых пяцігодак, працоўныя подзвігі, рэкорды... Прататып героя Дзянісава — Макар Мазай. Проста і адначасова захопляюча расказвае акцёр пра лёс звычайнага вясковага хлопчука, які стаў перадавым, паважаным рабочым.

— Мы хацелі на лёсе простага хлопчука, які стаў перадавым рабочым, паказаць тое, якія магутныя сілы вызвалілі ў народзе савецкі лад. Задача была цяжкая, на ёй сканцэнтравана ўсе сілы, нават на паўтара гадзі давялося пакінуць тэатр. Але лягчэй ад гэтага не стала. Кожны здымачны дзень з пытанняў пачынаўся і пытаннімі заканчваўся. Здымачнага вопыту не было, а тэатральны не заўсёды дапамагаў. Іншы б рэжысёр адступіўся, мабыць, ад такога «непаваротлівага» акцёра, але Юрый Лысенка верыў у

гаў» — з Вячаславам Ціханавым, Алегам Жакавым, Галінай Польскай. У «Агонь» — з Сяргеем Якаўлевым, Любоўю Віралайнен, Ірай Савінай, Пятром Вельмінавым. У «Пятай пары года» — з Валыцінай Цялічкінай, Іванам Гаўрылюком, Антанінай Лефціц. Гэта выдатныя акцёры, добрыя, чуйныя людзі. Асабліва хвалюючым было знаёмства з Вячаславам Ціханавым. Гэта нумір майго дзяцінства, які прымуся мяне марыць аб акцёрскай прафесіі.

Алег Жакаў — класік савецкага кіно, які іграў яшчэ тады, калі мне экран і не сніўся. Гэты прызнаны майстар ні разу не дазволіў сабе ні малейшага намёку на свае заслугі, а да маладых акцёраў адносіўся, як бацька. Ён так і называў мяне ў час здымак: «сыноч». І калі мне ўдалося ў фільме «Фронт без флангаў» стварыць вобраз мічмана Вакулечука, беззубага волата з бяспраўнай воляй і цяхай, глыбока скрытай пшчотай да таварышаў па зброі, то перш за ўсё гэтым я абавязаны сваім старэйшым налегам, мудрым і тонкім настаўнікам.

Пасля фільмаў «Агонь», «Белы круг», «Фронт без флангаў» Дзянісава пачалі запрашаць розныя студыі. У фільме «Такая яна, гульня» сыграў капітана футбольнай каманды, у тэлефільме «Гэта было ў Какандзе» — бесклапотнага хлопца Ліхалетава, у «Ералашным рэйсе» — марака, у «Пятай пары года» — Андрэя Баркаліна...

Рэжысёр-пастаноўшчык Барыс Сцяпанаў працуе цяпер над трэцяй і чацвёртай

АКЦЕРСКАЯ сем'я літаральна жывуць тэатрам, бо і ў вольны ад рэпетыцый час, дома, за абедам, пасля прэм'еры тэлефільма, — заўсёды ёсць аб чым пагаварыць. І паспрачацца. І параіцца. Народны артыст БССР Мікалай Яроменка сам заняты штодзённымі творчымі справамі ў родным купалаўскім тэатры і на кінастудыі, у Беларускім тэатральным аб'яднанні, жартуе: «Так, ад таго, хто, што і як сыграў, што, хто і як паставіў, схвацацца немагчыма. Бо наш сённяшні дзень — рэпетыцыя або спектакль — гэта не толькі факт самастойны, а і пераходны этап ад «учора» да «заўтра»... Сына М. Яроменкі і заслужанай артысткі БССР Галіны Арловай, М. Яроменку-малодшага, цяпер ведаюць мільёны глядачоў. Ён здымаецца ў фільмах усіх жанраў — ад псіхалагічнай драмы да сучаснага дэтэктыва, ад інсцэніровак класічнай прозы да вадзіляў. Ён і сёння супрацоўнічае з выдатным кінарэжысёрам Сяргеем Герасімавым. І ўсё ж штосьці самае запавятае для акцёра можна абмеркаваць шчыра і бяспраўна толькі з бацькамі. У іх свой наштоўны творчы вопыт, майстэрства, прызнае строгімі суддзямі — сталымі глядачамі купалаўскага тэатра. За такой сямейна-творчай гаворкай і убачыў бацьку, маці і сына фотанарэспандэнт Уладзімір Шуба.

АДЧУЛА, ШТО СТАЛА БАГАЦЕЙШАЙ...

Заўсёды, калі ўпершыню падыходзіць да майстэрня мастака, хвалюся. Чакаю: вось зараз адчыніцца дзверы ў цудоўны, заўсёды непаўторны свет, і ўсе рэчы — падрамнікі, акуратна саштаўленыя ў самым далёкім кутку, мальберт, на якім абавязкова будзе распачата работа, палітра, раскладзеныя побач пэндзлі — пачнуць расквацаць мне пра свайго гаспадара. А яшчэ ж — галоўнае — карціны! Самыя дарагія для мастака карціны! — менавіта таму яны і развешаны на чыста выбеленай сцяне, крыху ў бану ад рабочага месца.

У майстэрню Леаніда Дударанкі ішла адвечоркам. Збірала на дождж. Касяком, павольна плылі над горадам хмары. Я баялася: будзе недастаткова святла, каб разгледзець новыя, нядаўна прывезеныя мастаком са шматдзённай паездкі на Любаншчыну работы. Прыступкі, прыступкі, прыступкі... Калі адчыніліся дзверы, адразу вонны ва ўсю сцяну прасторнага пакоя! — убачыла многа-многа неба. Пакой ад гэтага здаваўся яшчэ прасторнейшым. А яшчэ ж — на палотнах: мурны Навагрудна, га тычныя вежы Вільні і людзі — многа партрэтаў

пакулі што незнаёмых мне людзей. Гэта потым я заўважыла, што розніца гэтых партрэтаў, нават не пагаджуся з нечым у трактоўцы таго ці іншага вобраза. Унутрана не пагаджуся. А адразу моўчкі, доўга стаю перад імі, ўсхваляваная — спрабую зразумець прыгажосць іх, адчуць, у чым іх сіла. А гаспадар нібыта падслухаў мае думкі. — У чым іх сіла? У веры. Вераць яны, што, працуючы на зямлі, на якой нарадзіліся і жыць, робяць самую вялікую справу: вырошчваюць хлеб і бульбу, дагля-

даюць жыццё і тэхніку. Так, так, і тэхніку! — за ёй жа таксама хадзіць трэба... А механізацыя цяпер паўсюдна. Ведаецца, паехаў у калгас «Чырвоная змена» па рэкамендацыі Міністэрства культуры распублікі — там, на Любаншчыне, будзе праходзіць у верасні ўсеагульны семінар па пытаннях архітэктуры і збудовы сучаснай вёскі. І ўжо адчуваю, як многа дала мне гэтая паездка, гэтыя сорак дзён працы там. Мясіны, апетыя калісьці Янкам Купалам у паэме «Над ракою Арэсай».

Гераічны люд... У калгасе — пляць Герою Сацыялістычнай Працы, ардэнаносцаў і палічыць цяжка. А самі ж яны перакананыя, што проста працуючы сумленна. І пазірвалі, як работу выконвалі — пачэсную работу. І толькі са шчырай неспраджанасцю прасілі: «Вы ж ужо маладзейшай

крыху мяне зрабіце, а то маршчанкі адны...» Я быў шчаслівы побач з імі — шчаслівы сваёй працай, хацелася нечым аддзячыць ім... Пераходжу ад аднаго партрэта да другога, узіраюся ў твары, асмужаныя, пацімнелыя ад сонца, у рукі, якім так нязвычайна ляжаць спакойна на сталю ці на каленях. Вось 87-гадовая Аляксандра Шаплыка — колькі горда, спакойнай упэўненасці ў яе постаці, у позірку, скіраваным на мяне! Побач, у ярна-краным карабку — зорна героя, ззаду, на сцяне, — здымак, зроблены ў маладосці. Дэталь шматзначная, важная. Але гавораць — рукі, вочы... Вось партрэт Кузьмы Іванавіча Шаплыкі, старшыні калгаса, знамяціга далёка за межамі нашай рэспублікі. Напісаны ўпэўненым пэндзлем, ён надаўга засяроджвае маю ўвагу. Есць штось-

ці, што я так і не змагу з першай сустрэчы разгадаць у гэтым чалавеку. Прыхаванае нецярпенне! Перакананасць у правільнасці адной абранага шляху? Уменне бачыць заўрашні дзень? Пелагел Галай, работніца птушкафермы, жывая, рухомая нават у гэтай застылай нерухома-сці — партрэт! Рыгор Сушчэня, негаваркі, увесь засяроджаны на сваіх думках — гэта адчуваецца адразу, Іван Белічонок, адзін з першых трактарыстаў калгаса — вучыўся вадзіць трактар яшчэ хлапчуком... Знаёмства адбылося. Штосьці важнае, хваляючае ўвайшло ў мае жыццё. Адчула, што стала багацейшай. І ўдзячна за гэта Леаніду Дударанку. Работы ж, якія сёння н. вернісажы штотыднёвіка, мастак рыхтуе да выстаўкі «Зямля і людзі». Т. МІКАЛАЕВА.

Старшыня калгаса «Чырвоная змена» Шаплыка К. І.

Птушніца Галай П. І.

Шаплыка Аляксандра.

Сушчэня Р. П.

БОЛЬШ ЗА 20 ГАДОЎ ПРАЦУЕ НА шклозаводзе «Нёман» Уладзімір Сямёнавіч Мурахвер. Працуе не толькі над узорами для масавай вытворчасці, але і над рэчамі, якія становяцца унікальнымі, непаўторнымі. Яшчэ задоўга да з'яўлення спрэчак у крытыцы аб «дэкаратывізме» і «станкавізме» ў дэкаратыўна-прык-

тывізму прыйшло да яго як рэакцыя на машынную тэхніку сучаснай вытворчасці. Менавіта сухасць і рацыянальнасць рэчавых форм — для яго сінонім дызайна. У такіх умовах фантазія, задума павінны быць уціснуты ў жорсткую праграму, якая дыктуецца тэхналогіяй, функцыяй. Выкананне толькі дызайнерскіх работ (ён над імі таксама паспяхова

за ў значнай ступені залежыць ад віртуознага майстэрства і таленту шкловыдзімальчыка, шукае прасцейшыя спосабы вырабу скульптурны, дзе канчатковы вынік не будзе так залежаць ад удзелу майстра (ціхадзьмуць скульптурны кампазіцыі «Монстры» і «Марсіяне»), шукае новыя тэхнікі. Праграмнымі творамі сталі пласты з каляровага шкла «Леў» і «Выдзімальчык» (1966 г.). Да іх можна далучыць пласты «Нітаўрас» і «Ярыла», якія асацыююцца з старажытнарускімі рэльефамі, і «Выдзімальчыкі». Рух святла, што ўзнікае з-за рэльефнасці фактуры, падкрэслівае абрысы пластычнай выявы і становіцца сродкам утварэння дэкару, што ўзнікае адначасова з формай.

Дэкаратыўныя пласты Мурахвера былі натуральным вынікам яго папярэдніх пошукаў, зацвярджаннем магчымасці ўжывання мастацкага шкла ў якасці самастойнага твора мастацтва, не звязанага з утылітарнай функцыяй, прызванага ажывіць прастору сучаснага інтэр'ера як жыллага, так і грамадскага. Мастаку ўдалося вельмі тактоўна вырашыць задачу прымянення мастацкага шкла ў архітэктуры з улікам сучасных тэндэнцый у дэкаратыўна-прыкладным мастацтве (серыя кампазіцый у тэхніцы ціхадзьмутага шкла: «Архітэктура» (1971), «Гарадзішча» (1971 г.), дэкаратыўныя бутэльні (1971 г.), прыбор для настойкі «Зубр» (1974 г.), «Елачкі» (1975 г.) і інш.).

Уладзімір Сямёнавіч па натуре эксперыментатар. Ён заўжды шукае новыя шляхі мастацкай выразнасці шкла: у дэкаратыўных вазах «Вогнішчы» (1972 г.) ужыў наклідае каляровае шкло, прымяніў метады адбітку рэль-

ефу жалезнага ліста на плоскасці шкла, які выкарыстаў у станковай вітражнай кампазіцыі «Цырк», арміраванай металам (1977 г.), прымяняючы прычым вітражнай яе пабудовы. Спробы па ўзбагачэнні фактуры шкла ва унікальных вырабах прывялі яго да стварэння новых відаў масавых вырабаў, у якіх фактурная паверхня ўтвараецца за кошт прымянення тэхнікі маліравання, упершыню ўжытай В. І. Мухінай у 1940 г. як новы від ліцыя для пуштацель скульптуры.

У 70-я гады гэтым метадам актыўна пачалі карыстацца шведскія мастакі. Яны выкарысталі шкло; якое хутчэй астывае, змянілі і саму тэхналогію. Дэкаратыўныя магчымасці гэтай тэхналогіі зацывалі Уладзіміра Сямёнавіча. Шкло ў гэтым выпадку не льецца ў форму, а наліваецца на плоскі металічны ліст, на якім нанесены рэльефны малюнак, і пракатваецца валькам, а потым лапатачкай пераносіцца ў форму, дзе і застывае. Часта край ліставага шкла шчыпцамі падймаецца ўверх і майстар кожны раз уручную робіць высокую ці шырокую вазу з хваляпадобнымі краямі, цукерачніцу, блюда, латок, сухарніцу і г. д. Гэтыя вырабы сагрэты цалкам чалавечых рук. Кожны такі выраб непаўторны, але яго дэкор заглядвае абумоўлены мастаком, а вытанчанасць формы цалкам залежыць ад майстэрства мастака. Пазней У. Мурахвер канкрэтызаваў назву гэтага прыёму — «наліўны пракатны метады».

У. Мурахвер — мастак шматгранны. Ствараючы шкляныя вырабы, ён усё творчае жыццё не перастае сур'ёзна займацца жывапісам і манументальна-дэкара-

працуе) не задавальняе яго як мастака. Яму хочацца рэчаў рукатворных, больш сакравітых, паўнакроўных форм. Таму і захапіўся ён рэчамі чыста дэкаратыўнымі, у асноўным гутнай тэхнікай, і ў вобразнай характарыстыцы гутнага посуду заўжды ідзе ад народнай формы. У выніку яго посуд мае формы адвольна выдзімальнага шкла.

З сярэдзіны 60-х гадоў мастак імкнецца расшырыць рамкі дэкаратыўнасці ў мастацкім шкле і паказаць сродкамі гэтага матэрыялу складаны і шматгранны свет сучаснага чалавека, што вобразна-дэкаратыўная мова шкляной пластыкі і нават посуду можа быць і сюжэтай.

Цікавасць Уладзіміра Сямёнавіча да пластыкі выклікала з'яўленне чыста скульптурных работ, выкананых у гутнай тэхніцы ў сааўтарстве з майстрам Р. Багінскім. Мастак прадумана выкарыстоўвае колер шкла, выдзімальныя элементы і шкло-дэкаратыўныя элементы і драгі (скульптурка «Леў»). Улічваючы, што ў гутнай скульптуры стварэнне вобра-

На творчыя ЧВАЕЦЕ

ладным мастацтвам, што пачаліся пасля 1-й Рэспубліканскай выстаўкі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў 1968 г. і асабліва — пасля выстаўкі 1970 г. Мурахвер імкнуўся сваёй творчасцю зацвердзіць станковы напрамак развіцця як нормы для мастакоў. Ён ствараў не посуд, а кампазіцыю са шкла, выкарыстоўваючы «фактурную» грань на плоскасцях крышталёных блюда («Коль», 1960 г. і «Алмазчыца» 1965 г.) ці на дэкаратыўных вазах з неадывавага і цэрыевага шкла («У садзе» і «Юнацтва» 1965 г.), вырашаных графічна-выяўленчымі сродкамі, характэрнымі толькі для шкла. У 1961 г. працуючы над блюдам «Шкловыдзімальчык», ён дапоўніў малюнак, выкананы тэхнікай выяўленчай грані, пескаструменнай апрацоўкай фонавых паверхняў і стварыў рэльефна-пластычны, амаль манументальны вобраз шкловыдзімальчыка, прафесія якога заўжды выклікае ў мастака захапленне. На погляд Мурахвера, імкненне да вобразнага дэкара-

Дэкаратыўныя бутлі «Гута».

Блюда «Алмазчыца».

Фота Н. ЯНЦКАГА.

ДАКЛАДНА НЕВЯДОМА, адкуль гэта пайшло, ды традыцыйна чамусьці часам лічыцца, што пейзаж і нацюрморт — «лёгка» жанры, што значна больш складана напісаць шматфігурную сюжэтную кампазіцыю.

Можна, вядома, знайсці прыгожыя кутчак прыроды, перанесці ўбачанае на палатно дастаткова прафесійна і — не крануць гледача... Пейзаж і нацюрморт складаныя якраз самім працэсам адухаўлення прыроды, самай здольнасцю перадаваць найтанчэйшыя адценні яе ўспрымання. Толькі тады яны набываюць значнасць, становяцца сапраўднымі творамі мастацтва.

Калісьці адзін вядомы пісьменнік, наведваючы выстаўку сучасных яму мастакоў, раздражнёна адзначаў, што, як заўсёды, «былі жнеі, рэкі, заходы сонца, месячнае святло, словам, узоры ўсяго таго, што пісалі, пішуць і будуць пісаць мастакі да сканчэння свету». Відаць, доля ісціны ў гэтым выказванні ёсць, калі мець на ўвазе пейзажныя палотны, што проста капіруюць натуру.

А. Малішэўскі: «На выстаўках павінна быць як мага меней эцюдаў і больш карцін».

Л. Шчамялёў: «Эцюд — гэта той рабочы матэрыял, тое бачанае, назіранае, што пасля можа быць выкарыстана ў карціне. Аднак зусім неабавязкова ўстаўляць эцюды на вялікіх выстаўках».

М. Савіцкі: «Эцюд можа быць, вядома, удалым экспромтам. Але ў карціне павінны вырашацца сур'ёзныя творчыя праблемы».

В. Грамыка: «Пейзаж як сур'ёзны жанр не даруе ні аблегчанага думкі, ні «дачных» адносін да сябе, не даруе сузіральных адносін да прыроды».

А. Гугель: «Эцюд можа быць самастойным творам мастацтва, які нясе ў сабе эстэтычную каштоўнасць. Перакананы, што толькі пасля таго, як напісаны сотні, а можа, і тысячы эцюдаў, можна падступаць да карціны... Калі ў майстэрні горы эцюдаў, калі назіраны майстэрства і веданне жыцця, можна ствараць карціну».

гульненага вобраза. і гэта зусім не адхіляе пейзаж інтымны, лірычны. Лірычныя інтанацыі, з той здаровай мерай інтымнасці, што вабіць людзей, дазваляе ім стаць удзельнікамі душэўнай гаворкі — ці не яны гучаць у творах В. Бялыніцкага-Бірулі, Я. Зайцава, В. Цвірко, І. Карасёва, К. Касмачова, С. Каткова, Я. Красоўскага, М. Чэпіка, М. Казакевіча, Л. Дударанкі, Ф. Дарашэвіча, В. Вярсоцкага, многіх іншых майстроў.

Гэтыя дзве плыні ў пейзажы — лірычная, інтымная і энергічная, знітаная з дзейнай сучаснасцю — існуюць побач. І гэта натуральна. Жыццё і творчасць існуюць як складаная непарыўная сістэма ўзаемапранікаючых сувязей.

Так, у прафесійным мастацтве няма лёгкіх і цяжкіх жанраў. Усё сказанае вышэй тычыцца і нацюрморта, бо работа над ім зусім не зводзіцца — не павінна зводзіцца! — да таго, каб проста пісаць з натуры пэўную пастаноўку. Работа над нацюрмортам — гэта працэс зносін мастака з прадметамі, якія яму трэба паказаць, выявішы пластычную і паэтычную

ВЕТЛІВАСЦЬ

І ПАТРАБАВАЛЬНАСЦЬ

ЗАСЛУЖАНАМУ

АРТЫСТУ БССР

Андрэю РАЕЎСКАМУ — 70

Дваццаць пяць гадоў гэты чалавек удзельнічае ў творчым працэсе і арганізацыі тэатральнай справы ў Магілёве. Андрэй Пятровіч — рэжысёр. І слова пра арганізатарскі кірунак яго дзейнасці стаецеца з духам і паводзінамі рэжысёра А. Раеўскага. Асабліва ў дачыненні да драматургіі. Не адзін раз аўтары п'ес, пашукаўшы прытулку ў сталічных тэатрах, чулі парад: «А вы звярніцеся да Андрэя Пятровіча...» І М. Гарулёў, А. Маўзон, М. Матуноўскі ехалі ў Магілёў, давалі прачытаць рукапіс гэтаму чалавеку, радуючыся яго гасціннасці, і чакалі прысуду. Чакалі нядоўга: наступнай раніцай маладога (ды і не вельмі маладога!) аўтара рэжысёр запрашае ў тэатр і над разгорнутымі старонкамі драмы або камедыі пачынаецца дыспут, патрабавальная і зацінаўленая гаворка. Асобныя сцэны «выконваюцца» А. Раеўскім па-анцёрску, з яго трантоўкай спрачаецца драматург, і тады, тыя ж сцэны «выконваюцца» ў зусім іншым тэмпераментным напале. Адным словам, пачынаецца набліжэнне да прэм'еры на сцэне Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра. Сустрэча пісьменніка з А. Раеўскім заўжды ўзаемна карысная: надта ж глыбока яны, бывае, узрыхляюць драматургічную глебу, мабілізуючы ўсе свае тэарэтычныя і практычныя веды для аргументацыі пазіцыі. Мабыць, і таму памнажаецца лік тых дэбютантаў, якія чуюць такую парад: «Звярніцеся да Андрэя Пятровіча ў Магілёўскі тэатр...»

Дваццаць пяць гадоў ён ставіць спектаклі на сцэне абласнога тэатра. Сучасныя п'есы і класіку. Навінкі драматургіі і апрабаваныя творы. У працы з акцэрамі Андрэй Пятровіч такі ж, якім яго ведаюць драматургі, — ветлівы і патрабавальны. Прайшоўшы школу знакамітых майстроў тэатральнага мастацтва Юрыя Завадскага і Мікалая Хмялёва, Андрэй Раеўскі ў рэжысёрскай практыцы захоўвае добрую ашчаднасць у тэатралізацыі рэальных малюнкаў жыцця і ў праўдападобнасці сцэны да штодзённых праў чалавечых паміненняў і страсцей. Стрыжаны тэмперамент робіць большае ўражанне на гледача, чым расквечаная рыторыка або сентыментальнасць, — такое яго перакананне. Здараецца, рэжысёрская ашчаднасць кадае яго спектаклям празмерную прыземленасць, але затое пышнага фальшу ў пастаноўках А. Раеўскага не бывае ніколі.

І сёння, калі ён мае права на заслужаны адпачынак, яго запрашаюць на пастаноўкі. Ён кансультуе калег па тэатры, удзельнікаў самадзейнасці. Да яго звяртаюцца маладыя драматургі. Ён — у страі дзеючых рэжысёраў. І сёння ён адданы свайму запаветнаму прынцыпу ў дзялогах з таварышамі па агульнай справе — ветлівасць і патрабавальнасць.

Б. КРЭПАК.

Т. ІВАНИЦКІ.

Эцюд ці КАРЦІНА?

На жаль, і ў нас у Беларусі часам выказваецца меркаванне, што мэта мастака-пейзажыста толькі ў тым, каб выказаць сваю любоў да прыроды, пэўны настрой, у лепшым выпадку прадэманстраваць пэўныя прыкметы часу, накітаваны сілуэта цеплаэлектрацэнтралі ці бетоннай аўтастрады. Як быццам любоў да прыроды — якасць выключная і жыве ў нас па-за часам, па-за сённяшнім днём! Такі падыход вядзе да таго, што пейзажыстаў адсоўваюць у шэраг «чыстых» лірыкаў, не патрабуючы большага, чым простае прыемнае любаванне ландшафтам і не меней прыемнае яго адлюстраванне.

Творчасць лепшых беларускіх майстроў пейзажа апошніх гадоў адхіляе гэты погляд, даказвае, што сродкамі сааіго мастацтва сапраўды мастак-пейзажыст вырашае агульныя праблемы часу.

На апошніх выстаўках заўважалася імкненне жывапісцаў да гарманічна ўраўнаважаных вобразаў — яны нібыта запрашаюць гледача да няспешнага назірання, да паэтычнага ўспрымання навакольнага свету. Услухайцеся толькі ў назвы: «Блакітны дзень», «Прахалодная раніца», «Сакавіцкі снег», «Майскі вечар», «Перад дажджом», «Пасля навальніцы», «Зіма» і «Вясна» ва ўсіх вымярэннях... Ёсць тут і негатывны бок: узнікае ўражанне, што звычайным, усталяваным становіцца нейкае «созерцанне» само па сабе.

Я ні ў якім разе не папракаю мастакоў за тое, што іх можа прывабіць старая, напашурабурная хата, нахілены плот, апалае лісце ці якая-небудзь забытая богам цэркаўка. Але калісьці добра сказаў А. Дажэнка: адзін убачыць лужыну, другі — адбітак зоркі ў ёй...

Так, мастак пачынаецца з гэтага. Як ён думае, так ён і бачыць. Можна прыгадаць хоць бы знакамітую «Галінку» А. Іванова. Бянтэжаць не проста рэчкі, лясныя прасёлкі ды бясконца зменлівыя поры года ў пейзажах, а выпрацаваныя ў многіх мастакоў навыкі рабіць лірычныя, сузіральныя карцінкі хутка, без папярэдняга роздуму.

Дык што ж такое пейзаж — выпадковы ўсплёск эмоцыі мастака ці прадуманая структура глыбока вынашанага вобраза прыроды? Эцюд ці карціна са сваёй кампазіцыяй, пластыкай, малюнкам, якой папярэдняе значна задаму? Стыхійнае імкненне адлюстравання ўсё існае ці свядомае абмежаванне выяўленчай задачы дзеля паглыблення думкі?

Цікава было пачуць, што думаюць на конт гэтага самі мастакі.

Г. Вашчакка: «Сутнасць пейзажа павінна быць дакладна сфармулявана жывапісцам».

Л. Дударанка: «Добра, прыемна пісаць з натуры. Але такія работы сёння ўжо не гучаць пераканаўча на выстаўках».

В. Вярсоцкі: «У карціне трэба знайсці не проста пэўны паэтычны настрой, стан, характэрны для добрага натурнага эцюда, хоць і не ўявіць сабе без гэтага любога пейзаж, — а духоўную сувязь чалавека і света, у якім ён сёння жыве».

В. Цвірко: «У карціне-пейзажы мастацкі вобраз павінен быць як нешта агульнае, у чым выяўляюцца звычайныя і эмацыянальна-эстэтычныя адносіны мастака да навакольнай рэчаіснасці. Іншымі словамі, вобраз прыроды — гэта вобраз самога мастака як сына сваёй эпохі, з уласцівымі ёй прыкметамі мастацкага мыслення, з уласцівымі яму тэмпераментам і манерай выканання...»

Прасцей за ўсё сказаць, што ёсць цудоўныя эцюды і дрэнныя карціны, ці наадварот. Але эцюд, які б добры ён ні быў, застаецца эцюдам. Эмоцыі эмоцыямі, але на адных эмоцыях не пабудавана сёння пейзаж — хіба толькі для хатняга інтэр'ера. Узровень мастацтва вызначаецца яго ідэйна-мастацкім зместам. І як бы ярка ні выявілі сябе «ціхія» эцюдныя матэрыялы, яны ўсё ж, як гаворыцца, не робяць пагоды.

...Ідзе пасяджэнне выстаўкома. Гораха, зацікаўлена абмяркоўваецца ідэйна-тэматычны накірунак будучай выстаўкі, гаворыцца аб тым, што ў экспазіцыі павінны знайсці адлюстраванне героіка-рэвалюцыйная тэма, тэмы Вялікай Айчыннай вайны і сучаснасці, выказваецца пажаданне стварыць партрэтную галерэю перадавых людзей — працаўнікоў палёў і заводаў. Але чамусьці ніхто не згадвае пра пейзаж. І калі, нарэшце, хтосьці ўсё-такі ўспамінае, яго перапыняе дружны хор галасоў: «А што пейзаж? Іх нацягнуць колькі хочаш... І сапраўды, што часцей за ўсё прапаноўваюць на выстаўку пейзажысты? У большасці выпадкаў — эцюды, выкананыя прафесійна, цікава па жывапісе, з той непасрэднай свежасцю, што характэрная для натурнай работы. Аднак, побач з непасрэднасцю — элементы выпадковасці, а часам і бяздумнасці, адсутнічае адбор, неабходны для сапраўднай творчасці».

Відаць, не менш чым аўтарам тэматычных палотнаў, майстрам пейзажа патрэбна сувязь з часам. Яна ёсць, адчуваецца — у работах В. Цвірко, В. Грамыкі, Л. Шчамялёва, В. Сумарава, Д. Алейніка, Г. Вашчанкі, П. Данеліі, дзе ўсё гарманічна завершана, усё — ад жыцця.

На маю думку, асаблівае значэнне сёння набывае пейзаж-карціна, які здольны абагульніць рысы нашай эпохі, які напоўнен страснай паэтыкай — вядзе ад ілюстрацыйнай зладзённасці да аба-

ТАК, ГЭТА ПРАЦЯГ ЗНАЕМСТВА. Пачатак быў накладзены ў ліпені семдзесят сёмага года, калі гастрольныя шляхі-дарогі ўпершыню прывялі Данецкі абласны рускі драматычны тэатр у Мінск.

Зразумела, наш інтарэс да калектыву, які ў другі раз прыехаў на гастролі, сёлага «падрацеца» пытаннямі, што ўзнікаюць зусім натуральна: ці адбыліся перамены, ці замацавалася тое, што ў мінулыя гастролі ўяўлялася нам плённым, ці захоўваюцца традыцыі?.. Зразумела, што гастрольны рэпертуар не заўсёды ўсебакова адлюстроўвае творчае жыццё абласнога тэатра, паколькі фарміруецца ён з улікам шмат якіх акалічнасцей. З афішы, як правіла, больш разнастайнай, чым у сталічных калектываў, выбіраюцца спектаклі этапныя, праграмныя, якія ў рэпертуары — у якасці «лідэраў». Калі ўлічваць, што не заўсёды менавіта гэтыя спектаклі «робяць касу» (а тэатр абавязаны клапаціцца, каб гастролі акупіліся), дык можна ўявіць сабе, колькі «невядомых» у задачы фарміравання афішы.

Данецкі тэатр працуе ў Жданаве — горадзе металургаў і машынабудаўнікоў. Людзі, якія ўсё жыццё маюць справу з вогненным металам, працуюць у грукце і тлуме марскога порту, абпаленыя гарачым ветрам і прасоленыя морам, — гэтыя людзі, калі яны робяцца глядачамі, чакаюць ад тэатра значных думак і глыбокіх пацудоў...

Кідаецца ў вочы, як паслядоўна ў розных спектаклях гучыць тэма каханьня — амаль у кожным спектаклі гастрольнага рэпертуару яна ў той або іншай меры, у той або іншай іпастасі паўстае перад глядачамі. Каханне юных у «Курортнай гісторыі» Г. Палонскага; каханне самаахварнае ў «Жыві і памятай» В. Распуціна; каханне цяжкіе, якое праходзіць праз гады, у «Чаканні» А. Арбузава; каханне злачыннае ў «Медзі» Ж. Ануя; каханне ў агні вайны ў «Беразе» Ю. Бондарова; апошняе каханне ў «Тэме з варыяцыямі» С. Алёшына... «Каханне пад вязамі» Ю. О'Ніла, «Восем жанчын закаханых» Р. Тама... Спіс можна было б падоўжыць.

Разумею, такое «вычліненне» тэмы вельмі адвольнае, але нават першае знаёмства з афішай наводзіць на роздум. Я далёкая ад таго, каб упікнуць тэатр у пагоні за лёгкім поспехам... Зусім не! Думаецца, акцэнт на эмацыянальным жыцці герояў спектакляў узнікае, так сказаць, спантанна, ва ўзаемадзеянні з глядачом. А на пачатку тэатр, фарміруючы і абгрунтоўваючы рэпертуар, натуральна, імкнецца адлюстраваць усю разнастайнасць жыцця. І, думаецца, ніякага перакосу тут не ўзнікае: такая, відаць, адметнасць гэтага тэатра.

Так ці інакш, а ў «Беразе» найбольш уражваюць сцэны каханьня дваіх, чыё юнацтва абпалена вайною. Дваіх, адзеленых адзін ад аднаго нянавісцю, помстаю, страхам, адчаем. І — неаддзеленых адзін ад аднаго... А ў «Жыві і памятай» у Насцёны і Андрэя Гуськовых каханне ўзнікае ў дні, пазначаныя канцом іх жыцця — перад ганьбаю, перад стратамі, перад вечнай росстанню... Калі

давялося ім зазірнуць адзін аднаму ў вочы, падзяліцца думкамі, адкрываючы затоенае, радуючыся ўзаемнаму разуменню, якое толькі што нарадзілася, калі з горкім шчасцем і ў роспачы пераканаліся яны, што нарадзіліся адзін для аднаго, што нават сны ў іх былі «агульныя». Аднак аказалася — усё позна, усё непяпраўна позна... І ў «Медзі» на першы план выступіла каханне — вечнае,

дзяцінствае, «у свеце панавала дабра»... Для аднаго... Але нікому гэтага не дасягнуць — ні Крэону, ні Ясону, ні Медзі. Выйшаўшы з абранай для сябе ролі: «Я — з тых, хто судзіць і выносіць прысуд», пажадаўшы стаць — іронія лёсу! — хавальніцаю «хатняга ачага, жонкаю і маці, Медзя спрабуе разбурыць свет, ужо створаны ёю. Але — марна... У спектаклі Данецкага тэатра

што датычыць А. Арбузава, дык яго п'есу «Чаканне» сыгралі як своеасаблівы пераказ Карнейчука. Уласна, сам матэрыял вёў за сабою рэжысёра і акцёраў: «Чаканне» шмат у чым — і ў сітуацыях, і ў праблематыцы — нагадвае «Памяць сэрца». Як тэза і антытэза. Трэба сказаць, «Чаканне» — не з самых удалых п'ес А. Арбузава. Мінчане да таго ж убачылі не лепшы спектакль Да-

без паўз, якія «гаварылі» б. Зтаое ў «Жыві і памятай» ёсць нерв, ёсць жывы самабытны характар Насцёны, ёсць высокі трагедыіны напал: гэта — чалавечая трагедыя без траскучых фраз і катурнаў. Тым і моцны, тым і хвалюе гэты спектакль, найбольш цэласны па задуме, па жанравай вызначанасці.

Характэрна, што больш сабраныя ў жанравых адносінах пастаноўкі нашых гасцей — якраз больш складаныя па акцёрскіх задачах і дзе менш пачэснаму падкрэслены бытавы рэалій.

Камедыя М. Варфаламеева «Святы і грэшны» ў пастаноўцы В. Бугаева таксама можа быць аднесена да такіх спектакляў. Можа быць, аўтар назваў свой твор трагікамедыяй хутчэй дзеля павучання ў адрас публікі, а не дзеля характару выканання ў тэатры. І ў спектаклі «трагізму» бракуе — гэта больш за ўсё смешная і павучальная камедыя. Не прытча, якую прыгадваеш, калі з'яўляецца «Бог» і «Мефістофель» Федзя. А іншы раз і фарс з элементамі бурлеска. У афармленні С. Кана дом сантэхніка Кузьмы складаецца з труб, батарэй, кранаў і вентыляў, а вячае ўсё — замест падковы на касюку дзярэй — накрыўка ад унітаза. Гэтае афармленне рыхтуе нас да відовішча забавнага, няцяжкага для ўспрыняцця. У гэтым доме пакутуе з перапою Кузьма Тудышкін, паколькі іменна з пахмелля і ўзнікаюць часцей за ўсё думкі пра «бренность бытня» і жаданне распахчы новае, чыстае і цвярозае жыццё. Тут і з'яўляецца «Бог». У спектаклі рассыпана мноства дасціпных і дакладных дэталей. Рэжысёр удала вызначыў пазіцыі персанажаў: Кузьма, «святы і грэшны», разважае, астатнія дзейнічаюць — і як энергічна, заўзята! Каб правесці Кузьму ад святасці да граху і вярнуць яго ў першапачатковы стан, але ўжо з надзеяй без «д'ябальскіх сіл» разабрацца з самім сабою, — спектаклю даводзіцца папрацаваць нямаля і ў д'ябальскім тэмпе, і ў пругкім рытме. Калі б толькі рэжысёру і акцёрам не здраджваў часам густ!

У Данецкім тэатры захоўваецца добрая традыцыя «прывітаньняў» тэатраў — галоўнае месца займае акцёр. Ён — той, ад каго персанальна чакаюць сустрэчы з мастацтвам, цуду мастацтва. І ў жданаўцаў ёсць цэлая кагорта такіх артыстаў. Але разам з тым у спектаклях нашых гасцей хацелася б убачыць больш творчых нечаканасцей. У сёлетніх гастроліх можна назваць нямаля дабротных акцёрскіх работ. Гэта Г. Афанасьева — Насцёны і Б. Сабур'аў — Міхеіч («Жыві і памятай») і «Бог», Н. Юргенс — Медзя, Я. Паплаўскі — Сяргей-мяснік, Н. Шароў — Кузьма Тудышкін і Нестар у «Жыві і памятай», Я. Зубрыцкі — Нікіцін у «Беразе» і Валерык у «Чаканні», С. Баканаў — Грыша ў «Чаканні», Ю. Дарончанка — Андрэй Гуськоў...

Пералічыўшы акцёраў, пераконваецца: тыя, каго мы запомнілі па мінулых гастроліх, апраўдалі нашы чаканні... Але ж — нечаканасцей, адкрыццяў — тэмы, акцёра — будзем чакаць у наступную сустрэчу з гэтым патэнтнальным здольным на вялікае калектывам.

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

Сцэна са спектакля «Тэма з варыяцыямі».

Тэма з варыяцыямі

НА ГАСТРОЛЬНЫХ СПЕКТАКЛЯХ ДАНЕЦКАГА РУСКАГА ТЭАТРА

як катарга, без прабліску надзеі, калі закаханыя — саўдзельнікі ў злачынствах, а каханне — ужо атрутнае...

Спектакль рэжысёра А. Уцяганова «Медзя» — пра тых, хто ўявіў сябе «над мараллю», «вышэй закона», «вышэй сумлення». Пакуль былі маладыя і зубастыя, яны беспакарана змяталі ўсе перашкоды на сваім шляху. Беспакарана? Ды перашкоды ж былі жывымі людзьмі — дарослымі і дзецьмі, бацькам, братам, сябрам... І ва ўсіх у іх была жывая кроў, што афарбавала рукі забойцаў. Былі сэрцы, што балеі і якія лёгка было знайсці нажом. Былі вочы, у якіх адлюстраваліся твары забойцаў... І ў ноч, калі Медзя ў адчай прыслухоўваецца да вяслых спеваў, што даносяцца з чужога горада, ёй помсціць памяць. Жах, які яна наводзіла на ворагаў і сяброў, цяпер — увачах Ясона. І не толькі ён, муж, адваргае яе, не толькі цар Крэон выганяе яе, — гэта сама зямля, што пакутавала ад злачынстваў Медзі супраць жыцця, адмаўляецца ад яе.

Крэон — ён усяго толькі бюргер з гнуткім сумленнем, які не здольны процістаяць Медзі нічога, акрамя «адміністрацыйных мер», бо сам не аднойчы і не двойчы пераступаў чалавечы закон. Ясон — пасля ўсяго, што тварыў, маючы «расчысціць маленькае месца для чалавека», каб, як у

ра миф пра Медэю, пераказаны Еўрыпідам, а ў саракавыя гады дваццатага стагоддзя інтэрпрэтаваны Ануем, атрымаў пэўныя метамарфозы. Можна было чакаць, што праблема адлюстраванне ў спектаклі. Я амаль упэўнена, што ў перыяд пастаноўкі яны меліся на ўвазе, ды ў «Медзі», з якой мы пазнаёмліся, ад іх не засталася і следу. Такі спектакль мог быць пастаўлен і пяць, і дзесяць гадоў назад. Свет кружэння ўсіх каштоўнасцей, панаванне тупога эгаізму, боль адчаю ад немагчымасці дасягнуць чысціні і святла — тое, што замысліў Ануі, — у спектаклі відзмянілася. То раптам прагучалі матывы фрэйдзскага толку, якія ўвогуле не-не ды і ўзнікаюць у Ануя, але мала прымаць для нашага тэатра. То грывіць грэчаская трагедыя. То — скорараворкаю! — сучасная бытавая драма. То — напышлівы рэчытатыў опернага дзеяння. А то і інтымны шэпт меладрамы... Медзя, якая цалуе, абліваючыся слязьмі, двух прыгожых дзеткаў-анёлкаў... Медзя, якая выходзіць на паклоны з гэтымі анёлкамі... Да якога жанру гэта аднесці?

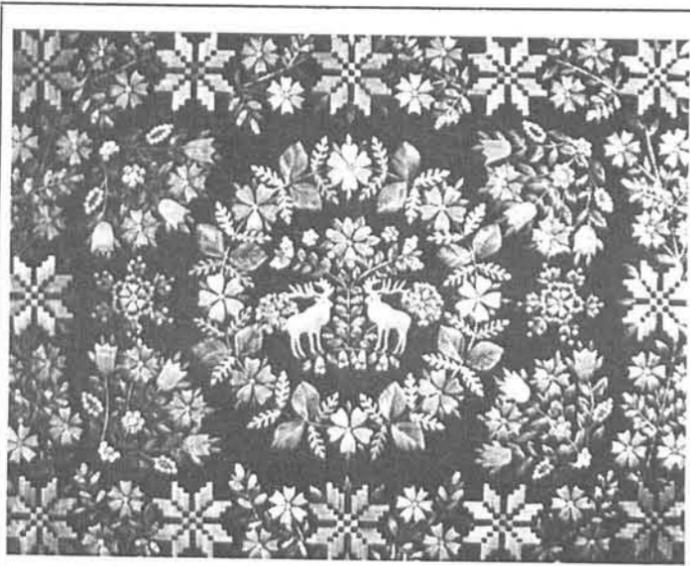
Эклектызм закранае і рэжысёрскае вырашэнне, і акцёрскае выкананне, пакідаючы ў глядачоў дваістае ўражанне. Адчуваеш: тэатр мае права і сілы для такой драматургіі. Здагадваецца: штосьці істотнае пры ажыццяўленні задуму было згублена пасля прэм'еры спектакля.

нецкага тэатра — з мноствам акцёрскіх уводаў і замен, дачасна састарэлі «Чаканне» ведала лепшыя часы. Ці варта было ўключыць для гастролі ў Мінску «адпрацаваны» спектакль?.. Сентыментальнасць, мітуслівасць, стараннае абыгрыванне любой больш-менш камічнай сітуацыі, саладжавая «прыгажосць» і... забыццё элементарнай мастацкай логікі. Расчараванне ў зале — прыкмета, непажаданая для гасцей.

Добра памяцца спектаклі жданаўцаў паводле бытавых п'ес у мінулыя гастролі — там панавала жалезная логіка характараў, дакладнасць, абаяльная пазнавальнасць дэталей. Да гэтага часу не забываецца быт камунальнай кватэры ў спектаклі па п'есе Э. Валадарскага «Адыходзячы, азірніся», пастаўленым А. Уцяганавым, любоўна, па-мастакоўску дакладна створаны дом, характэрны менавіта для тых людзей, адпаведны стылістыцы менавіта таго спектакля. Сёння ж у «Чаканні» А. Уцяганова мы засмучаны выпадковымі дэталямі, непрадуманымі характарамі, саладжавасцю, аперэтакным карагодом персанажаў. Здаецца, глядзіш «Чаканне» ў другім тэатры. А тэатр жа той самы, і рэжысёр той самы — галоўны рэжысёр тэатра, які паставіў «Жыві і памятай» — спектакль строгі, лаканічны. Праўда, і ў ім масоўка не удалася тэатру. Цудоўна напісаны драматургам сцэны сходу і сустрэчы франтавіка «разыграў», на жаль, без «паветра»,

УСЯМУ СВЕТУ ВЯДО-
МЫ мініяцюры Палеха,
фаянс Гжэлі, прывабныя
дымкаўскія цацкі, багарод-
ская разьба па дрэве, валагод-
скія карункі!.. Усяму свету вя-
дома і беларуская саломка,
просты матэрыял, ператвораны
рукамі майстроў у сапраўд-
ныя творы мастацтва. Цацка
і шыян, падобны на жбан, фі-
гуркі чалавека і жывёліны, і
нават — карункі! «Які цуд!» —
гавораць тыя, хто пабываў на
выстаўцы майстроў салом-
пляцення, якая экспанавала-
ся ў залах Музея народнага
мастацтва ў Раўбічах.

Знаёмства з творамі народ-
ных майстроў саломпляцення
пачынаецца з пастаяннай экс-
пазіцыі. Здаўна беларускія ся-
ляне валодалі гэтым мастац-
вам. З кручанай саломы, ра-
кітавай і арэхавай драўкі, ко-
раня сасны ці яліны плялі
майстры шыяны розных паме-
раў для хатняга ўжытку. Іх
можна ўбачыць у экспазіцыі.
Вялікія, вышэй метра, для
захоўвання вопраткі і палат-
на, і значна меншыя — для
мукі, зерня, круп. Сеўні, кара-
бы, гарніцы (меры аб'ёму сып-
чых і вадкіх рэчываў) — тое,
без чаго селянін не мог аб-
сціся ні дома, ні ў полі, ні на
кірмашы. Просты і спадручны
матэрыял — саломка ўсе
больш вабіла майстроў. Распа-
раная ў кіпятку, яна рабілася і
пластычнай, дазваляючы плесці
карункі куфэрачкаў і шкатулак.
З яе ж, акрамя рэчаў бытаво-
га прызначэння, выплталіся
дэкаратыўныя павукі і царскія
вароты. Выкананыя ў два тра-
дыцыйныя прыёмы пляцення —
вітая спіраль і ромб, вароты
з вёсак Лемяшэвічы Пінскага
і Вавулічы Драгічынскага раё-
наў заваражваюць прастай-
той і ў той жа час складанай
ювелірнай малюнка. З глы-
бін XVIII стагоддзя даносяць

Русаковіч К. Дэкаратыўны дыван «Алень».

Саламяны Цуд

пакалення ў пакаленне, жы-
вуць і сёння. У традыцыйнай
манеры выкананы шкатулкі
Г. Мамаева і М. Кулак, фігуркі
В. Гаўрылюк. Засноўваючы-
ся на гэтых традыцыях, беру-
чы на ўвагу сучасныя патра-
баванні, плённа працуюць
Т. Агафоненка, Л. Главацкая,
Л. Лось. Скручаная ў тугія
жгуты, сплечаная ў спіралі,
перавітая стужкамі распраўле-
ных калоссяў, коса зрэзаная і
пераціснутая ў выглядзе зяр-
нят, звычайная саломка ў ру-
ках майстроў ператвараецца ў
павукоў, жар-птушак, гарачых,
нястрымных коней, у персана-
жы народных песень і казак,
дэкаратыўныя пано і дываны.

У выставачнай зале ўлада-
рыць саломка. З першых кро-
каў адчуваеш незвычайнасць
гэтай экспазіцыі. На ёй най-
больш поўна прадстаўлены та-
кія майстры беларускай салом-
кі, як В. Гаўрылюк з Брэста і
сям'я Саламянкаў з Барана-
віч — своеасаблівае дынастыя
саломпляцельшчыкаў. Яўген
Паўлавіч і Галіна Уладзімі-
раўна перадаюць сваё май-
стэрства дзецям: сын і дачка
(пакуль яшчэ школьніца) па-
спяхова засвойваюць гэтае
мастацтва. Ужо сталым май-
страм стала дачка В. Гаўры-
люк Таісія Паўлаўна Агафо-
ненка, якая каля дзесяці год
працуе з гэтым дзівосным ма-
тэрыялам. Яе працы — дэкара-
тыўныя калядныя маскі
«Чорт», «Казёл», «Бусел» —
доўга затрымліваюць каля ся-
бе гледачоў. Прыгожыя, з
прымяненнем фарбаванай са-
ломкі, яны здзіўляюць трап-
насцю характарыстык гэтых
мудрагеліста-казачных во-
бразяў. У сваіх творах май-
стрыха раскрывае новыя магчы-
масці работы з матэрыялам,
творча перапрацоўваючы тра-
дыцыйныя ў народным ма-
стацтве вобразы птушак, ко-
ней, павукоў, масак.

«Патрыярх беларускай са-
ломкі» — так назвалі Веру
Ільвінчу Гаўрылюк на ад-
крыцці выстаўкі. І сапраўды,
дваццаць гадоў назад, калі
пачала працаваць на Брэсцкай
фабрыцы сувеніраў, узялася
Вера Ільвінча за саломку.
«Успомніла, як плялі бацька і

браты», — расказвае май-
стрыха. Успомніла і забыць больш
не змагла. Пачынала з про-
стых вырабаў, рабіла някітрыя
фігуркі людзей, ужываючы
для аздаблення лён і палат-
но, потым птушак і коней.
Майстэрства прыходзіла пасту-
пова, усё больш падпарадкоў-
ваючыся працаздольнасці і
ўпартасці жанчыны. І вось
ужо з'яўляюцца ў яе вучані-
цы — дачка, унучкі, работніцы
Брэсцкай фабрыкі сувеніраў.

Т. Агафоненка. Конь.
Л. Главацкая. Птушка.

Запрашаюць яе на выстаўкі і
творчыя семінары, дзе яна
цяплява вучыць усіх, хто да
яе звернецца. Дае саломку,
расказвае і паказвае, як пра-
цаваць з гэтым сапраўды «за-
латым» матэрыялам. Створа-
ныя ёй вобразы часцей за ўсё
нам знаёмыя. У асноўным гэ-
та сюжэты з сялянскага жыц-
ця. Вось «Паляшук» і «Паля-
шучка», «Сялянка з дзецьмі»,
кампазіцыі «Сенакос», «Танец»,
«Даярка», «Па вадку». Высока
ўзняўшы галаву, гатовы ім-
гненна сарвацца з месца, ста-
іць «Конь - агонь», важна і

велічна крочыць «Бусел». Сво-
еасаблівым каларытам вылу-
чаюцца і сувенірныя вырабы
з саломкі, распрацаваныя май-
стрыхай — дэкаратыўныя сур-
вэткі, шкатулкі, жаночыя су-
мачкі.

Работы мужа і жонкі Сала-
мянкаў маюць бытавое пры-
значэнне. Гэта карзіны для
кветак, падносы, вазы і шка-
тулкі. Назіраючы сёння тэн-
дэнцыі развіцця народнага ма-
стацтва, мы ўвесь час прыкмя-
чаем імкненне майстроў знай-
сці такое эстэтычнае рашэнне,
якое адпавядала б патрабаван-
ням сучаснага чалавека і было
б разлічана на яго ўспрыман-
не. Творы Саламянкаў іменна
гэтым і вылучаюцца. Яны суч-
асныя — формай, памерам,
манерай выканання. Умелае
выкарыстанне іншых матэ-
рыялаў (дрэва, лаза) дапама-
гае выяўленню дэкаратыўных
і пластычных мажлівасцей са-
ломкі. Тэхніка пляцення тра-
дыцыйная — гэта вітыя спіра-
левідныя жгуты з рознай коль-
касці саломінак — ад сямі да
трох. Умела і дакладна аб'яд-
ноўваючы жгуты, падстройваю-
чы іх адзін да аднаго, май-
стры дасягаюць вялікай выраз-
насці ў агульным строі твораў.
Іх вырабы зграбныя, прыго-
жыя і сучасныя. Любую ква-
тэру, гарадскую і сельскую,
інтэр'ер любога адміністра-
цыйнага будынка змогуць
упрыгожыць дэкаратыўныя па-
но, выкананыя іх рукамі. Не
застаюцца наведвальнікі аб'я-
кавымі, убачыўшы дзіцячую
кальску, зробленую ў нату-
ральную велічыню, успамінаю-
чы пры гэтым далёкае мінулае
нашага народа.

Акрамя плеченых дэкара-
тыўных пано, на выстаўцы экс-
пануюцца дэкаратыўныя ды-
ваны К. Русаковіч і Н. Пі-
люк — дзвюх майстроў з
вёскі Рухава Старадарожскага
раёна. Выкананыя аплікацый
з пафарбаванай у розныя ко-

ЯК УЧОРА БЫЛО

Гадоў у трынаццаць прыпала
мне адрабляць гужавую павін-
насць — вазіць у мястэчка з
лесу дровы. Зіма была снеж-
ная і завіршная: сані па са-
мыя градкі правальваліся ў
сумёты, ногі грузлі ў сыпкім
снезе, ледзяныя крупы секлі
твар. Я паганяў старую схуд-
нелую кабылу, памагаў на су-
мётах і ўсю дарогу думаў пра
Цішку і Халімона, уяўляў, як
яны замярзаюць у лесе, і па
шчоках плылі змешаныя з рас-
талым снегам цёплыя слёзы —
шкода было малых дрывасекаў
і трохі самога сябе.

Увечары пасярод хаты гула
бляшаная печка, у лампе гай-
даўся агеньчык, а я чытаў угод-
лас Бядулевы апавяданні «Бон-
дар», «На каляды к сыну»,
«Пяць лыжак заціркі» і глытаў
даўкі камяк жалю: пакутаваў
за няшчасную Тэклю, бедаваў
разам з непрызнаным май-
страм Данілам. Потым быў «Сла-
вей», крыху са спазненнем
трапілі «Абразкі» і зачаравалі
свайей рамантычнай напеўна-
насцю: у маленькіх апавядан-
нях кожны радок гучаў, як
песня, і ў мяне ж з воблакаў
складаліся жывыя рухомыя
карціны — то коннікі, то азё-
ры з гаямі на берагах, то вы-
плывалі і знікалі ў блакіце не-
ба казачныя прыгажуні.

Потым з'явіўся зборнік вер-
шаў. На шэрай вокладцы нібы
ветрам пашчапанія літары —
«Буралом» і прозвішча аўтара
З. Бядуля-Ясакар. Чаму яшчэ
і Ясакар? Раней жа быў толь-
кі Бядуля. Ніяк не мог зразу-
мець, і ніхто растлумачыць не
мог. Чытаў, а разумеў пятае
цераз дзесятае, асабліва шмат
недаступнага было ў паэме
«Чырвоная-чорная жалоба». І
ўсё ж паэма хвалявала, бо
яшчэ шчымеў незагойны боль
незваротнай страты ў сту-
дзеньскі дзень 1924 года.

Змітрок Бядуля апавядання-
мі і вершамі будзіў хлапцую-
скую фантазію і стаў поруч з
нашымі кумірамі Купалам і
Коласам.

Стаўшы мінчанінам, з восені
1931 года, я кожны дзень за-
ходзіў у Дом пісьменніка на
Савецкай вуліцы. Там можна
было сустрэць кожнага, хто
меў дачыненне да літаратуры.
Асабліва радалі, хоць зда-
лёк, сустрэчы з Купалам, Ко-
ласам, Гартным, Бядулем, Ча-
ротам — жывымі класікамі,
пачынальнікамі сучаснай літа-
ратуры. Бядулю пазнаў, як
толькі ўбачыў, хоць да сустрэ-
чы ўяўляў не такім.

Бядуля мне запомніўся ў
светла-карычневых касцюмах,
у мяккім «касторавым» паліто,
у круглым капелюшы колеру
«кавы з малаком». Гаварыў
ён павольна і разважліва, не
гучна, трохі расцягваючы
словы. Бывала, прыйдзе ў
Дом пісьменніка, сядзе на цы-
ратовую канапу ў цымяным і
вузкім пакойчыку і слухае, як
спрачаюцца маладыя пра свае
і чужыя вершы. Маўчыць сабе
і толькі пасміхаецца. Відаць,
яму падабаецца гэты імпэт і
юначы запал, а, можа, нагад-

В. ПІСАРЭНКА.

В. Гаўрылюк. Кампазіцыя «Сенакос».

Работы Яўгена і Галіны Са-
ламянкаў.

яны да нас традыцыйныя эле-
менты аздаблення — ромб і
круг, своеасаблівыя сімвалы
сялянскага мастацтва.

З саломы рабілі таксама
лялькі, дзіцячыя цацкі. Гэтыя
формы, што пераходзяць з

вае ягоную маладосць у «Нашай ніве», трыццацігадовы Купалу і Коласа, маладзёнкага і ўдумлівага Максіма Багдановіча.

З Бядулем мы жылі ў адным баку: ён на Даўгабродскай, а я на Чырваназорнай, а Барыс Мікуліч на рагу завулка Бязбожніка і Галантарэйнай (цяпер гэта вуліца Змітрака Бядулі). Таму часта пасля сходаў, вечароў, чытак новых твораў ці гарачых дыспутаў разам хадзілі дадому. Бядуля любіў Мікуліча за яго далікатную інтэлігентнасць, начытанасць, шырынню інтарэсаў і пісьменніцкі талент, часта запрашаў малодшага таварыша ў свой гасцінны дом. Мяне ж з Мікулічам звязвала бабруйскае зямляцтва, таму і хадзілі разам.

Тады адзіным гарадскім транспартам быў трамвай. Хадзіў ён марудна і з вялікімі перапынкамі. Здаралася, чакаем чаканам на рагу Камсамольскай, не дачакаемся і патупаем у свой бок. Над Свіслаччу на дубовых палях стаяў драўляны мост, а за ім — ашалеваныя ці проста з бярвення домікі, з садкамі, гародчыкамі, па баках — стапаныя, з аполак і шалёвак, тратуары, сям-там — ліхтар на слупе. Каб не пакаўзніцца ці часам не заціпіцца за адарваную дошку, дзядзька Бядуля часта апіраўся на мой локца. Мяне гэта радавала і насцярожвала, каб, барані божа, не пакаўзніцца ці не трапіць у лужыну. Я часцей маўчаў, не ведаў, як пачаць гаворку, бо адчуваў сябе перад ім апошнім невукам і дурнем, баяўся, каб часам не ляпнуць якое глупства. Бядуля адчуваў маю скананасць і пачынаў гаворку сам: «Скажыце, калі ласка, чым у вас вымаюць з пецы гарачую патэльню?» — «Емка», — адказваю я. «Гм, ёмка! А ў нас чапля, часам чапля, а ёмка — не чуў. От, здаецца, невялічкая наша Беларусь (яна і сапраўды ўпіналася тады ў мяжу каля Заслаўя), а колькі гаворак, якое слоўнае багацце! Нашы ж некаторыя пісьменнікі заганыяць сваю мову ў катушок слоўніка Байкова, а як гавораць дома, як навучыла мама, і забыліся. Хіба што Кузьма ды яшчэ Калюга сапраўдныя мастакі з тонкім сыхам. Яны адчуваюць слова на смак, на колер, чуюць у ім музыку... Я заўсёды дзівіўся, як, жывучы далёка ад радзімы, па праўдзе кажучы, ніколі не чуўшы жывое мовы, Багдановіч так тонка адчуваў народнае слова з усімі адценнямі і пералівамі. А колькі музыкі ў яго вершах, якая глыбіня і чысціня пачуццяў! Я ў яго пытаўся, адкуль ён так ведае мову, ён усміхаўся і адказваў: «Я помню кожнае матчынае слова, песні і казкі свайго народа. Вось дзе багацце, яго хоць многім пакаленням». Некаторы час ішлі моўчкі. «А вы любіце Багдановіча?» — спытаў Бядуля. «Хіба ж можна яго не любіць?» — «А на памяць ведаеце? Ну, прачытайце што-кольвек».

Мы звярнулі ў цёмную Даўгабродскую вуліцу. Там, дзе цяпер Палац мастацтваў, шумелі прысады і праз агароджу звісала вешце з кладуў на «Златой гурцы», чарнелі крыжы, і ад святла з акон польскага педтэхнікума пабліскавалі помнікі. Мы ішлі паволі і я чытаў Багдановічавы радкі:

Разгарайся хутчэй, мой агонь, між імгль, — Хай цябе шум вятроў не пужае: Пагашаюць яны аганёчак малы, А влікі кранчэй раздуваюць.

«Які паэт! Га? — усклікнуў Бядуля. — Каб дажыў да нашага часу, колькі б ён і як бы напісаў! Столькі часу мы з ім былі побач, у майё хаце, бачыў, як ён піша, хавваючыся ад усіх, ведаў, як пактуе ад свае слабасці, і людзей ён цураўся

праз немач сваю; ведаў пра яго талент, а што такая сіла клекатала ў гэтым кволым юнаку, адкрываю кожны раз, перачытваючы яго вершы. А якая глыбіня і спеласць думкі ў яго артыкулах, якая дасведчанасць. Здавалася, ён ведаў усё на свеце. Сёстры мае даглядалі яго да самага ад'езду ў Крым, як брата, а ён чырваней і пазбягаў клопатаў... Ну, вось, мы і прыйшлі».

Мы спыніліся каля доўгага дома з жоўтымі аканіцамі і крутым дашчаным ганкам. Стаяў ён прыкладна насупраць цяперашняга кінатэатра «Мір». Яшчэ не раз пры сустрэчах успамінаў і расказваў пра Багдановіча ў Вільні і ў Мінску дзядзька Бядуля. А было гэтаму «дзядзьку» тады трохі болей за сорак гадоў, а вядомасці і славы ўжо назапашана на стагоддзі. Помніцца, шмат ён расказваў пра работу Багдановіча ў Камітэце дапамогі ахвярам вайны, пра ад'езд у Крым. Ехаць яму тады не хацелася, як на пагібель, але паехаў, каб не вярнуцца.

Успамінаюцца яшчэ святы і дэманстрацыі трыццаціх гадоў. У святочных калонах разам з рабочымі некалькіх мінскіх заводзікаў, студэнтамі і служачымі ішла і купка пісьменнікаў, і заўсёды ў першым радзе ўрачысты, прыбраны, з чырвоным бантам, усмешлівы і ўзрушаны ішоў Змітрок Бядуля.

Такім дзядзька Бядуля запомніўся назавсёды.

ТОЛЬКІ ШУМІЦЬ ЛІСТАПАД...

Позняй восенню 1946 года пасля доўгай адлужкі я прыехаў у зруйнаваны Мінск. Чорнымі правамі ззеўралі сцены разбітых дамоў, з-пад цэглы павылазіў палын, на папалішчах з ватнымі галоўкамі тырчала бадывле скрыпеню, на цяперашнім праспекце сярод гарэлага жалеззя і другу ляжаў расохлы картаплянік.

У нейкім дагледжаным на скорую руку магазінчыку я сутыкнуўся з даўнім прыватцелем Янкам Шарахоўскім. Ён не столькі ўзрадаваўся, колькі здзівіўся нечаканай сустрэчы. Пасля звычайных «як?» ды «што?» ён сказаў, што працуе сакратаром у часопісе «Полымя», а рэдакцыя — у ДOME прафсаюзаў. Без асаблівага энтузізму запрасіў заходзіць.

Назаўтра я такі знайшоў той доўгі, з высачэзнаю столлю пакойчык. Тут убачыў даўніх знаёмых Пётруся Броўку і Аляксея Зарыцкага. Пры самым акне сядзеў невядомы мне малады чалавек у пантаным прасторным паліто. Нас пазнаёмілі. «Іван Мележ», — падаў ён, відаць, збалелую руку. Гэтае прозвішча я некалі сустракаў пад заметкамі і ў «Паштовай скрынцы» часопіса «Іскры Лыча». Той гэта ці не той Мележ, пытаць было няёмка, а паліваенных беларускіх выданяў сустракаць яшчэ не даводзілася. Мой новы знаёмы таксама ўспомніў, што ў трыцца-

тыя гады нешта маё чытаў у друку, ды і сам тады хлапчуком пасылаў вершаваныя спробы ў рэдакцыі. Пачаліся ўспаміны і завязалася даволі ажыўленая гаворка. Новы знаёмы цікавіўся лёсам пісьменнікаў, пра якіх ужо многія забыліся, а ён помніў усіх і ўчэпіста распытваў пра кожнага. Пра большасць і я нічога не мог сказаць. Калі ён устаў з-за стала, я разгледзеў высокую тонкую постаць, з трохі ўтуленым, нібыта карацейшым правам плячом. З-пад прыпухлых павек глядзелі добрыя сумнаватыя вочы, а вусны пасміхаліся спагадліва-горкай усмешкай. На развітанне ён падаў руку, цярдзейшоў, з большаю сілай. «От пабачыце, усё будзе добра», — падбадзёрнуў мяне.

Пасля гэтай сустрэчы прайшло шмат гадоў, я зноў жыў далёка ад дому, але ведаў, што ў беларускай літаратуры працуе цікавы празаіст і вельмі абаяльны малады чалавек Іван Мележ.

Пры наступнай сустрэчы аўтар «Мінскага напрамку» і некалькіх кніг апаўданаў успомніў наша знаёмства ў «Полымі» і нібы прадоўжыў тую даўнюю гаворку: «Я ж казаў, усё будзе добра. А што яно трохі зацягнулася, нічога не зробіш».

Мабыць, самае абразлівае ў чалавечых адносінах — чэрствасць і абьякавасць, калі той, хто апярэдзіў цябе ў грамадскім становішчы, толькі дзеля прыліку, нібы робіць вялікую ласку, тыцкае табе руку, а сам глядзіць у другі бок, каб хутчэй уцячы. З такім лепш бы не сустракацца.

А вось як бы ні спытаўся Іван Паўлавіч, у яго заўсёды знаходзілася добрае слова і вельмі ласкавая, мележаўская усмешка. Калі ты нешта новае надрукаваў, ён абавязкова заўважыць і скажа. Іван Паўлавіч быў маладзейшы за мяне, але часта звяртаўся на «ты», відаць, хацеў парушыць мяжу афіцыйных адносін, а ў мяне вольна не выходзіла так натуральна і проста гэта самае «ты». Мабыць, замянала асабліва павага да таленту і маштабу асобы гэтага пісьменніка і чалавека.

Мы так і не сталі блізкімі сябрамі, але заўсёды з узаемнай прыхільнасцю сустракаліся, спыняліся, гаварылі. Іван Паўлавіч умеў дасціпна і добразначліва пажартаваць.

Адзін час, згаладалы па актыўнай дзейнасці, я даволі часта выступаў па радыё. Некалькі пры сустрэчы Мележ пажартаваў: «Прывітанне радыёактыўнаму таварышу». Я зразумеў намер і суняў свой залішні імпульс і гатоўнасць выступаць з любога выпадку. Потым мне даводзілася даволі часта выязджаць за мяжу. Часта ездзіў і Іван Паўлавіч, але пры сустрэчы пакепліваў: «Ну, у якія заграніцы зноў збіраеся?» — і пачынаў расказваць пра свае ўражанні ад Парыжа.

Мы часта сустракаліся ў парку імя Горкага. Аднойчы бачу — шнурце задумены Мележ па шырокай алеі. Павіталіся, і я хацеў прайсці міма, каб не назаліць засяроджанага чалавека. А ён запынуў сам. «Чаму адзін гуляеце, Іван Паўлавіч? У купалаўскім скверы нашы хлопцы ходзяць». «А я не адзін, — вунь са мною колькі людзей, і ўсё зямлякі — глінішчанскія і юравіцкія, хойніцкія і куранёўскія. Гаворым, спрачаемся, нават сварымся часам». Ён усміхнуўся і хітра падміргнуў. Я паверыў, што сапраўды вакол яго быў цэлы натоўп ягоных герояў. Памаяўчыўся, Іван Паўлавіч сур'ёзна запытаў: «Скажы ты мне, калі ласка, як выглядалі Цішка Гартны, Міхась Зарэцкі, ну і тыя, каго ты лепей ведаў?»

Я падрабязна расказваў пра пісьменнікаў трыццаціх гадоў,

пра літаратурнае асяроддзе тае пары. Мележ уважліва слухаў, удакладняў нязначныя дэталі, другарадныя рысы і рысачкі, дапытваўся, якога росту быў той ці іншы пісьменнік, як хадзіў, як апранаўся, якія былі вочы і рукі, гаваркі ці маўклівы. Яго цікавіла, як жылі маладыя паэты, дзе кватаравалі, як зараблялі, ці часта збіраліся ў ДOME пісьменніка, якая там была атмасфера, хто з кім сябраваў ці варагаваў.

Я крыху здзівіўся, чаму яго цікавіць літаратурнае асяроддзе тае далёкае пары. Ён жа піша пра Палессе, захоплены рэаліямі і моваю свае маленькае бацькаўшчыны. Я расказваў усё, што помніў. Успамінаў, што маладыя пісьменнікі тады сяліліся своеасаблівымі калоніямі. Напрыклад, вакол Глебкавай кватэры на вуліцы Розы Люксембург наймалі пакойчыкі і катушкі Дарожны, Казлоўскі, Лужанін, Кучар, Таўбін, Астапенка, Куляшоў. У раёне Даўгабродскай, непадалёк ад Коласавай хаты, жылі Бядуля, Лынькоў, Мікуліч, Хадька, Багун, Лявонны, Калюга, Шарахоўскі і мноства літаратурных пачаткоўцаў. На Красівай вуліцы кватаравалі Броўка, Баранавых, Пальчэўскі, Каваль, Куніцкі, крытык Макар Шалай. Жылі галаднавата, але дружна і весела, адкрыта і шчыра крытыкавалі адзін аднаго і заставаліся самымі добрымі сябрамі.

Іван Паўлавіч крутнуў галавою: «Аж не верыцца. Паспрабуй цяпер зрабіць заўвагу ці пакрытыкаваць! А калі ён яшчэ пры пасадзе, тады — бяда... Прымаюць толькі пахвалу. Не хочучы зразумець, што падахалі — люты вораг літаратуры і таго, каго хваліць. Толькі сапраўдны друг, заклапочаны лёсам таварыша і літаратуры, скажа ў вочы праўду. Бывае, скажаш, а назаўтра з табою ўжо не вітаюцца. А бывае, іны так пекане, што адразу і не ўцяміш, адкуль што бярэцца. Гэта так, паміж іншым. Расказвай, калі ласка, далей. Слухаю».

Ён умеў слухаць, як не кожны з нас. Дзівіўся, што тады часам і вядомыя пісьменнікі жылі ў маленькіх прыватных пакойчыках з кафлянымі ці цаглянымі грубкамі, з акенцамі ў садкі, многія яшчэ вучыліся, хадзілі большымі ці меншымі кампаніямі, жылі весела і дружна. Успомніў і пра інстытуткіх прафесараў Замойца, Барычэўскага, Бузука. Іван Паўлавіч слухаў вельмі уважліва, хоць і адчуваўся, што не першага мяне распытвае пра той час, супастаўляе, удакладняе дэталі і падрабязнасці. Навошта гэта яму, не мог я адразу ўцяміць.

Некалькі ранней вясною давалася мне разам з Іванам Паўлавічам сустракацца з былымі выпускнікамі філфака педагогічнага інстытута імя Горкага. Маладыя выкладчыкі мовы і літаратуры распыталі ў аўтара «Людзей на балочы» пра лёс Ганны і Васіля, Яўхіма і Міканора, пра Глушакоў і Апейку.

Толькі што выйшла другая кніга «Палескай хронікі» і, зразумеў, настаўнікам хацелася пачуць ад аўтара тое, чаго не знойдзеш ні ў падручніку, ні ў артыкулах. Іван Паўлавіч гаварыў пра сваіх герояў як пра даўніх знаёмых, пра якіх ведае больш, чым напісана, але шчыра пераконваў, што і сам яшчэ не ўяўляе, хто з іх што «выкіне» ў наступных кнігах. Маладая настаўніца спытала, ці не збіраецца Іван Паўлавіч пісаць пра сучаснасць. «Сучаснасць у творы ў яго ідэйнай сутнасці. Напрыклад, раман пра Каліноўскага будзе актуальны і сучасны, калі сучасная і арыгінальная пазіцыя і канцэпцыя аўтара», — адказаў Мележ.

У канцы сустрэчы настаўнікі

абступілі аўтара любімага рамана, працягвалі яму кнігі, падручнікі, агульныя сшыткі, паштоўкі, каб атрымаць аўтограф. Свае кнігі Іван Паўлавіч надпісваў нетаропка, нетрафарэтна, пытаўся, дзе працуе, адкуль родам, асабліва радаваўся сустрэчы з палешукамі; цікавіўся, ці даўно з дому, ці трываюць яшчэ на Прыпяці зімнікі, што новага ў Мазыры і ў Хойніках. Неафіцыйная частка нашай сустрэчы перарасла ў цікавую размову.

З інстытута мы выйшлі разам. На мокрым асфальце іскрылася веснавое сонца, у ручайках завялася зіхоткая талая вада. Па дарозе завярнулі ў кнігарню, пагарталі навінкі, пацікавіліся, як разыходзіцца кнігі. Тут жа Іван Паўлавіч падарыў мне свой раман «Подых наваліны». Пазначана ў яго аўтографе дата нагаданае, калі гэта было: 7-а красавіка 1966 года.

Прачытаўшы раман, я зразу меў, чаму некалі Іван Паўлавіч так падрабязна распытваў пра самыя дробныя дэталі жыцця маладых літаратараў у 30-я гады, а ў вобразе маладога паэта Алясея Маёвага пазнаваўся то адзін, то другі з маіх колішніх знаёмых.

Зімою 1975 года я надоўга залег у бальніцу. Аднойчы мая дакторка Ірына Аляксандраўна сказала, што на шосты паверх, у хірургію, паступіў Іван Мележ. Я прасіў перадаць яму прывітанне. Увечары ў злінялым мультановым халате і шлёпанцах Іван Паўлавіч завітаў у нашу палату. Прысеў на локца і адразу развеселіў, дасціпным жартам падняў настрой, хоць самому яму, відаць, было не надта весела і добра. Ён жа ў вайну быў цяжка паранены, і цяпер тая даўняя бяда ўсё часцей і часцей заганыла яго ў бальнічныя палаты, а ён так шмат і так плёна працуе, актыўна жыве і весела жартуе.

Пакуль мне не дазвалялі вярнуцца, Іван Паўлавіч прыходзіў да нас штодня, а калі яму было асабліва кепска, перадаваў прывітанне, прысылаў свежую газету або часопіс з цікавым артыкулам. У тыя зімовыя надвечоркі і вечары было шмат перагаворана і перадумана ўслых. Шкада, што мы рэдка занатоўваем цікавыя размовы з сябрамі, усё спадзяёмся, што наперадзе безліч сустрэч і размоў і амаль ніколі не думаем, што, можа, бачымся і гаворым з дарагім чалавекам апошні раз.

Так у тым жа парку імя Горкага мы апошні раз развіталіся з Іванам Паўлавічам, спадзяючыся яшчэ не раз сустрэцца, але больш ужо ніколі так і не сказаў адзін аднаму «добра дзень».

Страшная, неверагодная вестка сёканула па душы ў карацічавіцкім лесе. Ніхто не даваў веры пачутаму: ведалі, што Мележ толькі што вярнуўся з поўдня, бачыліся з ім, гаварылі па тэлефоне. Каб не вярэдзіць адзін аднаму душы, раззішліся па лесе, а вярталіся з букетамі палявых рамонкаў, васількоў і звяночкаў, з дубовым вешцем, з жменькамі жыта і асакі. Назаўтра кветкі і травы роднай зямлі леглі каля яго труны.

Цяпер ёсць вуліцы і школы яго імя, плыве па беларускіх рэках целаход «Іван Мележ», а прагал у літаратуры, у нашай памяці, у нашых сэрцах нічым не запоўніш. Ніхто не напіша так, як мог напісаць толькі ён, ніхто не скажа так шчыра і смела, як мог сказаць Іван Паўлавіч.

Я часта хаджу па тых сцежках, дзе сустракаўся з ім, углядаюся, — можа, убачу высокую, трохі сеутуленую постаць у нямыднім плашчы і злінялым берэце. Няма, не відно. Пуста. Толькі шуміць лістапад. Сяргей ГРАХОЎСКІ.

ПУЦЁЎКА НА ЧАТЫРОХ

Пуцёўна заклікала паплёхаца ў моры, адведаць хурмы і падсмаліца на паўднёвым сонцы.
Яна ляжала на сталі Дудзелькі, а сам загадчык чакаў калентыўнага вырашэння.
— Будзе яшчэ такая пуцёўка на поўдзень ці не — мы не ведаем, — працягваў Сапельнікаў. — Затое мы ведаем іншае: паўнацэнны адпачынак кіраўніка — зарука — паспеху калентыў.
— Зразумела, — адрэагаваў Дудзелька. — А што скажа Ткачук?
— Цалкам падтрымліваю прапанову Сапельнікава, — выказаўся Ткачук.
На хвіліну ў кабінцы ўсталявалася цішыня. Парушыў яе загадчык.
— А, можа, вы жадаеце на

Чарнаморскае ўзбярэжжа? — звярнуўся Дудзелька да мяне.
Прапанова была вельмі прывабная, аднак і я таксама далікатна адмовіўся.
— Ну што ж... З думкаю калентыўнага заўжды трэба лічыцца, — падагульніў Дудзелька і паклаў пуцёўку ў кішэню.
— Няхай будзе так, як вырашыў калентыў. Еду!
...Мінуў ужо другі тыдзень, як наш загадчык на поўдні. Хораша яму, відаць, там, ля Чорнага мора! Аднак і нам няма на што скардзіцца. Сапельнікаў паведаміў, што ў яго ціс прыйшоў у норму. Ткачук сцярджае, што ў яго знік галаўны боль. Ды і я, шчыра кажучы, нешта паздараваў. Выходзіць, нам тая пуцёўка на чатырох!
В. ГІЛЕВІЧ.

Георгій ЮРЧАНКА КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ

Хай ляжа мне на сцекку, лубін.
Тваё спакойнае святло.
Васіль ЖУКОВІЧ.
Вунь сонца топчачца за гаем, Сягае промнямі ў душу. Пішу я вершы і складаю, Затым складаю і пішу.
Гарошак звоніць мне стазыка, Уладна кліча спеў дарог.
Мяне хвалюе ў полі віна, А на градзе — густы гарох.
Свірэпа погляд мой спыняе, Палоніць бобу першачвет
Мяне на верш пырэй натхняе, Асот натхняе на санет.
Ды лубін больш нясе натхнення, — Не на гадзіну, а на год.
Бо ў вузляках яго карэння У глебу ўносіцца азот.

ДЫЯЛОГІ

ВЫСОКАЯ ПАСПЯХОВАСЦЬ

— Якая ў вас у гэтым годзе паспяховасць? — пытае дырэктар сярэдняй школы свайго суседа-налегу.
— Сто працэнтаў. А ў вас?
— Крыху вышэй.

ШАЛАПУТ

— Гэтым мячом ваш сын Віця разбіў шыбу ў маёй кватэры.
— Вось шалапут! Камення яму мала!

ВЫДАТНАЕ ПАПАЎНЕННЕ

Толькі што ў школу прыехала новая настаўніца.
— Выдатнае папаўненне, — хваліць дырэктар.
— Адкуль вы ведаеце? Яна ж першы раз у школу зайшла.
Якая-небудзь пасрэднасць такіх акуллары насіць не стане.
М. СТОМА.

З ВАМІ ЦІ БЕЗ ВАС?

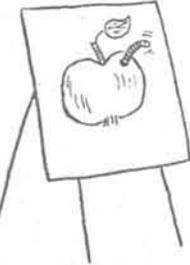
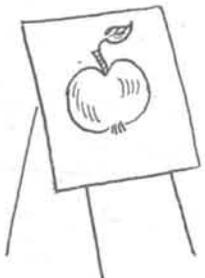
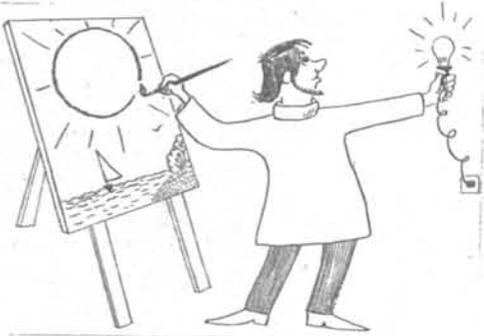
Дырэктар абутковай фабрыкі даў заданне вахцёру прахадной падлічыць, колькі рабочых спозніцца на працу. На другі дзень ён а дзясцтай гадзіне з'явіўся на прахадной і пытае:
— Барысавіч, ну колькі чалавек спазнілася?
— Максімавіч, а як лічыць з вамі ці без вас?

ІМГНЕННАЕ РАШЭННЕ

Цімошкіны ўсёй сям'ёй ехалі на дачу. Раптам Насця убачыла перад паваротам чырвоную прамавугольную дашчэчку з белымі палоскамі і запыталася:
— Што гэта за знак?
— «Небяспечны паварот».
— У такім выпадку едзь прама.

Р. ГАЛКОУСКІ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкi Л. МУРАШКІ.

Рыгор ШАЯН

НУ І НАПІШУ!

Набыў я прыгожую чатырохналяровую шарыкавую аўтаручку. Але ж я не пісьменнік, не лектар і не доктар. Я — шафёр.

Першую ж, аформленую ў чатыры колеры, пуцёўку бухгалтар варнуў і далікатна зазначыў, што тут бухгалтэрыя, а не школа прыкладнога мастацтва.

Вось табе і маеш! А ручка такая, што пісаў бы і пісаў. І тут мяне асяніла. Паспрабую сілы ў журналістыцы. Некалі ж пісаў у насценгазеты. Смешна выходзіла. Дык ці не стрыгануць фельетон?

Пачаўся першы этап творчасці. Нават жонка, Марыяна, атрымала ад мяне тэрміновае заданне: шукаць для фельетона тэму. Стала, як гаворыцца, майм сааўтарам. Час ішоў, прыгожая ручка ляжала, тэмы не было... Нарэшце яна прылятая (тэма), завілася на мой кручок. Чаму б не напісаць пра брыгаднага вяртаўніка дзеда Дзёмку? Уночы на пасту ён спіць, а ўдзень са сваім кумам людзям хаты крые, печы робіць. Пасля «шабашу» Дзёмка выдундзіць шклянку-другую і спаць... на пост.

— Не пойдзе, — катэгарычна заявіла сааўтар. — Па-

першае, пра вяртаўнікоў столькі напісана, што можна выдаць шматтомную «Вяртаўнікіяду». Вунь у Астапа Вішні вяртаўнікоў нават іралі. Падругое, мой тата таксама вяртаўнік. Няёмка, разумееш?

Я пагадзіўся. Напішу тады пра Хведара Дубка. Ну і напішу! Жыве ж амаль поўнацэлю за калгасны кошт. Цягну дадому ўсё, што пад ручку трапляе.

Сказана-зроблена. Альбо, як гаворыць наш заўгар: «Баранку ў рукі і круці». Націснуў на чырвонае кнопкі і вывёў: «У Дубка рука халка». Хе-хе, аж паззілій павяляла ад загалюна. Ну, пае-ехалі... і ўспомніў! Успомніў, што нядаўна я ж сам завозіў на яго надворак калгасныя кавуны. Яшчэ і сабе пару дзясцтаку пакінуў. Вось разва! —

І зноў творчыя пошуні. Цяпер выручыла Марыяна.

— А напішы, — кажа, — пра свайго колішняга аднакласніка Паўла Сачка. П'е, не прачынаецца, больш чым месяц ні на якой працы не затрымліваецца.

— Маеш рацыю, Марыяна. Пра п'яніц цяпер модна пісаць.

Паўла, як і спадзяваўся, сустрэў каля ларка «Гародніна і садавіна», дзе прадаецца віно. Мой колішні аднакласнік ужо, мабыць, не раз пакланіўся Бахусу і таму вельмі абрадаваўся.

— А я і н-не чакаў... А мы... помніш? Ды мы з табою!.. Клава, а ну налі яшчэ дзве поўныя. Ты-ы, Вася, не а-адмаўляйся... Не адмаўляйся! Мы ж калісьці... эх-х!

Я не пасмеў адмовіцца. Выпіў. Думаю, лепей увайду ў

кантакт з героем фельетона. Як кажуць артысты, пераўвасоблюся. Выпіў, закусіў навалачкам сухой цюлькі. Тады яшчэ раз «пераўвасобіўся» і, здаецца, яшчэ некалькі разоў. Увайшоў у найчяснейшы кантакт з аб'ектам маёй бялітаснай сатыры. Спачатку заспявалі «Пасею гурочкі», а потым гарлапанілі хто што ведаў.

...Раніцаю выслухаў лекцыю майго сааўтара. Расфэльетоніла мяне Марыяна па самыя нікуды. Увесь дзень у галаве, як у пустой клуні. Цягнула не да творчасці, а да агурэчнага расолу. Праз пэўны час падшыпнікі ў майм мазгавым апарата пачалі круціцца па раней зададзенай праграме і зноў засявралі рукі.

Пра што стругануць? Паўло адпадае: частаваў, як таварыша, яшчэ, кажуць, і дамоў прывёў.

Ды хто шукае, той знаходзіць. Знайшоў і я тэму. На гэты раз у сферы гандлю.

У нашым магазіне дэфіцытныя тавары хаваюць пад прылавак і потым прадаюць то сястры, то брату, то куме, то свату. Ды я так стукну па гэтым фанце, што ўсе тавары вылецяць з цёмных нутроў на прылавак, а нехта і з-за прылаўна. Ох, і напішу!

Дастаў сшытак, запаветную ручку і... тпру-у, назад нашы з пірагамі! Я ж гэтую ручку купіў у кумы Любы ў «Культмазе» таксама з-пад прылаўна. Вось і пішы тут.

Пераклаў з украінскай М. БАЗАРЭВІЧ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкi П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 17272

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Ефрасіня БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.